

English-Nepali Glossary of Federalism Terms 2014

सङ्घीयतासम्बन्धी अङ्ग्रेजी-नेपाली शब्दावली २०७१

English-Nepali Glossary of Federalism Terms 2014
सङ्घीयतासम्बन्धी अङ्ग्रेजी—नेपाली शब्दावली २०७१

English Nepali Glossary of Federalism Terms 2014

© International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Support to Participatory Constitution Building in Nepal (SPCBN)/UNDP and the Forum of Federations 2014.

This revised edition of the glossary is a joint publication by International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), Support to Participatory Constitution Building in Nepal (SPCBN)/UNDP and Forum of Federations. This publication is independent of specific national or political interests. Views expressed in the publication do not necessarily represent the views of international IDEA, SPCBN/UNDP or the Forum of Federations or their respective board or Council members.

Applications for permission to reproduce or translate all or any part of this publication should be made to:

International IDEA SE 103 34 Stockholm Sweden	UNDP's Support to Participatory Constitution Building in Nepal (SPCBN) Tara House Sanepa, Lalitpur, Nepal	Forum of Federations 411-75 Albert Street Ottawa, ON K1P 5E7 Canada
--	--	---

International IDEA, SPCBN/UNDP and Forum of Federations encourage dissemination of their work and will promptly respond to requests for permission to reproduce or translate their publications.

Designed by: Subarna Humagai

ISBN : 978-91-87729-78-2

सङ्घीयतासम्बन्धी अङ्ग्रेजी-नेपाली शब्दावली २०७१

© इन्टरनेसनल आइडिया, एसपीसीबीएन/यूएनडीपी र फोरम अफ फेडरेसनस २०१४

यो परिमार्जित/पुनः मुद्रित शब्दावली लोकतन्त्र तथा निर्वाचन सहयोगका लागि अन्तर्राष्ट्रिय संस्था (इन्टरनेसनल आइडिया), नेपालमा सहभागितामुलक संविधान निर्माण सहयोग परियोजना (संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रम) (एसपीसीबीएन/यूएनडीपी) र फोरम अफ फेडरेसनसद्वारा संयुक्त रूपमा प्रकाशित गरिएको हो । यो प्रकाशन कुनै राष्ट्र वा राजनीतिक स्वार्थबाट प्रेरित छैन । यस प्रकाशनमा व्यक्त विचारले इन्टरनेसनल आइडिया, एसपीसीबीएन/यूएनडीपी वा फोरम अफ फेडरेसनस वा तिनका सञ्चालक समिति वा परिषद् सदस्यहरूका विचारको प्रतिनिधित्व गर्दैन ।

यस प्रकाशनको पुनः मुद्रण वा सम्पूर्ण या कुनै अंशको अनुवादका लागि अनुमति लिन गर्न निम्न ठेगानामा निवेदन दिनुपर्नेछ :

International IDEA SE 103 34 Stockholm Sweden	UNDP's Support to Participatory Constitution Building in Nepal (SPCBN) Tara House Sanepa, Lalitpur, Nepal	Forum of Federations 411-75 Albert Street Ottawa, ON K1P 5E7 Canada
--	--	---

इन्टरनेसनल आइडिया, एसपीसीबीएन/यूएनडीपी र फोरम अफ फेडरेसनस आफ्ना कार्यको सूचना सम्प्रेषणलाई प्रोत्साहन गर्दछन् र यिनका प्रकाशनहरूलाई पुनः मुद्रण वा अनुवादका लागि अनुरोध गरिएमा तुरुन्त जवाफ दिनेछन् ।

ग्राफिक डिजाइन सुवर्ण हुमागाई

ISBN : 978-91-87729-78-2

Foreword

Many people in Nepal see federalism as a way to empower communities and regions marginalized by the centralization of power, and to acknowledge and further promote the country's religious, linguistic and ethnic diversity.

Since a federal system is something new to Nepal, constitution makers face a number of challenges related to, among other things, deciding on the number and boundaries of constituent units; the division of power between the central government and the units; criteria for resource allocation; rights of minorities; and implementation of federal arrangements. Understanding federalism and discussing its key issues and options are at the core of the current constitution making debate.

While a federal system is generally seen as an appropriate framework for a country as diverse as Nepal, translating the concept into constitutional language requires significant technical support. In order to reflect the intention of citizen as 'constitution makers',

those involved in drafting the Constitution and other laws should have a common understanding of different terms used in the elaboration of specific federal arrangements. There should also be a common understanding of the practical implications of choosing specific terms. The words and formulations used in legal texts need to be chosen with care, with the understanding that they will be subject to review and interpretation over time. Today, the drafting of a constitution and supporting legislation also calls for a special style of writing accessible to ordinary people and not only to a select group of judges and lawyers.

The first edition of this glossary was published in 2009, when the discourse of federalism was new in Nepal. Since then, numerous discourses both inside and outside of the first (2008-2012) and second (2013-2017) Constituent Assemblies have taken place in Nepal, resulting in some new federal terminologies being developed to provide a better understanding of federalism by both the law makers and the public. It is in this context that it was considered

appropriate and timely to publish revised edition of this glossary to help everyone better understand the key terms, used in federal arrangements.

This new edition of the Glossary contains definitions for 316 federal terms in both English and Nepali. These definitions were suggested by constitutional experts across Nepal and include sixteen more than the first edition. The Glossary will be of use to all those involved in constitution making, including members of the Constituent Assembly, as well as to the general public. In addition to fostering a common understanding of the key terms used in federal arrangements, the Glossary will serve as a tool to explain federal concepts to individuals and groups as they engage in the process of responding to the provisions of the draft and final constitution of Nepal.

This publication builds upon an International IDEA *A Glossary of Constitutional Terms* published in 2008 and on the remarkable teamwork undertaken by Nepalese Constitutional experts, International IDEA

and the Forum of Federations which resulted in the first edition. This edition is the product of previous collaborators with the addition of United Nations Development Program—Support Program to Constitution Building in Nepal (UNDP-SPCBN). It is a testament to the commitment of all parties to provide technical support to the constitution making process of Nepal.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Yves Leterme', with a large loop at the top and a long horizontal stroke extending to the right.

Yves Leterme
Secretary-General
International IDEA
September 2014

प्राक्कथन

अधिकांश जनताहरू सङ्घीयतालाई शक्तिको केन्द्रीकरणका कारण सीमान्तकृत समुदाय तथा क्षेत्रहरूको सशक्तीकरण गर्ने र देशको धार्मिक, भाषिक तथा जातीय विविधतालाई स्वीकार गरी अझ प्रवर्धन गर्ने उपायका रूपमा हेर्दछन् ।

नेपालका सन्दर्भमा सङ्घीय प्रणाली नयाँ विषय भएकाले संविधान निर्माताहरूका सामु अन्य कुराका अतिरिक्त सङ्घीय एकाइहरूको सङ्ख्या र सिमाना, केन्द्रीय र एकाइ सरकारहरूबिच शक्ति विभाजन, अल्पसङ्ख्यकहरूका अधिकारहरू तथा सङ्घीय प्रबन्धहरूको कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित अनेकौं चुनौतीहरू रहेका छन् । सङ्घीयतालाई बुझ्ने र यसका ठोस मुद्दा तथा विकल्पहरूबारे छलफल गर्ने कुरा नै संविधान निर्माण सम्बन्धी चालु बहसको चुरो कुरा हो ।

नेपाल जस्तो विविधतायुक्त देशका लागि सङ्घीय प्रणालिलाई सामान्यतया एउटा उपयुक्त शासकीय ढाँचाको रूपमा हेरिएको हुँदा, यस धारणालाई संवैधानिक भाषामा ढाल्न उल्लेख्य प्रविधिक सहयोग आवश्यक हुन आउँछ । संविधान निर्माताका रूपमा नागरिकहरूका चाहनाहरूलाई प्रतिबिम्बित हुने संविधान

तथा अन्य कानूनहरू मस्यौदा गर्ने कार्यमा संलग्न रहेका व्यक्तिहरूमा सङ्घीयता सम्बन्धी विशिष्ट व्यवस्थाहरूको व्याख्या गर्न प्रयोगमा आउने विभिन्न शब्द शब्दावलीहरूको साभ्ना ज्ञान हुनुपर्छ । यसको साथै त्यस्ता विशिष्ट शब्द शब्दावलीको छनौट गर्नुका पछिल्लिर रहेको व्यावहारिक तात्पर्यको साभ्ना समझ पनि हुनुपर्छ । कानुनी लिखतहरूमा प्रयोग गरिने शब्द र सूत्रहरू छनौट गर्दा समयको कममा तिनको समीक्षा तथा व्याख्या गरिने कुराको हेक्का राखी होसियारिपुर्वक छनौट गर्नु जरूरी छ । आज संविधान तथा समर्थनकारी कानूनहरूको मस्यौदा गर्दा यिनमा न्यायाधीश र वकिल जस्ता विशिष्ट समूहको मात्र पहुच नभई सर्वसाधारण मानिसहरूको समेत पहुँच होस् भन्नका लागि विशेष प्रकारको लेखन शैलीमा ध्यान दिनु पनि जरूरी छ ।

नेपालमा सङ्घीयता विषयक छलफल भरखरै सुरु हुँदा सन् २००९ तिर यस शब्दावलीको पहिलो संस्करण प्रकाशित भएको थियो । त्यसवेलादेखि नै सङ्घीयताबारे सर्वसाधारण जनता तथा कानून निर्माता सबैलाई यसबारे अझ स्पष्ट पार्नका लागि प्रथम (सन् २००८-२०१२) र द्वितीय (२०१३- २०१७)

को संविधान सभा अवधिमा संविधान सभाभित्र र बाहिर थुप्रै छलफलहरू भए । यसको परिणामस्वरूप सङ्घीयतासँग सम्बन्धित थुप्रै शब्द शब्दावलीहरूको विकास भयो । यस सन्दर्भमा सङ्घीयतालाई व्यवस्थित बनाउने सिलसिलामा प्रयोगमा आउने मुख्य शब्दावलीहरूबारे सबैलाई अझ स्पष्ट पार्न पछिल्लो समयमा प्रयोगमा आएका शब्द/शब्दावली सहित संशोधित प्रस्तुत दोस्रो संस्करण प्रकाशन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

यस नयाँ संस्करणमा सङ्घीयता सम्बन्धी ३१७ वटा शब्दहरूको परिभाषा अङ्ग्रेजी र नेपाली दुवै भाषामा दिइएको छ । यी परिभाषाहरू मुलुकभरिका संविधानविज्ञहरूको सुझाव अनुसार तयार पारिएको छ र यसमा पहिलो संस्करणमा भन्दा १७ वटा नयाँ शब्द/शब्दावली थप गरिएको छ । यो शब्द सङ्ग्रह संविधान निर्माण कार्यमा संलग्न रहेका संविधान सभाका सदस्यहरू तथा आम जनता सबैका लागि उपयोगी हुनेछ । यस शब्द सङ्ग्रहले सङ्घीय प्रबन्धहरूमा प्रयोग गरिने विशिष्ट शब्दहरूको साभा अर्थबोधको विकासमा थप सहयोग पुर्याउनेछ साथै संविधानको मस्यौदा तयार गर्न तथा यसलाई अन्तिम रूप दिने प्रक्रियामा

जुटेका व्यक्ति तथा समुहहरूलाई सङ्घीय धारणाहरूका बारेमा व्याख्या गर्ने साधनको रूपमा पनि उपयोगी हुनेछ ।

यो शब्द सङ्ग्रहको पहिलो संस्करण नेपालका संविधानविद्, इन्टरनेशनल आइडिया र फोरम अफ फेडरेसन्सको विशिष्ट तथा कार्यकुशल कार्यटोलीको प्रयासमा, सन् २००८ मा प्रकाशित संवैधानिक शब्दहरू सम्बन्धी इन्टरनेशनल आइडियाको शब्द सङ्ग्रहको जगमाथि खडा गरिएको छ । यो प्रकाशन पहिलेका सहयोगीहरू लगायत नेपालमा सहभागितामुलक संविधान निर्माण सहयोग परियोजना (संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रम) सँगको सहकार्यको परिणाम हो र नेपालको संविधान निर्माण प्रक्रियामा सम्पूर्ण दलहरूलाई प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्न गरिएको प्रतिबद्धताको एउटा स्पष्ट प्रमाण पनि हो ।

वेष लेवेरमे (Yves Leterme)

महासचिव

इन्टरनेशनल आइडिया

Preface

The Comprehensive Peace Agreement (CPA) of November 2006 brought an end to a protracted conflict and laid the foundation for a new beginning in Nepal. A core component of the CPA was a commitment that an elected and inclusive Constituent Assembly (CA) should draft and adopt a new constitution that would, among other things, end the centralized-unitary state, restructure the state, and empower historically marginalized groups. Elections held under the Interim Constitution of 2007 to the first CA resulted in an assembly that largely reflected Nepal's rich diversity both in terms of gender and social inclusion.

Following an amendment to the Interim Constitution that committed Nepal explicitly to becoming a federal republic, there has been a widespread debate across Nepal on federalism, its definition, its pros and cons, its features, its varieties and also its strengths and limitations. The federal idea, as it is often referred to given the diversity in federal models across the world, is generally viewed as a constitutional model that is appropriate for countries that are multi-ethnic or plural in character as it facilitates

unity in diversity. That is, it recognizes difference and a certain degree of autonomy within a united whole and thereby promotes national unity. Critics of federalism highlight the dangers of recognizing the particular at the expense of the common and not striking the appropriate balance between the self and shared rule dimensions of federalism. In recent years the literature on federalism, its institutional arrangements, its adaptation to meet new and particular challenges, and its practice in different parts of the world, have increased significantly. So too has the language, terminology and discourse relating to the federal idea.

Many countries in Asia have experienced challenges when translating terms and principles relating to federalism into local languages. Language conveys meaning which in turn conveys perceptions in the minds of the readers/listeners. The correct use of language is therefore important for an informed, objective debate and discussion on any subject. Language can either help to fortify myths and misconceptions about an issue or clarify and enrich understanding. Clarity with respect to language assists in the explo-

ration of comparative and international best practices in federal countries around the world.

In Nepal, which in terms of the CPA is committed to a participatory constitution-making process, and where for most of the population a new constitution is possibly the key instrument for change, it is important that the public discussion on constitutional reform be conducted in a language they understand. Once a new constitution is adopted the challenges of transition to a federal republic, developing the capacities of the new national, provincial and local institutions, and formulating enabling legislation, will require comparative study and review and clarity with respect to legal drafting and policy formulation.

The final clause of the CPA (Clause 10.8) calls upon the international community to support Nepal in

Sheri Meyerhoffer
Head of Mission
International IDEA, Nepal
November 2014

its ‘campaign’ for ‘full democracy and sustainable peace.’ International IDEA, the Forum of Federations and the Support for Participatory Constitution Building in Nepal (SPCBN) programme of UNDP and a number of other organisations have over the past eight years sought to assist the first and second Constituent Assemblies, political parties, civil society groups and academia in its remarkable and ambitious attempt at participatory constitution building. As part of this endeavor we are happy to collaborate to produce a second, revised and expanded version of a glossary of terms on federalism.

We wish to thank the team of political scientists, lawyers and language experts who collaborated to produce this publication which we hope will contribute to an informed debate on the federal idea in Nepal.

Rohan Edrisinha
International Project Manager
SPCBN/UNDP
November 2014

भूमिका

नेपालमा चलेको एक दशक लामो सशस्त्र द्वन्द्वलाई २०६३ मंसिरमा सम्पन्न विस्तृत शान्ति सम्झौताले अन्त्य गरी एउटा नयाँ थालनीका लागि आधार निर्माण गर्ने काम गऱ्यो । निर्वाचित तथा समावेशी संविधानसभाबाट नयाँ संविधान निर्माण जारी गर्ने प्रतिवद्धता विस्तृत शान्ति सम्झौताको एउटा महत्त्वपूर्ण पक्षका रूपमा रहेको थियो र त्यसले केन्द्रीकृत तथा एकात्मक राज्यको अन्त्यकासाथै राज्यको पुनर्संरचना गरी ऐतिहासिक रूपमा सीमान्तकृत समुहहरूको सशक्तीकरण गर्ने अपेक्षा गरिएको थियो । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ अन्तर्गत निर्वाचित पहिलो संविधानसभाले लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशिताको दृष्टिले नेपालको समृद्ध विविधतालाई धेरै हदसम्म प्रतिविम्बत गरेको थियो ।

नेपाल एक सङ्घीय गणतन्त्र बन्नेछ भन्ने स्पष्ट प्रतिवद्धता जाहेर गरिएको अन्तरिम संविधानमा भएको संशोधनपछि सङ्घीयता, यसको परिभाषा, यसका फाइदा र वेफाइदाहरू, यसका विशेषताहरू, यसको विविधताकासाथै यसका सबल तथा दुर्बल पक्षहरूबारे देशभर व्यापक बहसहरू चलिरहेका छन् । विश्वमा विद्यमान विविध प्रकारका सङ्घीय नमूनाहरूलाई दृष्टिगत गर्दा सङ्घीय अवधारणालाई सामान्यतया बहुजातीय वा बहुल प्रकृतिका मुलुकहरूका लागि उपयुक्त हुने एउटा संवैधानिक ढाँचाका रूपमा लिने गरिन्छ किनभने यसले एकतावद्ध समग्रतामा रहने भिन्नताहरू र केही मात्रामा

स्वायत्ततालाई स्वीकार गर्दै राष्ट्रिय एकतालाई प्रवर्द्धन गर्दछ । सङ्घीयताका आलोचकहरू सबैको साभ्नाको सट्टा कुनै खास विशेषलाई मान्यता दिँदाको र सङ्घीयताको स्वशासन र साभ्ना शासनको आयामबीच उपयुक्त सन्तुलन कायम नहुँदाको जोखिमलाई उजागर गर्ने गर्दछन् ।

केही वर्षयता सङ्घीयतासम्बन्धी लिखत, यसको संस्थागत व्यवस्थापन, नयाँ तथा खास चुनौतीहरू सामना गर्नेतर्फ यसको अनुकुलन र विश्वका विभिन्न भागमा यसको अभ्यास उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि भएको पाइन्छ । त्यसैगरी सङ्घीय अवधारणासम्बन्धी भाषा, शब्दावली र बहसमा पनि वृद्धि भएको देखिन्छ ।

एसियाका धेरै मुलुकहरूले सङ्घीयतासम्बन्धी शब्दावली र सिद्धान्तहरूलाई स्थानीय भाषाहरूमा अनुवाद गर्दा चुनौतीहरूको अनुभव गरेका छन् । भाषाले अर्थ सम्प्रेषण गर्दछ र त्यसले पाठक तथा स्रोताका मनमा केही अनुभूति बोध गराउँदछ । यसर्थ कुनै पनि विषयमा सुसूचित र वस्तुगत छलफल तथा बहसका लागि भाषाको सही प्रयोग महत्त्वपूर्ण हुन्छ । भाषाले कुनै मुद्दाका बारेमा रहेको गलत धारणा र भ्रमलाई अझ व्यापक बनाउन वा त्यससम्बन्धीको बुझाइलाई स्पष्ट र समृद्ध बनाउन मद्दत पुऱ्याउँन सक्छ । भाषागत स्पष्टताले विश्वका अन्य सङ्घीय मुलुकहरूका तुलनात्मक र अन्तरराष्ट्रिय असल अभ्यासहरूबारे अन्वेषण गर्न पनि सहयोग पुऱ्याउँछ ।

विस्तृत शान्ति सम्झौताअनुरूप सहभागितामूलक संविधान निर्माण प्रक्रियामा प्रतिवद्ध नेपालका अधिकांश जनताका लागि नयाँ संविधान परिवर्तन र संरचनात्मक सुधारको थालनीका लागि सम्भवत एउटा महत्वपूर्ण दस्तावेजका रूपमा रहेकोले संवैधानिक सुधारसम्बन्धी सार्वजनिक छलफलहरू उनीहरूले बुझ्ने भाषामा सञ्चालित हुनु महत्वपूर्ण हुन्छ । नयाँ नेपालको नयाँ संविधान अङ्गीकार भएपछि नयाँ सङ्घीय गणतन्त्रतर्फको संक्रमणका चुनौतीहरू सामना गर्नकासाथै नयाँ राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय संस्थाहरूको सामर्थ्य विकास गर्न र सुहाउँदो कानून निर्माण गर्नेलगायत नीति निर्माण र कानुनी मसौदा कार्यका लागि तुलनात्मक अध्ययन तथा समीक्षा र स्पष्टताको आवश्यकता पर्छ ।

विस्तृत शान्ति सम्झौताको अन्तिम दफा (दफा १०८) ले संयुक्त राष्ट्रसंघसहित अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई "पूर्ण लोकतन्त्र र दिगो शान्ति" को आफ्नो "अभियान"मा नेपाललाई सहयोग

शेरी मेयरहोफर

मिसन प्रमुख

ईन्टरनेशनल आईडिया, नेपाल

मंसिर, २०७१

गर्न आह्वान गर्दछ । इन्टरनेशनल आईडिया, दी फोरम अफ फेडरेसन, यूएनडीपीको नेपालमा सहभागितामूलक संविधान निर्माण सहयोग परियोजना (एसपीसीबीएन) र अन्य धेरै संघसंस्थाहरूले विगत आठ वर्षदेखि नेपालको सहभागितामूलक संविधान निर्माण गर्ने महत्वपूर्ण तथा महत्वाकाङ्क्षी प्रयासमा आवद्ध पहिलो र दोस्रो संविधानसभा, राजनीतिक दलहरू, नागरिक समाज समूह र प्राज्ञ क्षेत्रलाई सहयोग गर्ने प्रयास गर्दै आइरहेका छन् । यस्तै प्रयासको रूपमा सङ्घीयतासम्बन्धी नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्दावलीको दोस्रो, संशोधित तथा विस्तृत संस्करणको उत्पादनमा हामी सहकार्य गर्न पाएकोमा खुशी छौं ।

यस प्रकाशनको निर्माणमा मद्दत गर्नुहुने राजनीतिशास्त्री, कानूनविद् र भाषाविद्हरूको टोलीलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छौं र यसले नेपालमा भइरहेको सङ्घीयतासम्बन्धी बहसलाई सुसूचित बनाउन योगदान पुऱ्याउने आशा राख्दछौं ।

रोहन इद्रिसिन्हा

अन्तर्राष्ट्रिय परियोजना व्यवस्थापक

एसपीसीबीएन/युएनडीपी

मंसिर, २०७१

Acknowledgements

A great number of individuals contributed to the drafting, finalization and publication of the first edition, including the following: CK Lal (Political Analyst), Gunanidhi Sharma (Tribhuvan University), Ranju Thakur (Executive Director, Videh Foundation), Dr. Nicole Topperwien (Lead Expert for Nepal Program, FoF), Prof. Harihar Bhattacharyya (University of Burdwan, India), Prof. Rohan Edrisinha (University of Colombo), David MacDonald (FoF), Irina Shmakova (FoF), Sanjeev Pokharel (FoF), Coel Kirkby (FoF), Ajit Baral (International IDEA), Prof. Krishna Khanal (Tribhuvan University), Dr. Shankar Sharma (Advisor Constituent Assembly), Prof. Purna Man Shakya (Reliance Law Firm), Ronald L. Watts (Principal Emeritus and Professor Emeritus of Political Studies, Queen's University, Canada), Prof. Christina Murray (University of Cape Town, South Africa), George Anderson (President and CEO, FoF), Rod Macdonell (FoF), Dominic Cardy (FoF),

Bal Krishna Jha, Leena Rikkila Tamang, Khushee Tharu (International IDEA) Shanta Malla, Khagendra Sangroula, Subarna Humagai, Harihar Chapa-gain, Rajeesh Bhandari.

In the review, development and finalizing of this second edition the principal team included Prof. Dr. Krishna Hachhethu (Tribhuvan University), Vijay Kanta Lal Karna (Tribhuvan University), Resham Gurung (Chairperson, The National Council House of Tamu), Prof. Lokraj Baral (Chairperson, NCCS), Dr. Dipak Prakash Bhatta (Visiting Faculty, Tribhuvan University), Hon. Ranju Thakur (CA Member), Prof. Purna Man Shakya (Tribhuvan University), Gunanidhi Sharma (Tribhuvan University), Uma Shankar Prasad (Tribhuvan University), Balkrishna Mabuhang (Tribhuvan University), Basanta Subba (Senior translator, UN-DP-SPCBN), Manoj Karki (Senior translator, UN-

DP-SPCBN), Sagar Manandhar (FoF), Rohan Edrisinha (Project Manager, UNDP-SPCBN), Krishna Khanal (Consultant/Political Advisor), Budhi Karki (Senior Legal Officer, UNDP-SPCBN), Mohan Acharya (Senior Legal Officer, UNDP-SPCBN), Leena Rikkila Tamang (Director, Asia and the Pacific, International IDEA), Sheri Meyerhoffer (Head of Mission, International IDEA, Nepal), Khushee Tharu (Constitution Building Advisor, International IDEA, Nepal), Madhusudan Tamang (Information/Legal Translation Officer, International IDEA, Nepal), and Rita Rai (Communications and Operations Officer, International IDEA, Nepal).

We also extend our sincere thanks to the Royal Norwegian Embassy, Embassy of Denmark, Embassy of Switzerland, British Embassy and DFID for providing financial support to this publication.

कृतज्ञता

यस शब्दावलीको पहिलो संस्करणको मस्यौदा चरणदेखि यसलाई अन्तिम रूप प्रदान गरी प्रकाशनगर्ने क्रममा; सी.के. लाल (राजनीतिक विश्लेषक), गुणनिधि शर्मा (प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय), रञ्जु ठाकुर (कार्यकारी निर्देशक, विदेह फाउन्डेसन), डा. निकोल तपर विन (फोरम अफ फेडरेसन्सका तर्फबाट नेपाल कार्यक्रमकी प्रमुख विज्ञ), हरिहर भट्टाचार्य (प्राध्यापक, बुर्दवान विश्वविद्यालय, भारत), रोहण इद्रिसिन्हा (प्राध्यापक, कोलम्बो विश्वविद्यालय), डेभिड म्याकडो नाल्ड (फोरम अफ फेडरेसन्स), इरिनाश्मा कोभा (फोरम अफ फेडरेसन्स), सञ्जीव पोखरेल (फोरम अफ फेडरेसन्स), कोल किर्कबाइ (फोरम अफ फेडरेसन्स), अजित बराल (इन्टरनेशनल आइडिया), कृष्ण खनाल (प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय), डा. शंकर शर्मा (सल्लाहकार, संविधान सभा), पूर्णमान शाक्य (प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय), रोनाल्ड एल वाटस (प्राध्यापक, विवन्स विश्वविद्यालय क्यानाडा), एमेरिट्स (प्राध्यापक, राजनीतिशास्त्र अध्ययन विभाग, तथा प्रिन्सिपल, विवन्स विश्वविद्यालय क्यानाडा), क्रिस्टिना मुर्से (प्राध्यापक, केप टाउन विश्वविद्यालय, दक्षिण अफ्रिका), जर्ज एन्डरसन (अध्यक्ष तथा प्रमुख कार्यकारी अधिकृत, फोरम

अफ फेडरेसन्स), रड मेकडोनेल (फोरम अफ फेडरेसन्स), डोमिनिक कार्डी (फोरम अफ फेडरेसन्स), बालकृष्ण भा, लीना रिक्किला तामाङ तथा खुशी थारू (इन्टरनेशनल आइडिया), शान्तामल्ल, खगेन्द्र संग्रौला, सुवर्ण हुमागाई, हरिहर चापागाई, रजनिश भण्डारी लगायत धेरै महानुभावहरूको योगदान रहेको छ ।

साथै यस दोस्रो संस्करणको पुनरावलोकन, विस्तार तथा यसलाई अन्तिम रूप प्रदानगर्ने मुख्य टोलीमा; डा. कृष्ण हाछेथु (प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय), विजय कान्तलाल कर्ण (त्रिभुवन विश्वविद्यालय), रेशम गुरुङ (अध्यक्ष, राष्ट्रिय गुरुङ समाज, तमु), लोकराज बराल (प्राध्यापक तथा अध्यक्ष, एन.सी.सी.एस.), डा. दीपक प्रकाश भट्ट (अतिथि प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय), रञ्जु ठाकुर (संविधानसभा सदस्य), पूर्णमान शाक्य (प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय), गुणनिधि शर्मा (प्राध्यापक, त्रिभुवन विश्वविद्यालय), उमा शङ्कर प्रसाद (त्रिभुवन विश्वविद्यालय), बालकृष्ण माबुहाङ (त्रिभुवन विश्वविद्यालय), वसन्त सुब्बा (वरिष्ठ अनुवादक युएनडिपी एसपिसिबिएन), मनोज कार्की (वरिष्ठ अनुवादक युएनडिपी

एसपिसिबिएन), सागर मानन्धर (फोरम अफ फेडेरेशन), रोहण इद्रिसिन्हा (प्राध्यापक, परियोजना प्रवन्धक, युएनडिपी एसपिसिबिएन), कृष्ण खनाल (प्राध्यापक, सल्लाहकार तथा राजनीतिक विश्लेषक, युएनडिपी एसपिसिबिएन), बुद्धि कार्की (वरिष्ठ कानुनी सल्लाहकार, युएनडिपी एसपिसिबिएन), मोहन आचार्य (वरिष्ठ कानुनी सल्लाहकार, युएनडिपी एसपिसिबिएन), लीना रिक्किला तामाङ (निर्देशक, एसिया प्रसान्त, इन्टरनेशनल आइडिया), शेरी मेएरहोफर (कार्यक्रम प्रमुख, इन्टरनेशनल आइडिया, नेपाल), खुशी थारू (संविधान निर्माण सल्लाहकार, इन्टरनेशनल आइडिया, नेपाल), मधुसूदन तामाङ, (सूचना/कानून अनुवाद अधिकृत, इन्टरनेशनल आइडिया, नेपाल), रीता राई (सञ्चार तथा सम्पादन अधिकृत, इन्टरनेशनल आइडिया, नेपाल) लगायत थुप्रै महानुभावहरू संलग्न हुनु हुन्थ्यो; उहाँहरू सबै धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

त्यस्तै हामीलाई आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने शाही नर्वेजियन राजदूतावास, स्विटजरल्यान्ड राजदूतावास, डेनमार्क राजदूतावास, ब्रिटिस राजदूतावास र डिएफ आईडीलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छौ ।

नेपाली परिभाषा	English Terms and Definitions
<p>अख्तियारको वितरण</p> <p>सङ्घीय व्यवस्थाभित्र सरकारको विभिन्न तहमा कार्यकारी विधायिकी र न्यायिक अधिकारको बाँडफाँड ।</p>	<p>Distribution of Authority</p> <p>The allocation of executive, legislative and judicial authority to different levels of government within a federation.</p>
<p>अख्तियारी दिने कानून</p> <p>निर्दिष्ट अधिकारीहरूलाई कानूनको कार्यान्वयन गर्न अधिकार प्रदान गर्ने कानूनी व्यवस्था ।</p>	<p>Enabling Legislation</p> <p>Legislation that gives specified officials the authority to implement or enforce law.</p>
<p>अञ्चल</p> <p>अञ्चल शब्दको प्रयोग भूमिको समुचित उपयोग र विकासका सन्दर्भमा विशेष गरी भूमिको मूल चरित्र (जस्तै, आवासीय, औद्योगिक वा ग्रामीण क्षेत्र) लाई बुझाउनका लागि गरिन्छ । नेपाललाई राजनीतिक र प्रशासनिक उद्देश्यसहित चौध एकाइमा विभाजन गरी अञ्चलको नामकरण गरिएको थियो ।</p>	<p>Zone</p> <p>The term 'zone' is used to denote the appropriate use of land. In the context of development it is used primarily to mean the characteristics of land (such as residential, industrial or rural). In Nepal, the term anchal (zone) was used to politically and administratively restructure the country into 14 units.</p>
<p>अर्थपूर्ण पहुँच (सरकारमा)</p> <p>अ-विभेदसम्बन्धी (नकारात्मक दायित्वको विपरीत) शारीरिक अपाङ्गता, भाषा, संस्कृति जाति, लिङ्ग आदिको कुनै भेदभाव नगरी सरकारी संस्थाहरूमा सबै व्यक्तिहरूको प्रभावकारी पहुँच तथा सहभागितालाई सुनिश्चित गर्नका निम्ति सबै प्रकारका उपयुक्त कदमहरू चाल्नुपर्ने सरकारको सकारात्मक दायित्व । प्रायः यो दायित्व सरकारी सहयोग प्राप्त गर्ने निजी निकाय तथा संस्थाहरूका हकमा लागु हुन्छ । सांस्कृतिक अल्पसङ्ख्यकहरू आफ्नो सार्वजनिक कोषबाट सञ्चालित अङ्गहरूमा आफ्नो प्रभावकारी सहभागिताका बाधक सांस्कृतिक व्यवधानहरूलाई निर्मूल गर्न प्रायः यो धारणा प्रयोग गर्छन् ।</p>	<p>Meaningful Access (to government)</p> <p>The positive obligation as opposed to negative obligation of non-discrimination) on the part of the government to take all appropriate measures to ensure that no discrimination is made on the grounds of physical disability, language, culture, race, gender and background of any individual with regard to their effective access to and join government institutions. This obligation is generally applicable to private agencies and institutions that receive government funding. Cultural minorities invoke this concept against government agencies so as to eliminate cultural barriers to their effective participation in publicly-funded bodies.</p>

<p>अर्द्ध-प्रत्यक्ष लोकतन्त्र प्रतिनिधिमूलक लोकतन्त्रको एउटा प्रणाली जसमा अधिकांश निर्णयहरूलाई वैधता दिन कहिलेकाहीँ जनमत सङ्ग्रह प्रयोग गर्ने गरिन्छ ।</p>	<p>Semi-direct Democracy A system of representative democracy in which use of plebiscite is sometimes made to legitimize decisions.</p>
<p>अधिक-प्रतिनिधित्व आम निर्वाचनमा समूह विशेषको कूल जनसङ्ख्याको दाइजोमा अनुपात नमिल्ने गरी उच्च सङ्ख्यामा हुने प्रतिनिधित्वबाट सृजना हुने अवस्था । उदाहरणका लागि, अधिकांश मुलुकमा शासकीय संरचनामा पुरुषहरूको अधिक प्रतिनिधित्व हुने गरेको छ ।</p>	<p>Over-representation This occurs where there is a disproportionately high representation of a group in comparison to the percentage of that group in the total population. For example, males are over-represented in politics and governance of most countries.</p>
<p>अधिकार संवैधानिक तथा कानुनी निकायहरूद्वारा कानूनको कार्यान्वयन गर्न र आफ्ना निर्णयहरूलाई निर्दिष्ट तरिकाले पालना गराउन अभ्यास गरिने वैध अधिकार । उदाहरणका लागि, नेपालका महालेखापरीक्षकलाई सबै सरकारी निकायहरूको लेखा परीक्षण गर्नका निम्ति संवैधानिक अधिकार प्राप्त छ ।</p>	<p>Authority Legitimate power exercised by constitutional and statutory bodies to enforce laws and seek compliance of their decisions in the prescribed manner. For example, the Auditor General of Nepal has constitutional authority to audit accounts of all government bodies.</p>
<p>अधिकार निरूपण सरकारको एक तहलाई क्षेत्राधिकारको कानुनी व्यवस्था भएका विषयहरूमा सरकारको अर्को तहलाई कार्य गर्ने अधिकार हस्तान्तरण वा प्रत्यायोजन गर्न छुट दिने संवैधानिक प्रावधान ।</p>	<p>Referral of Power Constitutional provision allowing one level of government to transfer or delegate authority to another level of government to exercise the power on matters which are stipulated by law and fall within its jurisdiction.</p>
<p>अधीनस्त भूभागको सिद्धान्त मानवजातिलाई सङ्गठित पार्ने मूल आधारका रूपमा राज्यहरूले ग्रहण गरेको सिद्धान्त । अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा अधीनस्थ भूभागको सिद्धान्तअनुसार कुनै पनि राज्यको सीमाभित्र गरिएका अपराधहरूको निर्व्योला गर्ने कानुनी क्षेत्राधिकार त्यस राज्यमा निहित रहन्छ । यस सिद्धान्तले अपवादको अवस्थामा बाहेक राज्यलाई आफ्नो भौगोलिक सीमाबाहिर क्षेत्राधिकार प्रयोग गर्न निषेध गर्छ ।</p>	<p>Principle of Territoriality The principle adopted by states as the fundamental organizing creed for the human race. Territory is the fundamental base of a state. In international law, the principle of territoriality allows a state to have the legal jurisdiction to decide on a crime committed within its territory. With the exception of some situations, this principle proscribes states from exercising this jurisdiction beyond their territory.</p>

<p>अधिनायकवाद</p> <p>प्रभावग्राहिता, अनुनय तथा लोकतान्त्रिक सहभागितामा नभई दमन तथा करकापमा आधारित शासकीय प्रणाली । यस प्रकारका प्रणालीहरूमा अक्सर व्यक्ति वा समूहहरूमा अख्तियार केन्द्रित हुन्छ र भिन्न मतप्रति असहिष्णुता प्रदर्शन गरिन्छ । धेरैजसो विज्ञहरू नेपालको पञ्चायती व्यवस्थालाई अधिनायकवादी शासकीय प्रणाली मान्दछन् ।</p>	<p>Authoritarianism</p> <p>A system of governance based on repression and coercion rather than responsiveness, persuasion and democratic participation. Authority in such a system is usually concentrated in an individual or a group of individuals and it exhibits intolerance to dissidence. Many experts regard Nepal's Panchayat system to be an authoritarian governance system.</p>
<p>अध्यादेश</p> <p>संविधानको अख्तियारी प्रयोग गरी कार्यकारी एकाइले बनाएको अस्थायी कानून । सामान्यतः व्यवस्थापिकाको अधिवेशन नभएका अवस्थामा सरकारले अध्यादेश जारी गरी त्यसलाई कानूनका रूपमा प्रयोग गर्छ । कतिपय सन्दर्भमा 'अध्यादेश' भन्ने शब्दलाई नगरपालिकाद्वारा कानून निर्माण गरिने अर्थमा प्रयोग गरिन्छ । नगरपालिका सरकारलाई अध्यादेश निर्माण गर्ने अधिकार सङ्घीयवा एकाइको संविधान वा कानूनबाट प्राप्त हुन्छ वा यो अधिकार नगरपालिका बडापत्रमा स्थापित भएको हुन्छ ।</p>	<p>Ordinance</p> <p>A provisional law made by the executive body by exercising the authority provided for in the constitution. Generally, the government issues an ordinance and uses it as law when the parliament is in recess. In some cases, the term 'ordinances' is used for municipal legislation. Municipal government's power to enact an ordinance is derived from the federal or provincial constitution or statute, or it is provided for in the municipal charter.</p>
<p>अङ्गीभूत एकाइ</p> <p>संवैधानिक मान्यता भएको सङ्घको सदस्य एकाइ जसलाई विभिन्न नामबाट सम्बोधन गर्ने गरिन्छ जस्तै भारतमा राज्य, अस्ट्रेलियामा प्रान्त, स्विटजरल्यान्डमा केन्टन, जर्मनीमा लेन्डर आदि । सङ्घीयप्रणालीमा संविधानले सार्वभौम अधिकारहरू सङ्घीयसरकार र यसका अङ्गीभूत एकाइहरूमा बाँडफाँड गरेको हुन्छ ।</p>	<p>Constituent Unit</p> <p>A constitutionally recognized member unit of a federation which is called by different names in different countries such as—state (India), province (Australia), canton (Switzerland), Länder (Germany), etc. In a federation there is a constitutional division of sovereign powers between the federal government and the constituent units.</p>
<p>अनुबन्ध</p> <p>मानिसहरूलाई साभ्ना लक्ष्य वा मूल्यहरू अनुसरण गर्नका निम्ति अनुबन्धित गर्ने स्वेच्छिक सहमति ।</p>	<p>Compact</p> <p>A voluntary agreement that binds people pursuing shared goals or values.</p>

<p>अङ्गीभूत जनता जनता जसबाट राज्य बन्दछ ।</p>	<p>Constituent People People who constitute a state.</p>
<p>अनुसूची संविधान, ऐन वा नियमको राखिएको सूची । अनुसूचीले संविधान तथा कानूनमा समावेश गरिएको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिमा उल्लेख गरिएका हुन्छन् । जस्तै, शक्ति वितरणको व्याख्या गर्ने सूची ।</p>	<p>Schedule A schedule is often found as an annex of a Constitution Act or Regulation. Schedules may provide relevant details, such as an international convention enacted in the legislation, or a long list, such as a list enumerating the distribution of powers.</p>
<p>अनुसूचित जाति सन् १९३५ मा भारतमा बेलायती सरकारले सामाजिक रूपमा वञ्चित (अछुत) जातिहरूबारे तयार पारेको सूची । यसको उद्देश्य विधायिका, सरकारी सेवा र नियुक्ति तथा विश्वविद्यालयसम्म अनुसूचीका जातका सदस्यहरूको प्रतिनिधित्व बढाउनु थियो । यो पदावली भारतीय संविधानमा व्यापक रूपमा प्रयोग गरिएको छ ।</p>	<p>Scheduled Castes A list of socially deprived (untouchable) castes prepared by the British Government in 1935 in India. Its objective was to increase the representation of members of scheduled-castes in the legislature, government service and up to university level of education. This term is widely used in the Indian constitution.</p>
<p>अन्तरअनुबन्धित शासन यो सङ्घीयताको त्यस्तो ढाँचा हो जसमा केन्द्रीय सरकार र एकाइका तहहरूबीच क्षेत्राधिकारमा साभेदारी हुन्छ । यस ढाँचा अन्तर्गत सङ्घीयतया प्रादेशिक सरकार प्रत्येकले नीति कार्यान्वयन गर्न एकअर्काको सहमति प्राप्त गर्नु अनिवार्य हुन्छ । जर्मनी एक यस्तो उदाहरण हो जहाँ ल्यान्डर (एकाइ)हरूले कार्यान्वयन गर्ने सङ्घीयकानूनहरू पारित गर्नका लागि ल्यान्डरहरूको भारी बहुमतसहितको सहमति आवश्यक पर्छ ।</p>	<p>Interlocked Governance A model of federalism characterized by shared jurisdiction in certain areas between the federal government and the constituent units, in which each level of government must obtain the agreement of the other level to establish or implement policy. Germany is an example where federal laws implemented by the Länder (constituent units) require the consent of a weighted majority of the Länder.</p>
<p>अन्तर्घुलन अल्पसङ्ख्यक समूहले ठूला समूहका भाषा, धर्म, विश्वास तथा पहिचान लगायतका विशेषताहरू ग्रहण गर्ने प्रक्रिया । यो स्वाभाविक (स्वयंसेवी) पनि हुन सक्छ बलजपत्तीपूर्ण पनि हुन सक्छ ।</p>	<p>Assimilation The process by which minority groups adopt characteristics of larger groups, including language, religion, beliefs and identity. It can be either voluntary or coerced.</p>

<p>अन्तरप्रादेशिक परिषद्</p> <p>सङ्घीय देशहरूमा राष्ट्रिय विकास नीति, आर्थिक विकासका लागि केन्द्र र प्रदेशहरूबीचको समन्वय, सङ्घीय एकाइहरूबीचको विवाद समाधान, र राष्ट्रिय महत्वका विषयमा निर्णय लिने जस्ता कार्यका लागि प्रायः अन्तरप्रादेशिक परिषद् वा यस्तै खाले संयन्त्र रहेको हुन्छ ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको राज्य पुनःसंरचना तथा राज्यशक्तिको बाँडफाँड समितिले केन्द्र र प्रदेशबीच तथा प्रदेशहरूबीचका विवाद समाधान गर्न अन्तरप्रादेशिक परिषद्को व्यवस्था गर्ने प्रस्ताव गरेको थियो । अन्तरप्रादेशिक परिषद्को प्रयासका बाबजुद पनि समाधान हुन नसकेका राजनैतिक विवादहरूबारे अन्तिम निर्णय लिनेका लागि राष्ट्रिय विधायिकामा पठाइने छ ।</p>	<p>Inter-provincial Council</p> <p>Federal countries often have an inter-provincial council or equivalent mechanism to deal with subjects like formulation of national development policy, coordination between centre and provinces for economic development, dispute resolution among the federal units, and taking decisions on matters of national importance.</p> <p>The Committee for Restructuring of the state and Distribution of State Power of the first Constituent Assembly had proposed the institutional arrangement of an inter-provincial council to resolve disputes between the centre and province and between provinces. If the political disputes fails to be resolved in spite of the efforts of the inter-provincial council, the matters would be forwarded to the national legislature for final decision.</p>
<p>अन्तरप्रादेशिक सम्बन्ध</p> <p>अन्तरप्रादेशिक सम्बन्ध बहु-आयामिक विषय हो, किनकि यो द्वि-पक्षीय र बहु-पक्षीय दुवै किसिमको हुन सक्छ । यसमा सहयोग तथा द्वन्द्व दुवै तत्वहरू विद्यमान हुन्छन् । द्वि-पक्षीयसरोकारका विषय, अन्तर प्रादेशिक व्यापार र व्यवसाय, प्राकृतिक स्रोतको सामूहिक उपयोग, वातावरण संरक्षण आदि विषयमा प्रदेशहरूबीचको आपसी सहयोग अपरिहार्य हुन्छ ।</p> <p>केन्द्र-प्रदेश सम्बन्धले दैनिक प्रशासन र सङ्कट काल जस्तो विशेष परिस्थितिमा केन्द्र र प्रदेशबीच एक-आपसमा रहेको कर्तव्य र अधिकारलाई परिभाषित गर्दछ ।</p> <p>विगतको संविधानसभाको राज्य पुनःसंरचना तथा राज्यशक्ति बाँडफाँड समितिले अन्तरप्रादेशिक सम्बन्ध आपसी सहयोग, समन्वय र सह-अस्तित्वमा आधारित सिद्धान्तबाट मार्गनिर्देशित हुने परिकल्पना गरेको थियो । यसले एक प्रदेशबाट अर्कोमा आवतजावत तथा सरसामग्रीको ढुवानीमा पूर्ण स्वतन्त्रता हुनुपर्ने प्रस्ताव गरेको थियो ।</p>	<p>Inter-provincial Relations</p> <p>Inter-provincial relations are multi-dimensional and could be both bilateral and multilateral in form. Both cooperation and conflict are inherent in it. Mutual cooperation among the provinces is inevitable on areas of mutual common concern, inter-provincial trade and commerce, collective utilization of natural resources, protection of environment etc.</p> <p>The Centre-province relation defines the overall rights and duties of each level in regard to day to day administration and special circumstances such as a state of emergency.</p> <p>The Committee for Restructuring of the state and Distribution of State Power of the first Constituent Assembly had envisioned inter-province relations to be guided by the principles based on mutual cooperation, coordination and coexistence. Furthermore, it had proposed full freedom in the movement of citizens and transportation of goods from one province to another.</p>

<p>अन्तर्सरकारी सम्बन्ध</p> <p>नीतिगत समन्वय र/वा साभा कार्यक्रमहरूसम्बन्धी सहमति प्राप्त गर्ने प्रयोजनका लागि अङ्गीभूत एकाइका सरकारहरूबीच वा सरकारका विभिन्न तहहरूबीचको सम्बन्ध ।</p>	<p>Intergovernmental Relations</p> <p>Relations between the governments of a federation i.e., amongst the governments of the constituent units or different levels of the government—with the objective of maintaining policy coordination and/or building consensus on shared programs.</p>
<p>अन्तरिम संवैधानिक प्रबन्ध</p> <p>अन्तरिम संवैधानिक प्रबन्ध भन्नाले त्यस्तासंवैधानिक व्यवस्थाहरूलाई जनाउँछ जुन अस्थायी रूपका हुन्छन् । यी प्रबन्धहरू अन्तिम संविधान पारित नभएसम्म सरकारको मूलभूत संरचनाको कानुनी व्यवस्थाको काम गर्छन् ।</p>	<p>Interim Constitutional Arrangements</p> <p>Provisional constitutional arrangements are those that are temporarily in place. They serve as the legal arrangements regarding the basic structure of the government until adoption of the new constitution.</p>
<p>अन्तर्सरकारी सहयोग/समन्वय</p> <p>साभा लक्ष्यहरू हासिल गर्न, सेवा उपलब्ध गराउन वा साभा समस्या हल गर्नका निम्ति दुई वा दुईभन्दा बढी सरकारबीचको प्रबन्ध । यसलाई सङ्घको सरकारका तहहरूबीचमा र ती तहहरूभित्र विद्यमान प्रशासनिक तथा नीति निर्माणको कार्यकारी सम्बन्धलाई धान्ने प्रबन्धहरूको सम्भार गर्ने कार्यका रूपमा पनि बुझ्न सकिन्छ जुन संविधानमा अन्तर्निहित हुनुपर्छ भन्ने छैन ।</p>	<p>Inter-governmental Cooperation/Coordination</p> <p>Arrangements between two or more governments for achieving common goals, ensuring service delivery or to resolve common problems. It also means making arrangements for the sustenance of ongoing working relationships regarding administrative and policy-making works between/and within different levels of the government in a federation, which need not necessarily be enshrined in the constitution.</p>
<p>अन्तरसांस्कृतिक</p> <p>दुई वा दुईभन्दा बढी भिन्नभिन्न संस्कृतिहरूको तुलना, व्याख्या र व्यवहार गर्ने तरिका ।</p>	<p>Cross-cultural</p> <p>Ways of comparing, interpreting and dealing with two or more cultures.</p>
<p>अन्तरसिमाना अपराध</p> <p>अन्तरसिमाना अपराध भन्नाले एक भौगोलिक क्षेत्राधिकारबाट अर्को भौगोलिक क्षेत्राधिकारमा भएको अपराध वा एकभन्दा बढी भौगोलिक क्षेत्राधिकारमा विस्तार भएको अपराधलाई बुझिन्छ । सङ्घीयसंरचनामा अन्तरसिमाना अपराधलाई अन्तरप्रादेशिक अपराध वा एक प्रदेशको क्षेत्राधिकारबाट अर्को प्रदेशको क्षेत्राधिकारमा भएको अपराधलाई लिइन्छ । यस्तो अपराधको अनुसन्धान सङ्घीयनिकाय वा दुई वा सो भन्दा बढी प्रभावित प्रदेशहरूको संयुक्त टोलीबाट हुन्छ</p>	<p>Cross-border Crime</p> <p>Cross border crime means a crime committed from one territorial jurisdiction to another territorial jurisdiction, or a crime which extends to more than one territorial jurisdiction. In a federal set-up cross border crime has reference to interprovincial crimes, or crimes committed from the territorial jurisdiction of one province to the territorial jurisdiction of another province. Such crimes are investigated either by federal agencies or by a joint investigation team of two or more affected provinces.</p>

अल्पसङ्ख्यक समूह

अल्पसङ्ख्यक भन्नाले देशको अन्य जनसङ्ख्याभन्दा सङ्ख्यात्मक रूपमा कम रहेका, प्रभुत्वशाली अवस्थामा नरहेका, आर्थिक, सामाजिक र शैक्षिक स्तरमा पिछडिएका, र दमन तथा विभेद खप्नु पर्ने अवस्थामा रहेका समूहलाई जनाउँछ । यस्ता समूहको अलग्गै जातीय, धार्मिक र भाषिक विशेषताहरू हुन्छन् र यसका सदस्यहरूले यस्ता विशेषताहरूको संरक्षणमा ऐक्यबद्धता जनाएका हुन्छन् । सामाजिक अल्पसङ्ख्यक भन्नाले सङ्ख्यात्मक रूपमा कम हुनु पर्छ भन्ने छैन । यसमा सामाजिक अवस्था, शिक्षा, रोजगारी, आर्थिक तथा राजनैतिक शक्तिका दृष्टिले प्रभुत्वशाली समूहभन्दा तल परेका कुनै पनि समूह समावेश हुन सक्छन् ।

सङ्ख्यालाई मापदण्ड बनाउने हो भने बहुसङ्ख्यक समूह भन्नाले सम्बन्धित स्थानमा बसोबास गर्ने कुल जनसङ्ख्याको आधाभन्दा बढी सङ्ख्यामा रहेका जनसङ्ख्याको समुदायलाई बुझाउँछ । प्रभुत्वशाली समूहको भने जनसङ्ख्या सानै भएता पनि यसलाई बहु-सङ्ख्यक समूहको रूपमा व्यवहार गरिन्छ ।

पहिलो संविधानसभाको अल्पसङ्ख्यक तथा सीमान्तीकृत समूहका अधिकारको संरक्षण समितिको परिभाषा अनुसार, "अल्पसङ्ख्यक भन्नाले राज्यद्वारा सबै किसिमको दुर्व्यवहार तथा विभेद खप्नु परेका वा पर्ने अवस्थामा रहेका समूहलाई जनाउँछ । यसमा यस्ता विभेद र दमनबाट पीडित भई आएका सङ्ख्यात्मक रूपमा कम रहेका जातीय, धार्मिक तथा भाषिक समूहहरू पनि पर्दछन् ।" बहिष्कृत तथा सीमान्तीकृत समूहहरू, अर्थात्, महिला, दलित, आदिवासी, मधेसी, आदिलाई पनि अल्पसङ्ख्यक समूहको रूपमा लिइन्छ । अति-अल्पसङ्ख्यक र त्यसभन्दा कम भन्नाले सङ्ख्यात्मक रूपमा अति कम रहेका; राज्यशक्तिमा कुनै पहुँच नभएका; र जोखिममा परेका जनसङ्ख्यालाई जनाउँछ, जस्तो कि, राउटे, कुसुन्डा, आदि ।

Minority Groups

Minority refers to a group whose numbers are comparatively less than the rest of population of a state and are not in a dominant position, Members of these groups tend to lose in terms of economic, social and educational status and have been subjected to oppression and discrimination. Such group has distinct ethnic, religious and linguistic characteristics, and, whose members show a sense of solidarity for the preservation of such characteristics. A social minority need not necessarily be a numerical minority. It may include any group that is lagging behind the dominant groups) in terms of social, educational and employment status, as well as in economic and political power.

If the numerical criteria are to be followed, a majority group means a community that comprises more than a half of the total population living in a given area. A dominant group, irrespective of the size of its population, is also treated as the majority group.

According to the Committee for Protection of Rights of Minority and Marginalized Groups of the first CA, 'Minority refers to groups those are subjected to all forms of discriminations and unfair treatment by the state. It also includes numerically small ethnic, religious and linguistic groups who have suffered from such discriminations and unfair treatment.' Excluded and marginalized groups, i.e. women, dalit, indigenous nationalities, madheshi, etc. are also regarded as minority groups. A Tiny minority refers to a group whose population is numerically very small and they do not have any access to state power and are vulnerable-groups such as Raute, Kusunda, etc.

<p>अल्पसङ्ख्यकहरूको संरक्षण</p> <p>अल्पसङ्ख्यक समूहहरूका मूलभूत स्वतन्त्रताको प्रत्याभूतिका लागि संवैधानिक तथा कानुनी प्रावधानहरूको प्रबन्ध । यस प्रबन्ध अन्तर्गत सरकारका विभिन्न निकाय र तहमा भाषिक, सांस्कृतिक वा अन्य अल्पसङ्ख्यकहरूको प्रतिनिधित्व पनि पर्छ । संङ्घीयप्रणालीमा भने अपल्पसङ्ख्यको संरक्षणको अर्थ अल्पसङ्ख्यक समूहलाई केहि हदसम्म स्व-शासनको अधिकार दिने संवैधानिक उपायलाई सुनिश्चित गर्ने कुरासम्म विस्तारित हुन्छ ।</p>	<p>Protection of Minorities</p> <p>It involves constitutional and statutory provisions of guaranteeing fundamental freedoms of minority groups. It also involves the representation of linguistic, cultural or other minority groups at various levels and bodies of the government. In a federal system of governance, however, the protection of minorities also means ensuring constitutional measures for the right of self-governance to those groups.</p>
<p>अवमूल्यन</p> <p>वैदेशिक मुद्राहरूको सापेक्षतामा देशभित्र आफ्नो राष्ट्रिय मुद्राको विनिमयदरमा सरकारद्वारा गरिने अधोमुखी समायोजन ।</p>	<p>Devaluation</p> <p>A downward adjustment in the exchange rate of a country's currency relative to foreign currencies.</p>
<p>अवशिष्ट अधिकारहरू</p> <p>सङ्घीयसंविधानद्वारा सरकारको कुनै खास तहलाई किटानीका साथ प्रदान गरिएका अधिकारहरूभन्दा भिन्न सरकारको कुनै खास तहका लागि प्रकट वा अप्रकट स्वरूपमा छाडिएका बाँकी अधिकारहरू । संयुक्त राज्य अमेरिकामा यी अधिकारहरू जनता वा राज्यमा आरक्षित छन् ।</p>	<p>Residual Powers</p> <p>Those unidentified powers that are left by a federal constitution either implicitly or explicitly to a particular order of government in contrast to explicitly assigned enumerated powers. In the United States such powers are reserved to the people or to the state.</p>
<p>असमान वित्तीय सामर्थ्य</p> <p>असमान वित्तीय सामर्थ्य भन्नाले सङ्घीयदेशका सङ्घीय एकाइहरूबीच अन्तर तथा आन्तरिक रूपमा रहेको राजस्व सङ्कलन र खर्चको क्षमतासम्बन्धी भिन्नतालाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Asymmetric Financial Capability</p> <p>Asymmetric financial capability refers to inter and intra provincial differences in revenue generation and expenditure capacity of the constituent units of federal countries.</p>
<p>असमान सङ्घीयता</p> <p>एक प्रकारको सङ्घीयप्रणाली जसमा सङ्घीयएकाहरूसँग भिन्न प्रकार का अधिकार र जिम्मेवारीहरू रहेका हुन्छन् जुन एकअर्कामा समान हुनुपर्ने अनिवार्यता हुँदैन । विशेष गरी यस अवधारणाले केही सङ्घीयएकाइले अन्य एकाइका तुलनामा बढी अधिकार प्राप्त गर्ने प्रबन्धलाई जनाउँछ । असमान सङ्घीयता संविधान वा सामान्य कानुनद्वारा निर्देशित हुन्छ ।</p>	<p>Asymmetric Federalism</p> <p>A type of federalism where constituent units have different sets of rights and obligations which are not necessarily equal. It refers particularly to some constituent units having more powers than other constituent units and this may be done constitutionally or through ordinary laws.</p>

<p>असमान वित्तीय क्षमता</p> <p>सङ्घका एकाइहरूबीच तिनले सङ्कलन गर्ने राजस्वको विभिन्न स्रोत तथा स्थानीय आर्थिक क्षमताबाट देखा पर्ने राजस्व क्षमतासम्बन्धी भिन्नता ।</p>	<p>Fiscal Disparity</p> <p>The differences in revenue capacity between constituent units in a federation resulting from their different resource endowment and strength of their local economies.</p>
<p>आङ्गिक सङ्घीयता</p> <p>एकात्मक प्रकृतिको राज्य रूपान्तरण भएर निर्माण भएको स्वायत्त अङ्गीभूत एकाइसहितको सङ्घीयप्रणाली ।</p>	<p>Federalism by Disaggregation</p> <p>A federal system formed when a unitary state transforms itself into a federation by forming autonomous constituent units.</p>
<p>आकाङ्क्षा</p> <p>प्रबल इच्छा, चाहना, उद्देश्य वा आकाङ्क्षा जुन योजनाबद्ध कार्यका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरूमा रूपान्तरित हुन्छ ।</p>	<p>Aspirations</p> <p>A strong desire, longing, aim or ambition that translates into goals and objectives for planned action.</p>
<p>आङ्गिक सङ्घीय प्रबन्ध/व्यवस्था</p> <p>यस शब्दावलीले यस्तो राजनैतिक प्रबन्ध वा व्यवस्थालाई जनाउँछ, जसमा साना एकाइ वा एकाइहरू ठूला एकात्मक वा सङ्घीय राज्यसँग जोडिएका हुन्छन्, तर परराष्ट्र र प्रतिरक्षा मामिलाबाहेक अन्य मामिलामा साना त्यस्ता एकाइ वा एकाइहरूलाई तुलनात्मक रूपमा बढी नै स्वायत्तता प्राप्त हुन्छ भने ठूलो एकाइको व्यवस्थापनमा त्यस्ता साना एकाइहरूको न्यूनतम भूमिका रहन्छ । दुई तहबीचको सम्बन्ध आपसी सहमतिबाट मात्र</p>	<p>Federacy</p> <p>A term which refers to political arrangements where a smaller unit or units are linked to a larger unitary or federal polity, but the smaller unit or units retain considerable autonomy except over foreign affairs and defence, have a minimum role in the management of the larger one, and the relationship can be dissolved only by mutual agreement. Examples are Puerto Rico and the Northern Marianas in relation to the United States of America.</p>
<p>आत्मनिर्णय</p> <p>आधुनिक अन्तर्राष्ट्रिय कानूनमा आत्मनिर्णयको अधिकारलाई समुदाय विशेषको स्वशासनको अवधारणाका रूपमा व्याख्या गर्ने गरिन्छ । यस अवधारणाको अर्थ छुट्टै राष्ट्रको हैसियत भन्ने नभए तापनि कम्तीमा समुदायको भावना र संस्कृतिको संरक्षण भने सुनिश्चित गरिएको हुन्छ ।</p> <p>राष्ट्रसङ्घीयबडापत्र तथा अन्तर्राष्ट्रिय श्रम सङ्गठनको कन्भेन्सन सन् १९६९ ले यससम्बन्धी सर्तहरू सविस्तार व्याख्या गरेको छ जसअन्तर्गत समूह विशेषका जनताले राजनीतिक दृष्टिले स्वायत्त हुने केही अधिकार प्राप्त गर्न सक्छन् जहाँ अन्यथा उक्त अधिकारहरू वर्जित हुन्थे ।</p>	<p>Self-determination</p> <p>In modern international law, right to self-determination may be defined as a concept of self rule of a particular community. This may not equate to a right to nationhood, but at a minimum ensures the right of a people to preserve its language and heritage.</p> <p>The United Nation's Charter and Convention 169 of the International Labour Organization elaborate on the conditions under which a people may have some politically autonomous rights where its rights would otherwise be restricted.</p>

<p>आर्थिक सङ्घ</p> <p>सङ्घको आन्तरिक बजारलाई एकीकृत गर्नका लागि अपनाइने नीति जसबाट वस्तु तथा सेवासम्बन्धी व्यापार, श्रमको गतिशीलता तथा वित्तीय कारोबारका अवरोधहरू कम गर्ने वा हटाउने लक्ष्य राखिएको हुन्छ । आर्थिक सङ्घले नियमनकारी नीति तथा प्रान्त वा राज्यजस्ता सङ्घटक पक्षका कार्यक्रमहरूबीच सामञ्जस्य कायम गर्छ ।</p>	<p>Economic Union</p> <p>A policy with the objective of integrating the internal market of a federation by reducing or eliminating barriers to trade in goods and services, labor mobility and financial transactions. An economic union harmonizes regulatory policies and programs of component entities such as provinces or states.</p>
<p>आयतनको अर्थलाभ</p> <p>कुनै पनि वस्तुको उत्पादन र आपूर्तिको वृद्धि भई एकाइ लागत घट्दा उत्पन्न हुने अर्थलाभ ।</p>	<p>Economies of Scale</p> <p>Economies of scale arise when the cost per unit falls as output increases.</p>
<p>आदिवासी</p> <p>कुनै खास क्षेत्र वा देशमा आदिकालदेखि बसोबास भएका र त्यस क्षेत्र वा देशको विशेषता बोकेका मानिसहरू । सामान्यतया अन्तर्राष्ट्रिय सन्दर्भमा प्रयोग गरिँदा यस शब्दले कुनै खास भूभागका पहिलेदेखि बसोबास गर्दै आएका जनतालाई जनाउँछ (हेर्नुहोस्, मूलवासी) ।</p>	<p>Indigenous People</p> <p>The people originating in and possessing characteristics of a particular region or country. Generally used in the international context, 'indigenous' refers to peoples who are original to a particular territory (see Aboriginal).</p>
<p>आन्तरिक आत्म-निर्णय</p> <p>अन्तर्राष्ट्रिय कानूनले एक विशिष्ट वा पृथक् मुलुक वा आवसक्षेत्रमा बसोबास गर्ने "जनता"का लागि आत्मनिर्णयको अधिकारलाई मान्यता दिएको छ । यस्तो अधिकारअन्तर्गत सार्वभौम राष्ट्रको अधिकार पर्दछ । चरम मानवअधिकार उल्लङ्घनको अवस्थामा बाहेक आत्मनिर्णयको अधिकार सामान्यतः कुनै मुलुक वा आवस क्षेत्रमा बसोबास गर्ने खास समूहका सन्दर्भमा लागु हुँदैन । कुनै देशभित्र बसोबास गर्ने समूहको भने आन्तरिक आत्मनिर्णयको अधिकार हुन्छ । यस अधिकारले राजनीतिक गतिविधिमा पूर्ण रूपमा सहभागी हुन पाउने अधिकारलाई जनाउँछ । आन्तरिक आत्मनिर्णयको अधिकार भित्र देशबाट छुट्टिएर जाने अधिकार पर्दैन । यसले आमनागरिकको राष्ट्रिय राजनीतिमार्फत् आफ्ना चाहना वा अपेक्षाहरू मुखरित गर्ने अधिकारलाई जनाउँछ ।</p>	<p>Internal Self-determination</p> <p>International law recognizes a right to self-determination for 'peoples' who are essentially the inhabitants of a distinct country or colony; such a right includes the right to a sovereign country. This right to self-determination does not normally extend to populations within a country or colony except in cases of extreme human rights abuses towards that population. Groups or populations within a country, however, have what is called the right to internal self-determination. This is a right to participate fully in the political life of their country. The right to internal self-determination does not include a right to secede from a State; it denotes citizens' right to express their aspirations or expectations through the national polity.</p>

<p>आर्थिक सहायतारहित कार्यादेश</p> <p>सङ्घीय सरकारद्वारा आर्थिक स्रोत स्पष्ट नगरी अङ्गीभूत एकाइका सरकारहरूमाथि खर्चसम्बन्धी दायित्वहरू तोक्ने प्रबन्ध ।</p>	<p>Unfunded Mandate</p> <p>It is a state when a federal government imposes expenditure obligations on constituent unit governments without clarifying financial sources.</p>
<p>आम प्रयोजनका निम्ति अनुदान</p> <p>सङ्घीय सरकारबाट आम प्रयोजनका निम्ति एकाइका सरकारहरूलाई सोभै प्रदान गरिने रकम जसलाई अन्य कुनै प्रयोजनका लागि छुट्टयाइएको हुँदैन ।</p>	<p>General Purpose Grants</p> <p>Transfers of grants from federal government directly to constituent units as part of their consolidated grants that are not earmarked for specific activities.</p>
<p>आयकर</p> <p>अक्सर गरी आयकर सङ्घीय सरकार तथा कतिपय औद्योगिक सङ्घीयताका अङ्गीभूत एकाइहरूका राजस्वको मुख्य स्रोत हो । आर्जन गरिएको खुद आय (तलब, ज्याला, बक्स, लगानीको प्रतिफल, आदि) मा करछुट तथा ऋण समायोजन गरी बाँकी रहेको रकममा लाग्ने प्रत्यक्ष कर ।</p>	<p>Income Tax</p> <p>It is often the primary source of revenue for federal governments and some constituent units in industrialized federations. This is a direct tax based on net income (salaries, wages, tips, and earnings from investments) less deductions, exemptions or credits.</p>
<p>आरक्षण</p> <p>सीमान्तकृत समूहहरूलाई विधायिका तथा कार्यकारिणीका पदहरूमा यथेष्ट प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्ने सकारात्मक विभेदसम्बन्धी प्रक्रिया । भारतमा आरक्षणले लक्षित समूहहरूका निम्ति संसद् वा प्रशासनमा सिट आरक्षण गर्ने कुरालाई जनाउँछ ।</p>	<p>Reservation</p> <p>A process of positive discrimination to ensure adequate representation of marginalized groups in legislative and executive positions. In India, reservation refers to reservation of seats in parliament or the administration for the target groups.</p>
<p>आरक्षित अधिकार</p> <p>आरक्षित अधिकार भन्नाले त्यस्तो अधिकारलाई जनाउँछ जुन अधिकारहरू संविधानले न त सङ्घीयसरकारलाई प्रदान गरेको हुन्छ न त प्रादेशिक सरकारमा तोकिएको कुरालाई निषेध गरेको हुन्छ । यी अधिकारहरू जनता वा राज्यमा आरक्षित हुन्छन् । संयुक्त राज्य अमेरिकाको संविधानको दसौँ संशोधन यसको उदाहरण हो ।</p>	<p>Reserved Powers</p> <p>Reserved powers are the powers that are neither delegated to the federal government nor prohibited from being assigned to the constituent units. They are reserved to the people, or to the constituent units. The Reserved Powers under the Tenth Amendment to the U.S. constitution is an example.</p>

<p>आवश्यकता समानीकरण</p> <p>सङ्घीय सरकारबाट अङ्गीभूत एकाइहरूतर्फ तिनका सापेक्षिक खर्चसम्बन्धी आवश्यकताका आधारमा स्रोत-साधनहरूको हस्तान्तरण ।</p>	<p>Need Equalization</p> <p>Transfer of resources from the federal government to constituent units based on their relative expenditure needs.</p>
<p>इतर-संवैधानिक</p> <p>संविधानमा उल्लेख गरिएका विषयवस्तुभन्दा बाहिरको अथवा संविधानको घेराभन्दा बाहिरको । इतर-संवैधानिक असंवैधानिक वा संविधानको उल्लङ्घन नै हुन्छ भन्ने जरूरी छैन ।</p>	<p>Extra-constitutional</p> <p>Something that is not provided for in the constitution, or falls outside the ambit of the constitution. Extra-constitutional does not necessarily mean unconstitutional, or a violation of the constitution.</p>
<p>उच्च न्यायालय</p> <p>उच्च न्यायालयलाई सामान्यतया पुनरावेदन अदालतका रूपमा बुझ्न सकिन्छ । भारतमा उच्च न्यायालय प्रादेशिक राज्यको उच्चतम न्यायालय हो । उच्च न्यायालयलाई मौलिक हक कार्यान्वयन गर्ने तथा न्यायिक पुनरावलोकन गर्नेजस्ता असाधारण अधिकारहरू पनि प्रदान गरेको हुन सक्छ ।</p>	<p>High Court</p> <p>It may be generally understood as the court of appeal. In India, it is the highest level of court in the provincial state. The high court may also be endowed with extraordinary jurisdiction to enforce fundamental rights and judicial review.</p>
<p>उत्तरदायी सरकार</p> <p>विधायिकामा बहुमतको समर्थनको निरन्तरतामा निर्भर गर्ने कार्यकारी सरकारका लागि प्रयोग गरिने बेलायती पदावली ।</p>	<p>Responsible Government</p> <p>The British term for an executive government that depends upon the continuing support of the majority in the legislature.</p>
<p>उत्पादन कर</p> <p>वस्तुहरूको उत्पादनमा लगाइने अन्तःशुल्क वा बिक्री कर ।</p>	<p>Manufacturing Tax</p> <p>Excise or sales tax on the production of goods.</p>
<p>उप-राष्ट्रिय एकाइ</p> <p>राज्यभित्र केन्द्रीय राज्यभन्दा तल्लो तहको केही मात्रामा स्वायत्तता भएको प्रशासनिक वा राजनीतिक विभाजन ।</p>	<p>Sub-national Unit</p> <p>An administrative or political division within a state at a level below the central state with certain degree of autonomy.</p>

<p>उप-संवैधानिक</p> <p>कानूनको मान्यता प्राप्त भएका तर संवैधानिक कानूनको हैसियत नभएका साधारण विधायकी ऐन, कानूनसरहको संवैधानिक तथा संस्थागत प्रबन्धहरू ।</p>	<p>Sub-constitutional</p> <p>Constitutional and institutional arrangements of ordinary legislative Acts that may have the force of law but but lack the status of constitutional law.</p>
<p>एकनासे कर दर</p> <p>व्यक्तिहरूको आमदानीको वास्ता नगरी प्रत्येक व्यक्तिको आयमाथि एकै दरमा कर लगाउने प्रणाली ।</p>	<p>Flat Tax</p> <p>A system that taxes everyone's income at the same rate, regardless of their income.</p>
<p>एकमुष्ट रकम स्थानान्तरण</p> <p>सङ्घीय सरकारद्वारा अङ्गीभूत एकाइहरूलाई कुनै क्षेत्र (जस्तै शिक्षा, स्वास्थ्य, आदि) मा संवैधानिक वा अन्य कानुनी जिम्मेवारी पूरा गर्नका लागि कसरी खर्च गर्ने भन्ने विषयमा विस्तृत सर्तहरू नराखी प्रदान गरिने रकम (हेर्नुहोस्, एकमुष्ट अनुदान) ।</p>	<p>Block Transfers</p> <p>Funds disbursed from a federal government to the constituent units for discharge of constitutional or other legal responsibilities in a given sector (e.g. health, education) without being subjected to detailed conditions regarding how they are to be spent.</p>
<p>एकरूपीय नीतिहरू</p> <p>सङ्घ भरिका अङ्गीभूत एकाइहरूका लागि समान रूपले निर्धारण गरिएका नीति तथा मानकहरू ।</p>	<p>Uniform Policies</p> <p>Policies and standards uniformly formulated for all the constituent units of a federation.</p>
<p>एकलतन्त्र</p> <p>सरकारको एउटा स्वरूप जसमा जनता र राज्यका अन्य सबै संयन्त्रहरूमाथि एक व्यक्तिको अनियन्त्रित तथा असीमित अधिकार हुन्छ । उदाहरणका लागि, निरङ्कुश राजाहरूले एकतन्त्रीय तरिकाले अधिकारहरूको अभ्यास गर्छन् ।</p>	<p>Autocracy</p> <p>A form of government in which one person has uncontrolled or unlimited authority over its people and all other instruments of the state. For example, autocratic powers are exercised by absolute monarchs.</p>

<p>एकल पहिचानमा आधारित सङ्घीयता</p> <p>नेपालको सन्दर्भमा पहिलो संविधानसभाको राज्य पुनःसंरचना तथा राज्यशक्तिको बाँडफाँड समितिको नेपाललाई जातीय नामसहितको (अर्थात् लिम्बूहरू सबैभन्दा ठूलो समूहको रूपमा रहेको राज्य/क्षेत्रलाई लिम्बूवान नाम दिने ।) १४ वटा प्रदेश/राज्यहरू र २३ वटा स्वशासित क्षेत्रहरूमा विभक्त गर्ने प्रस्तावलाई एकल पहिचानमा आधारित सङ्घीयताको रूपमा बुझ्ने गरिएको छ ।</p> <p>एकल पहिचानमा आधारित सङ्घीयता सम्बन्धी अवधारणामा प्रत्येक सङ्घीय एकाइमा कुनै एकल पहिचानयुक्त समूहलाई बाहुल्य/बहुमतको मान्यता प्रदान गर्ने हिसाबले सङ्घीय एकाइहरूको प्रारूप तयार गरिएको हुन्छ । एकल पहिचानमा आधारित सङ्घीयताको मौलिक वा तात्त्विक स्वरूपमा, सरकारी नियुक्ति/पदहरू तथा प्राकृतिक स्रोतहरूको उपयोगका सम्बन्धमा यी समूहहरूसँग विशेष प्राथमिकतायुक्त अधिकार रहेको हुन्छ । (जातीय सङ्घीयता र पहिचानमा आधारित सङ्घीयता पनि हेर्नु होस् ।)</p>	<p>Single Identity Based Federalism</p> <p>In the context of Nepal, the first Constituent Assembly's Committee for State Restructuring and Division of State Power proposed to deaneate Nepal into 14 provinces with ethnic names (i.e. Limbuwan for the province where Limbus are the largest group), and 22 autonomous regions. This proposal is understood as “single-identity based federalism.”</p> <p>The concept of single identity-based federalism entails the idea that federal units are designed to give one dominant single-identity group a majority status in each of the given federal units. Basically, in a single-identity based federalism, these groups would also have special priority rights both in relation to government positions and in relation to the use of natural resources (see also Ethnic Federalism and Identity based federalism)</p>
<p>एकल हैसियत</p> <p>सङ्घीयराज्यको अधिकार विभिन्न तहका सरकारहरूले संयुक्त रूपमा प्रयोग गर्ने नभई आआफ्नो तहमा अलगअलग प्रयोग गर्ने व्यवस्थालाई एकल हैसियत भनिन्छ ।</p>	<p>Exclusive Competence</p> <p>The power in a federal system is assigned to different levels of the government rather than being exercised concurrently.</p>
<p>एकल क्षेत्राधिकार</p> <p>एक तहको सरकारलाई पुर्ण रूपमा निर्दिष्ट गरिएका अधिकार/क्षमताका क्षेत्रहरू । उदाहरणका लागि, सङ्घीय प्रणालीमा प्रदेशहरूलाई प्रादेशिक सूचीमा सूचीकृत विषयहरूमा एकल अधिकार प्रदान गरिएको हुन्छ भने सङ्घीय सरकारलाई ती विषयहरूमा हस्तक्षेप गर्ने अधिकार हुंदैन ।</p>	<p>Exclusive Jurisdiction</p> <p>Areas of competence exclusively assigned to one level of government. For example, in a federal system, provinces are given exclusive power in matters listed in provincial list and national government has no power to interfere in those matters.</p>

<p>एकात्मक राज्य</p> <p>सङ्घीयराज्य विपरीत सार्वभौम राजनीतिक अधिकारको एकमात्र केन्द्र भएको राज्य । एकात्मक राज्य केन्द्रीकृत वा विकेन्द्रीकृत हुन सक्छ तर विकेन्द्रीकृत क्षेत्रीय वा स्थानीय सरकारहरूलाई संवैधानिक संरक्षणको हैसियत भने हुँदैन ।</p>	<p>Unitary State</p> <p>A state with a single center of sovereign political authority as opposed to a federal state. It can be centralized or decentralized but decentralized regional or local governments do not have constitutionally protected status.</p>
<p>एकीकरण</p> <p>त्यस्तो प्रक्रिया जसद्वारा भिन्नभिन्न जाति तथा जनजातिका मानिसहरूलाई राष्ट्रिय समुदायमा एकीकृत गरिन्छ । यो बहुसङ्ख्यक तथा अल्पसङ्ख्यक दुवै समूहका सदस्यहरूले आ-आफ्ना मतभिन्नताहरूलाई शान्तिपूर्ण तरिकाले मेलमिलापमा बदल्ने दोहोरो प्रक्रिया हो । सम्मिलनभन्दा भिन्न एकीकरण शब्दले सांस्कृतिक मतभिन्नताहरूलाई दमन गर्ने अर्थ जनाउँदैन ।</p>	<p>Integration</p> <p>A process by which peoples of different races and ethnicities are integrated into the national community. It is a two-way process through which both members of a majority and minority groups agree to peacefully accommodate their differences.</p>
<p>एकीकरणकारी सङ्घीयता</p> <p>त्यस्तो प्रक्रिया जसद्वारा यसअघि स्वाधीन वा सङ्घबद्ध घटकका रूपमा रहेका समुदायका बीच विविधतामा एकता हासिल गर्ने प्रयास गर्नका निम्ति संवैधानिक व्यवस्था गरिन्छ ।</p>	<p>Integrative Federation</p> <p>A process through which a constitutional order is established that seeks to achieve unity in diversity among previously independent or confederated component entities.</p>
<p>ऐन</p> <p>व्यवस्थापिकाले पारित गरेको र कानुनको शक्ति हासिल गरेको विधेयक । लिखित संविधान भएका देशमा ऐन संवैधानिक प्रावधान अनुरूप हुनुपर्दछ ।</p>	<p>Act</p> <p>A bill that has been passed by a legislative body and it has the force of law. In countries with written constitutions, an act is required to conform to the constitution.</p>
<p>कमन ल प्रणाली</p> <p>यो प्राचीन प्रयोग र न्यायाधीशहरूको निर्णयबाट लिइएको मानिएको राष्ट्रिय अदालतहरूबाट लागु भएको अलिखित कानुन हो । कमन ल संसद्बाट बनाइएका अन्य कानुनबाट अनुपूरित गरिएको हुन्छ । यस्तो परम्परालाई अवलम्बन गर्ने देशको कानुनी प्रणालीलाई कमन ल सिस्टम (Common Law Systems) भनिन्छ । यो प्रणालीको उत्पत्ति बेलायतमा भएको हो ।</p>	<p>Common Law System</p> <p>It is an unwritten law applied by national courts, purporting to be derived from ancient usage and judges' decisions. Common law is supplemented by statutory laws made by parliament. The countries which follow above tradition are known as common law systems. This system originated in England.</p>

<p>कर आधार</p> <p>जुन चीजमा कर लगाइन्छ त्यो नै कर आधार हो। उदाहरणका लागि, आय करका लागि कर लगाइनु योग्य आय तथा बिक्री करहरूका लागि बिक्री गरिने वस्तुहरूको मूल्य, अन्तःशुल्कका लागि पेट्रोलियम पदार्थको परिणाम (लिट्र) ।</p>	<p>Tax Base</p> <p>A tax is what is imposed on. For example, taxable personal income for income tax; the value of a sale for sales tax; liters of gasoline for an excise tax.</p>
<p>करको दर</p> <p>स्थिर निजी वा व्यापारिक औद्योगिक प्रतिष्ठानको आय वा मूल्याङ्कन गरिएको सम्पत्तिको मूल्यको निश्चित रकममाथि लगाइने करको प्रतिशत । करयोग्य रकम वृद्धि हुँदा करको दरमा पनि वृद्धि (प्रगतिशील कर), न्यून (प्रतिगामी कर) वा (आनुपातिक कर) हुन सक्छ ।</p>	<p>Tax Rate</p> <p>This is the percentage of tax levied on a fixed amount, as individual income or a property's assessed value. As the taxable amount increases, the tax rate may rise (progressive), lower (regressive) or remain fixed (proportional).</p>
<p>कर प्रतिस्पर्धा</p> <p>उत्पादनशील स्रोत-साधन भित्र्याउने कार्यलाई प्रोत्साहित गर्न वा ती साधनहरूलाई बाहिर जान निरूत्साहित गर्न सरकारहरूद्वारा सापेक्षिक करका दरहरू न्यून गर्ने कार्य । सङ्घभित्र विभिन्न तहका सरकारद्वारा विभिन्न क्षेत्रमा लगानीलाई प्रोत्साहित वा निरूत्साहित गर्न वा निश्चित क्षेत्रहरूमा रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना गर्न पनि यो नीति अपनाइन्छ ।</p>	<p>Tax Competition</p> <p>The relative lowering of tax rates among governments to either encourage the inflow of productive resources or discourage their exodus. This strategy is also adopted to encourage or discourage investments in different sectors or to create employment opportunities in designated areas within a federation by different levels of government.</p>
<p>कर तथा खर्चसम्बन्धी कानुन</p> <p>त्यस्तो कानुन जसले राज्यलाई कर उठाउने र खर्च गर्ने अधिकार प्रदान गर्छ । कर उठाउने र खर्च गर्ने कानुन विधायिकाबाट बन्दछ र त्यसले कार्यपालिकालाई योजना तथा कार्यक्रमहरूको खर्च धान्नका लागि कर उठाउने, रकम सापटी लिने वा अनुदान स्वीकार गर्ने अधिकार प्रदान गर्छन् ।</p>	<p>Taxing and Spending Laws</p> <p>Laws that empower the state to raise taxes and make expenditures. Taxing and spending laws originate from the legislature and empower the executive to raise taxes, borrow, or accept grants to meet expenditure on approved plans and programs.</p>
<p>कर सङ्कलन</p> <p>यसले सामान्यतः कर सङ्कलन प्रक्रियालाई जनाउँछ ।</p>	<p>Tax Collection</p> <p>Usually refers to the process of collecting taxes.</p>

<p>कर सहूलियत</p> <p>कर कटौतीभन्दा भिन्न रूपमा निश्चित परिभाषित यस अवधारणाले लक्षित समूहलाई उपलब्ध गराइने विशेष कर सुविधालाई बुझाउँछ । यो कर प्रणाली आयको पुनःवितरण गर्ने एउटा प्रचलित तरिका हो ।</p>	<p>Tax Credit</p> <p>The payment available to defined beneficiaries through the tax system that, unlike tax deductions, does not require tax to have been paid for the benefit to be gained. This is a common way of redistributing income to individuals through the tax system.</p>
<p>किटानी अधिकार</p> <p>सङ्घीय प्रणालीमा एक वा सोभन्दा बढी तहका सरकारलाई विशेष रूपमा सूचीकृत तथा परिभाषित क्षेत्रहरूको कानून निर्माण गर्ने अधिकार प्रदान गरिएको हुन्छ । यो अवशिष्ट अधिकारभन्दा पृथक् रहेको हुन्छ जहाँ वर्णित (वा किटानी) अधिकारमा नसमेटिएका क्षेत्रसम्बन्धी कानून निर्माण गर्ने अधिकार सरकारको कुनै एक तहसँग रहेको हुन्छ । उदाहरणका लागि संयुक्त राज्य अमेरिकामा किटानी अधिकारहरू सङ्घीय सरकारसँग रहेको हुन्छ भने अवशिष्ट अधिकार राज्य सरकारहरूसँग रहेको हुन्छ ।</p>	<p>Enumerated Powers</p> <p>In a federal system, power is vested in one or more levels of the government to enact laws for specifically listed and defined areas. This is distinct from residual power wherein the remaining areas of legislative powers not covered by enumerated powers, is assigned to one level of the government. For instance in the United States of America, Federal Government has enumerated powers and state governments have residuary power.</p>
<p>केन्द्रीकरण</p> <p>शक्तिहरू केन्द्रीय सरकारमा निहित रहने प्रक्रिया । केन्द्रीकृत व्यवस्थामा तल्ला तहका निकायहरूले सीमित प्रत्यायोजित अधिकारहरू अभ्यास गर्न पाउँछन् । केही सङ्घहरूलाई केन्द्रीय सरकारमा अन्तर्निहित कानुनी तथा वित्तीय अधिकारका आधारमा केन्द्रीकृत भएको मानिन्छ ।</p>	<p>Centralization</p> <p>The process by which powers are concentrated in the central authority. In a centralized system, lower units can exercise limited delegated powers. Some federations are considered to be ‘centralized’ because of the legal or fiscal powers of the central government.</p>
<p>कङ्ग्रेस</p> <p>राजनीतिक प्रयोजनका लागि सङ्गठित सभा । विशेष अर्थमा कङ्ग्रेस शब्दले संयुक्त राज्य अमेरिका तथा दक्षिण अमेरिकाका धेरैजसो सङ्घहरूमा विद्यमान राष्ट्रपतीय शासन प्रणालीको दुई सदनात्मक राष्ट्रिय विधायिकालाई जनाउँछ ।</p>	<p>Congress</p> <p>An assembly organized usually for political purposes. More specifically, Congress refers to the bicameral national legislatures in the presidential system of governance such as those of the United States of America and most Latin American federations.</p>

<p>कर्जा सुरक्षण/ऋणपत्र</p> <p>ऋण लिने व्यक्तिद्वारा बजारबाट पुँजी सङ्कलन गर्नका निम्ति जारी गरिने ब्याज उपार्जन हुने ऋणसम्बन्धी कानुनी बन्धपत्रहरू । यस प्रकारका बन्धपत्रहरू विनिमय गर्न सकिने वा नसकिने हुन सक्छन् ।</p>	<p>Debt Security</p> <p>Interest-bearing debt instruments issued by the borrower to raise capital from the market. Such instruments could be either negotiable or non-negotiable.</p>
<p>कानुनको शासन</p> <p>सबै व्यक्ति कानुनअर्न्तगत रहनुपर्ने र कानुनको अगाडि सबै सामाजिक स्तरका व्यक्ति समान हुन् भन्ने सिद्धान्त । शासकहरूलगायत समाजका प्रत्येक सदस्यले कानुनको सर्वोच्चतालाई स्वीकार गर्ने व्यवस्था नै कानुनको शासन हो । यसले कानुनको सर्वोच्चतालाई स्वीकार गर्ने कुरा सरकारका सबै तहहरूमा समान रूपले लागु हुने अर्थसमेत दिन्छ</p>	<p>Rule of Law</p> <p>It is a doctrine that holds that no individual is above the law and everyone regardless of their social status is equal before law. It is a condition in which every member of society including its ruler accepts the authority of the law. This carries the implication that this applies equally to all levels of government.</p>
<p>कार्यकारी अधिकार</p> <p>निर्णय, कानुन आदि लागु गर्ने अधिकार (कार्यकारीलाई दिइएको अधिकार) । केही सङ्घीय देशहरूमा सङ्घीय कार्यपालिकालाई आदेश जारी गरी राष्ट्रिय सङ्कटकाल बेला कानुन बनाउने व्यापक स्वतन्त्रता हुन्छ ।</p>	<p>Executive Power</p> <p>Power to enforce laws, decisions, etc., into effect (power conferred upon the executive). In some federations, the federal executive has extensive independent authority to make laws by decree or in circumstances of a national emergency.</p>
<p>कार्यकारी सङ्घीयता</p> <p>कार्यकारी सङ्घीयता, सङ्घीयताको त्यस्तो स्वरूप जसमा सरकार र मन्त्रिपरिषद् जस्ता कार्यकारी निकायहरूको प्रभुत्व बढी रहने गर्छ । यस प्रकारको सङ्घीयतामा व्यवस्थापिकाको भूमिकालाई न्यूनीकरण गरिन्छ । यसप्रकारको सङ्घीयता क्यानाडा, अस्ट्रेलिया जर्मनी र भारतजस्ता मुलुकहरूमा सशक्त रूपमा रहेको देखिन्छ जहाँ संसदीय बहुमतका आधारमा कार्यपालिकाले गरेका निर्णयहरूलाई व्यवस्थापिकाले अनुमोदन गर्ने सम्भावना बढी रहन्छ ।</p>	<p>Executive Federalism</p> <p>A type of federalism that tends to be dominated by the executive branches such as heads of government and cabinets. The role of legislatures is downplayed in this type of federalism. It can be particularly strong in parliamentary federations, for example, Canada, Australia, Germany and India, where the executives of each government are supported by majorities in their legislatures and the legislatures are highly likely to adopt decisions agreed upon by their executives.</p>

<p>कुल गार्हस्थ्य उत्पादन</p> <p>कुनै देशको अर्थतन्त्रभित्र तोकिएको समयवधिमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाहरूको कुल बजारमूल्य ।</p>	<p>Gross Domestic Product</p> <p>The total market value of goods and services produced within a country's economy during a specific period of time.</p>
<p>खर्चको उत्तरदायित्व</p> <p>विकेन्द्रित शासन प्रणालीमा सरकारका हरेक तहको उत्तरदायित्व । वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति, प्रशासनिक सेवाको प्रभावकारी व्यवस्थापन, वित्तीय प्रबन्ध तथा सेवाको स्तरको व्यवस्थापन तथा सरकारी सेवाका नीति तथा प्रबन्धहरूको अनुगमनका लागि यस्तो उत्तरदायित्वको निर्धारण गरिएको हुन्छ । अधिकांश सङ्घीयसंविधानमा विधायिकी दायित्वहरूको किटान गरिएको हुन्छ जसले खर्चको उत्तरदायित्वलाई अप्रत्यक्ष रूपमा परिभाषित गरेका हुन्छन् । तर, केही सङ्घहरूले भने (विशेष गरी समवर्ती अधिकारहरू भएका सन्दर्भमा) कुन तहको सरकारले कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने भन्ने कुरा संविधानमा नै स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरेका हुन्छन् ।</p>	<p>Expenditure Responsibilities</p> <p>Responsibilities of each level of government in a decentralized system of governance for delivering goods and services, administering the service delivery, financing a service and setting standards, regulations or policies guiding the provision of government services. Most federal constitutions are written in terms of legislative responsibilities and the expenditure responsibilities are implicitly linked to these. However, some federations explicitly indicate which order of government shall administer programs, often in a context of concurrent legislative power.</p>
<p>खर्च गर्ने हैसियत</p> <p>सङ्घीय प्रणालीमा आफ्नो अधिकारक्षेत्रबाहिर अर्को तहको सरकारको क्षेत्राधिकारमा पर्ने क्षेत्रहरूमा खर्च गर्ने केन्द्रीय सरकारको हैसियत । सङ्घीय सरकारले यस्तो अधिकार अक्सर विधायिकी क्षेत्राधिकार भन्दा बाहिरका क्षेत्रहरूमा पर्ने अङ्गीभूत एकाइहरूका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरूमाथि प्रभाव पार्नका निम्ति प्रयोग गर्ने गर्छन् । उदाहरणका लागि, कुनै अङ्गीभूत एकाइको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने विषयमा सङ्घीय मान्यताहरू पालना गराउनका लागि शिक्षा, स्वास्थ्यजस्ता राष्ट्रिय कार्यक्रमहरूलाई दिने आर्थिक सहायता</p>	<p>Spending Power</p> <p>In federal context, it means an ability of the central government to spend in areas that are outside its jurisdiction but within the jurisdiction of another order of government. Federal governments frequently use the spending power to influence the programs and activities of constituent units in areas beyond the federal legislative competence, such as by funding national programs in a constituent unit's jurisdiction, like education or health, through transfers conditional upon adherence to federation-wide norms.</p>
<p>खटिएको क्षेत्राधिकार</p> <p>त्यो विषयवस्तु जहाँ सरकारका दुई वा दुईभन्दा बढी तहहरूलाई समान प्रकारको कार्य गर्न संवैधानिक अनुमति प्राप्त भएको हुन्छ ।</p>	<p>Overlapping Jurisdiction</p> <p>A subject matter where two or more orders of government are constitutionally permitted to act.</p>

<p>खस आर्य</p> <p>खस आर्यले पहाडी हिन्दु जातिका ब्राह्मण, क्षेत्री, ठकुरी, र दशनामीका भनी परिचित मानिसहरूलाई जनाउँछ । पहाडी दलित पनि उही सांस्कृतिक समूहमा पर्ने भएपनि विशेष अधिकार तथा अवसरहरू पाउने भिन्नै समूहको रूपमा दलितहरूको राजनैतिक पहिचान रहेको छ । पहाडी दलितलाई खस आर्य समूहमा राखिनु पर्छ कि पर्दैन भन्नेबारे अझै बहसको विषय रहेको छ । सन् २०१२ को मे महिनामा सरकार र सम्बन्धित पक्षहरूबीच भएको सहमति अनुसार खस आर्यलाई पनि नेपालको आदिवासीको सूचीमा समावेश गरिएको छ ।</p>	<p>Khas Aryan</p> <p>Khas-Arya refers to people from hill Hindu castes, known as Brahmin, Chhetri, Thakuri, and Dasnami. Though hill dalits belong to the same culture group, dalits have politically constructed identity as a separate group entitled to have special rights and opportunities. Whether hill dalits should be placed in category of Khas-Arya is thus still a debatable issue. According to an agreement on May 2012 made between then government and stakeholders, Khas Aryas are also enlisted on the list of indigenous peoples of Nepal.</p>
<p>गठबन्धन राजनीति</p> <p>संसदीय लोकतन्त्रमा दुई वा दुईभन्दा बढी राजनीतिक दलहरूले साभा कार्यसूची अङ्गीकार गर्ने, साभा मोर्चाहरू निर्माण गर्ने र सरकार वा प्रतिपक्षमा रहेर साभा नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई अघि बढाउने प्रक्रिया ।</p>	<p>Coalition Politics</p> <p>The process by which two or more political parties in parliamentary democracies identify a common agenda, form common fronts and pursue shared policies and programs either in government or in opposition.</p>
<p>गठबन्धन सरकार</p> <p>संसदीय शासन प्रणालीमा त्यस्तो सरकारको प्रबन्ध जसमा दुई वा दुईभन्दा बढी राजनीतिक दलहरूको संलग्नतामा मन्त्रिपरिषद्को गठन भएको हुन्छ ।</p>	<p>Coalition Government</p> <p>An arrangement in a parliamentary system where the Cabinet is formed by association of two or more political parties.</p>
<p>गणतन्त्र</p> <p>त्यस्तो राष्ट्र जहाँ सम्पूर्ण शक्ति जनता तथा जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूमा निहित हुन्छ । गणतान्त्रिक मुलुकमा राष्ट्राध्यक्षको भूमिका राजाले नभई जननिर्वाचित प्रतिनिधिले निर्वाह गर्छन् । नेपाल वि.सं. २०६५ जेष्ठ १५ गतेका दिन नेपाल गणतन्त्रिक मुलुक घोषित भएको थियो ।</p>	<p>Republic</p> <p>A state in which power is held by the people and their elected representatives and which has an elected president as head of state rather than a monarch. Nepal was declared a republic on 28 May 2008.</p>

<p>गणतन्त्रात्मक सङ्घीयता</p> <p>यस पदावलीले गणतन्त्रको रूपमा सङ्गठित सङ्घीयलोकतन्त्रलाई जनाउँछ । भारत र संयुक्त राज्य अमेरिका सङ्घीयगणतन्त्र हुन् । नेपाल पनि सङ्घीयगणतन्त्र घोषित भैसकेको छ । संविधानसभाद्वारा नयाँ संविधान पारित भएपछि यसको स्वरूप निर्धारित हुनेछ ।</p>	<p>Republican Federalism</p> <p>Refers to federal democracies that are organized as a republic. India and the United States are federal republics. Nepal has also been declared a federal republic. Its structure, however, will be determined after a new constitution is adopted by the Constituent Assembly.</p>
<p>गाउँ विकास समिति (गाविस)</p> <p>नेपाल अधिराज्यको १९९० को संविधानअन्तर्गत सरकारको तेस्रो तह अर्थात् गाउँ तह जसले स्थानीय सरकारका सीमित अधिकारहरू अभ्यास गर्छ ।</p>	<p>Village Development Committee (VDC)</p> <p>The third tier of government under the Constitution of the Kingdom of Nepal, 1990, at a village level that exercised limited local government powers.</p>
<p>गैर-न्यायिक</p> <p>उपयुक्त न्यायिक अधिकार वा निर्णयविना कानूनविपरीत गरिएको कारवाही । यसको उदाहरणका रूपमा गैर-न्यायिक हिरासतलाई लिन सकिन्छ ।</p>	<p>Extra-judicial</p> <p>A measure undertaken without proper judicial authorization and contrary to the law. For example, an extra-judicial execution.</p>
<p>गैर-भौगोलिक सङ्घीयता</p> <p>गैर-भौगोलिक सङ्घीयताले सङ्घका क्षेत्र वा एकाइका बीचमा नभई तिनीहरूभित्र बसोबास गर्ने जातीय तथा भाषिक समुदायका लागि शासनसंरचनाको सृजना गर्छ । यस्तो प्रबन्ध त्यस अवस्थामा लागु हुन्छ जब अल्पसङ्ख्यक समुदायहरू उही राज्यभित्र पनि विभिन्न स्थानहरूमा छरिएर बसेका हुन्छन् र साझा पहिचानको अनुभूति गर्छन् ।</p> <p>गैर-भौगोलिक सङ्घीयतामा कुनै समुदायका मानिसहरू जुनसुकै भागमा बसेको भए तापनि सङ्घको एकाइ मानिन्छन् र सङ्घीयसंरचनामा पहिचान, स्वायत्तता एवं प्रतिनिधित्वको हैसियत पाएका हुन्छन् । बेल्जियममा भाषिक समुदायहरूले कही निश्चित शक्तिहरूको प्रयोगका लागि त्यस प्रकारको हैसियत पाएका छन् र सङ्घीयएकाइहरूलाई अन्य अधिकारहरू दिइएको छ । त्यसैले बेल्जियममा केही मात्रामा गैरभौगोलिक सङ्घीयता रहेको मानिन्छ । गैर-भौगोलिक सङ्घीयता एक असामान्य प्रबन्ध हो ।</p>	<p>Non-territorial Federalism</p> <p>Creates governing structure linked to ethno-linguistic communities, rather than the territories in a federation. It may apply when minorities are spread out in different parts of the territory of the same state, yet feel a common identity. In a non-territorial federation the persons belonging to a particular community regardless of their geographic place of residence form an entity of a federation and enjoy identity, autonomy and representation. In Belgium the linguistic communities are accorded such a status for certain powers, while constituent units have other powers. Therefore, Belgium is regarded as having a certain degree of non-territorial federalism. This is an unusual arrangement.</p>

<p>गैर-बहुसङ्ख्यक समुदाय</p> <p>गैर-बहुसङ्ख्यक समुदाय भन्नाले सङ्ख्यात्मक हिसाबमा सानो समुदायलाई जनाउँछ । यसको अर्थ कम महत्वको वा परस्त समुदाय भने होइन ।</p>	<p>Non-majority Community</p> <p>Refers to numerically small but not ‘minor’ or ‘subordinate group’ in relation to the ‘dominant group’ in a state or society.</p>
<p>जनजातीय सङ्घीयता</p> <p>एक सङ्घीय राजनीतिक प्रणाली जसमा एकाइहरूको संरचना विशुद्ध रूपमा जातीय थातथलोका आधारमा निर्माण गरिन्छ । इथियोपिया जनजातीय सङ्घीयताको एउटा उदाहरण हो ।</p>	<p>Ethnofederalism</p> <p>A federal political system in which territorial constituent units are explicitly designated as ethnic homelands. Ethiopia is an example of ethnofederation.</p>
<p>जनता</p> <p>जुन व्यक्तिबाट राष्ट्र वा राज्य बन्छ तिनीहरूको समष्टि नै जनता हो । सीमित अर्थमा भन्ने हो भने जनता भनेको सामान्यतया संवैधानिक कानूनमा प्रयोग गरिएभैं राज्य वा राष्ट्रका ती नागरिकहरूको समग्रता हो जसलाई राजनीतिक प्रयोजनहरूका निम्ति राजनीतिक अधिकार प्रदान गरिन्छ ।</p>	<p>People</p> <p>The aggregate of the individuals who comprise a state or a nation. In a more restricted sense, as generally used in the constitutional law, the entire body of those citizens of a state or a nation who are entrusted with political power for political purposes.</p>
<p>जनताहरू</p> <p>खास राष्ट्र, समुदाय वा जनजाति समूहका मानिस । अन्तर्राष्ट्रिय कानूनको मान्यताअनुसार यो पदावलीले बाह्य आत्मनिर्णयको अधिकारसहितको कुनै मुलुकका सम्पूर्ण जनतालाई जनाउँछ न कि त्यसभित्रको उप-समूह विशेष ।</p>	<p>Peoples</p> <p>The human beings of particular nations, communities or ethnic groups. In international law, it refers to peoples who have the right to external self-determination, not to sub-populations within a country.</p>
<p>जवाफदेहिता</p> <p>कुनै कार्य तथा यसको परिणामको कारण तथा औचित्यका बारेमा सरोकारवाला, मतदाता वा विधायिकालाई व्याख्या गर्नुपर्ने अनिवार्यता । यसलाई पदबाहक र उनीहरूलाई नियुक्ति गर्ने, पदमुक्त गर्ने वा निर्वाचित गर्नेहरूबीचको औपचारिक सम्बन्धका रूपमा पनि बुझ्न सकिन्छ । उदाहरणका लागि, लोकतान्त्रिक सरकार आफ्ना मतदाताप्रति आवधिक निर्वाचनमार्फत् जवाफदेही हुन्छ ।</p>	<p>Accountability</p> <p>The requirement to provide reasons and justifications of actions and the outcomes thereof to stakeholders, voters or legislatures. It is also a formal relationship between office holders and those who may appoint, dismiss or elect them, perhaps subject to periodic review. A democratic government, for example, is accountable to its electorate through periodic elections.</p>

<p>जात</p> <p>समान संस्कार भएका र अन्यसमूहहरूभन्दा पृथक् र आफ्नै समूहभित्र विवाह गर्नुपर्ने प्रथमा आबद्ध वंशानुगत तथा श्रेणीगत विभाजन भएको सामाजिक संरचना ।</p>	<p>Caste</p> <p>An endogamous, hereditary and hierarchical social order limited to persons with similar rituals and having customs distinguishing it from other social groups.</p>
<p>जातीय सङ्घीयता</p> <p>जब कुनै सङ्घ निर्माणमा जातीयता सार्वभौम विषयको रूपमा प्राथमिक/मूलभूत निर्माणकारी सिद्धान्त हुन्छ (वा-जब कुनै सङ्घ निर्माणको मूल सिद्धान्तको रूपमा जातीयता सार्वभौम विषय हुन्छ) तब यसलाई जातीय सङ्घीयता भनिन्छ । यस्तो सङ्घमा सङ्घीय एकाइहरू बसोबासको ढाँचा, भाषा, पहिचान तथा सम्बन्धित समूहका जनताको सहमति आदिद्वारा पहिचान गरिन्छ । प्रत्येक समूहलाई आत्मनिर्णयको अधिकारलगायत प्रायः सार्वभौमसत्ताको अन्तिम संवाहकको रूपमा मानिन्छ । जातीय सङ्घीयता तटस्थ कानुनी/संस्थागत मान्यताहरूभन्दा जातीयतामा आधारित परम्परा तथा अभ्यासहरूप्रतिको आस्था, विश्वास तथा निर्भरतासँग अधिक मात्रामा जोडिएको हुन्छ ।</p> <p>इथियोपियालाई जातीय सङ्घीयताको उदाहरणको रूपमा लिइन्छ । यसको संविधान "हामी इथियोपियाका राष्ट्र, राष्ट्रियता तथा जनता" भन्ने वाक्यांशबाट प्रारम्भ हुन्छ । इथियोपियाली सङ्घ जातीयताको आधारमा संगठित रहेको छ । सङ्घमा रहेका प्रत्येक सङ्घीय एकाइले जातीय समूहको प्रतिनिधित्व गर्दछन् र सार्वभौमसत्ता इथियोपियाको समग्र जनतामा नभई राष्ट्र, राष्ट्रियता तथा जनता भनिने समूहहरूमा निहित रहेको छ ।</p>	<p>Ethnic Federalism</p> <p>When ethnicity is the underlying organizing principle as an independent subject of a federation, then it may be called as ethnic federalism. In such a federation the constituent unit is recognized by the settlement patterns, language, identity and the consent of the people belonging to the concerned group. Each group is often recognized as the ultimate bearer of sovereignty, including the right to self-determination. Ethnic federalism attaches more trust and reliance to ethnicity-based traditions and practices than neutral legal/institutional norms.</p> <p>Ethiopia is considered as an example of ethnic federalism. Its constitution begins with 'We the Nations, Nationalities and the Peoples of Ethiopia'. The Ethiopian federation is organized on the basis of ethnicity. Each constituent unit in the federation represents the ethnic group and the sovereignty lies with the groups called nations, nationalities and peoples rather than the people of Ethiopia as a whole.</p>
<p>जातीय राष्ट्रवाद</p> <p>जातीयताका आधारमा राष्ट्रको परिभाषा गरिने राष्ट्रवादको एक स्वरूप । जातीय राष्ट्रवादको अवधारणालाई नागरिक राष्ट्रवादको अवधारणाबाट छुट्याएर हेर्न सकिन्छ जसमा राष्ट्रको परिभाषा वंश वा पुर्ख्यौलीका आधारमा नभई सम्पूर्ण राष्ट्रको राजनीतिक सदस्यताका आधारमा गरिन्छ ।</p>	<p>Ethnonationalism</p> <p>A form of nationalism wherein the nation is defined in terms of ethnicity. Ethnonationalism is usually contrasted to civic nationalism wherein the nation is defined in terms of political membership of the whole country rather than descent or ancestry.</p>

<p>जातीयता</p> <p>आफ्नै विशेष र साझा संस्कृति वा भाषा वा जातीय विशेषताहरू रहेको समुदाय विशेषको पहिचानका लागि प्रयोग गरिने शब्द । मूलतः नेपालमा यो शब्द आदिवासी जनजातिहरूलाई बुझाउन प्रयोग गर्ने गरिएको छ । आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन, २०५८ को दफा २ (क) मा आदिवासी/जनजाति समुदायको परिभाषा गरिएको छ । यसले आदिवासी/जनजाति समुदायलाई आफ्नै मातृभाषा, परम्परा, भिन्न सांस्कृतिक पहिचान, सामाजिक संरचना र आफ्नै लिखित वा अलिखित इतिहास भएका समूह वा समुदायका रूपमा परिभाषित गर्दछ । ऐनको अनुसूचीमा कुल ५८ वटा समुदायहरू सूचीकृत छन् ।</p>	<p>Ethnicity</p> <p>A term used to identify a community which share distinct and common culture or language or racial characteristics of their own. In Nepal this word is basically used to identify indigenous nationalities (use the official government term). Indigenous/ethnic community is defined by section 2 (a) of National Academy for upliftment of Indigenous Ethnic Communities Act 2058 B.S. It defines Indigenous/Ethnic Community as a group or community which has its own mother language, traditions, distinct cultural identity, social structure and written or unwritten history of their own. There are altogether 58 ethnic communities listed in the schedule of the Act.</p>
<p>जिल्ला विकास समिति</p> <p>गाउँ विकास समिति तथा नगरपालिकाबाट निर्वाचित प्रतिनिधिहरूको निर्वाचन मण्डलबाट निर्वाचन गरिने जिल्ला तहको स्थानीय सरकारको एकाइ ।</p>	<p>District Development Committee (DDC)</p> <p>A local government unit in Nepal at the district level elected by an electoral college consisting of directly elected representatives from Village Development Committees and Municipalities of the concerned districts.</p>
<p>ठाडो प्रकृतिका वित्तीय असन्तुलनहरू</p> <p>सङ्घमा सरकारका तहहरूबीच राजस्व तथा खर्चसम्बन्धी दायित्वमा हुने असन्तुलन, जहाँ एउटा तहले (सामान्यतया केन्द्रले) आफ्नो आवश्यक खर्चभन्दा बढी राजस्व सङ्कलन गर्छ भने अर्को तहले खर्चसम्बन्धी आफ्ना दायित्वहरूका निम्ति पर्याप्त राजस्व सङ्कलन गर्न सक्दैन ।</p>	<p>Vertical Fiscal Imbalances</p> <p>An imbalance in revenue and expenditure responsibilities between the levels of government in a federation where one level (usually federal) collects more revenues than its expenditure needs and the other does not collect enough revenue for its expenditure responsibilities.</p>
<p>ठाडो र तेर्सो प्रकृतिको असमानता</p> <p>सरकारका तहहरूका बीचमा सम्पत्ति तथा वित्तीय क्षमतामा हुने ठाडो असमानता र एउटै तहमा उप-प्रादेशिक एकाइहरूका बीचमा हुने तेर्सो असमानता ।</p>	<p>Vertical and Horizontal Inequality</p> <p>Difference in wealth and fiscal capacity vertically between levels of government and horizontally between constituent units' jurisdictions in the same sphere.</p>

<p>डी फ्याक्टो (विद्यमान) सरकार</p> <p>डी फ्याक्टो (विद्यमान) सरकार भनेको त्यो सरकार हो जसले जायज कानुनी सरकारबाट सार्वभौम गुणहरू हत्याएर विनासवै धानिक वा कानुनी आधारमा आफूलाई कायम गर्छ । यो पदावली कानुनबमोजिम स्थापित भई कायम रहेको अधिकारयुक्त सरकारको विपरीत अर्थमा प्रयोग गरिन्छ ।</p>	<p>De facto Government</p> <p>A government that has usurped the attributes of sovereignty from the rightful legal government and that maintains itself without constitutional or legal basis. It is used in contrast with a de jure government, which is established and maintained according to law.</p>
<p>तराईवासी</p> <p>तराईवासी भन्नाले जाति, भाषा, संस्कृति तथा धर्मका आधारमा नभई नेपालको दक्षिणी भूभागका बासिन्दालाई जनाउँछ । (कृपया 'मधेसी' पनि हेर्नुहोस् ।)</p>	<p>Tarai inhabitants (Taraivasi)</p> <p>Taraivasi refers to the inhabitants of Nepal's plains irrespective of ethnicity, language, culture and religion. (See also Madhesi).</p>
<p>तीन तहयुक्त सङ्घीयता</p> <p>बृहत् सङ्घीयसरकार, अङ्गीभूत एकाइहरू तथा तेस्रो तहका विभिन्न स्थानीय सरकार गरी सङ्घलाई तीन तहमा विभाजन गर्ने शास्त्रीय ढाँचा ।</p>	<p>Three-layer Federalism</p> <p>The classic division of federations into three levels or orders of government: the overarching federal government; the constituent units; and various local governments of the 'Third Order of Government'.</p>
<p>तेस्रो तहको सरकार</p> <p>सङ्घान्तर्गत सङ्घीय तथा एकाइभन्दा तल रहेको सरकारको तह जसलाई अक्सर स्थानीय स्व-सरकारको अधिकार प्राप्त भएको हुन्छ । तेस्रो तहको सरकार भन्नाले सामान्यतः सवैधानिक प्रावधानअनुसार गठन गरिएको (जस्तै भारतीय संविधानको त्रिहतरौँ संशोधनद्वारा गठित पञ्जायती राज) सरकारको स्तरलाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Third Order of Government</p> <p>A level of government in a federation that exists below the federal and constituent unit, often with powers of local self-government. Third order of government usually refers to a constitutionally determined status as Panchayati Raj in India, created by the 73rd Amendment of the Indian constitution.</p>
<p>तेस्रो असन्तुलन</p> <p>प्रान्तजस्ता केही अङ्गीभूत एकाइहरूले सङ्घका अन्य अङ्गीभूत एकाइहरूले भन्दा बढी प्रतिव्यक्ति राजस्व सङ्कलन गर्ने वा बढी उत्तम सेवाहरू उपलब्ध गराउने स्थिति । भुक्तानी समानीकरणद्वारा एकाइहरूबीचका असन्तुलनहरूलाई सच्याउन सकिन्छ (हेर्नुहोस् समानीकरण) ।</p>	<p>Horizontal Imbalances</p> <p>A situation where some constituent units, like provinces, raise more per capita revenue and provide better services than the other constituent units of the federation. Horizontal imbalances are sometimes corrected through equalization payments (see Equalization).</p>

<p>तेर्सो शक्ति पृथकीकरण</p> <p>सरकार (सङ्घीयर एकाइहरू) का तीन प्रमुख अङ्गहरू (व्यवस्थापिका, कार्यपालिका र न्यायपालिका) का बीचमा गरिने शक्तिको बाँडफाँडलाई जनाउने शब्दावली । संयुक्त राज्य अमेरिका र ल्याटिन अमेरिकी सङ्घीय राज्यहरूमा यो पदावली सङ्घीय सरकारका राष्ट्रपति, सर्वोच्च अदालत र कङ्ग्रेसबीचको शक्ति पृथकीकरणका सन्दर्भमा प्रयोग गरिन्छ । यो अवधारणा शक्ति सन्तुलनको सिद्धान्तसँग सम्बन्धित छ ।</p>	<p>Separation of Powers</p> <p>Refers to the allocation of powers amongst the three main branches of a government (legislature, executive and judiciary) (whether federal or constituent unit). In the United States of America and Latin American federations, the term “separation of powers” applies to the separation in the federal government between the Presidency, Supreme Court and Congress. It relates to the concept of checks and balances.</p>
<p>थातथलो</p> <p>थातथलोले कुनै विशेष जातीय समूहको पहिचानसँग नजिकको सम्बन्ध भएको भू-भागलाई जनाउँछ । यो देशभित्रको कुनै जातीय समूहको गहिरो एतिहासिक र सांस्कृतिक सम्बन्ध जोडिएको भू-भागको अवधारणा हो । थातथलो शब्दले प्राकृतिक स्रोतहरूको उपयोगको अग्राधिकारलाई जनाउँछ । पहिलो संविधानसभाको प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँड समितिले प्राकृतिक स्रोतहरूको उपयोगमा आदिवासी जनता तथा स्थानीय समुदायको प्राथमिक अधिकारलाई सुनिश्चित गर्न थातथलो को प्रस्ताव गरेको थियो ।</p>	<p>Homeland</p> <p>Homeland denotes to a territory that is closely identified with a particular ethnic group. It is the concept of the place within a country to which an ethnic group holds a long history and a deep cultural association with. The term <i>thatthalo</i> (Homeland) refers to prior right to the use of natural resources. The Committee on Distribution of Natural Resources, Financial Rights and Revenues of the first CA proposed homeland ‘to ensure primary rights of the indigenous nationalities and local communities in the use of natural resources’.</p>
<p>दलित</p> <p>हिन्दू वर्णव्यवस्थामा आधारित जातीय छुवाछुतका कारण सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक, राजनीतिकलगायतका क्षेत्रमा भेदभावबाट प्रभावित समुदाय ।</p>	<p>Dalits</p> <p>A community that suffers social, economic, educational or political discrimination based on untouchability as practiced in the Hindu Varna system.</p>
<p>द्वन्द्व रूपान्तरण</p> <p>द्वन्द्वमा सम्बद्ध पक्षहरू वा मध्यस्थकर्ताहरूको हस्तक्षेपद्वारा द्वन्द्वको तीव्रतालाई घटाउने प्रक्रिया । द्वन्द्व रूपान्तरणले द्वन्द्वको शान्तिपूर्ण तथा दिगो समाधानको आधारभूमि तयार पार्छ ।</p>	<p>Conflict Transformation</p> <p>The process by which intensity of conflict is reduced through interventions by parties to the conflict or mediators. Conflict transformation prepares the ground for its peaceful and durable resolution.</p>

<p>द्वन्द्व व्यवस्थापन</p> <p>वार्ता तथा मध्यस्थताद्वारा विद्यमान द्वन्द्वहरूको विस्तारलाई रोक्ने वा व्यवस्थित गर्ने प्रक्रिया जसले द्वन्द्वको तीव्रता वा रूपान्तरणलाई घटाउन सघाउ पुऱ्याउँछ ।</p>	<p>Conflict Management</p> <p>The process by which escalation of existing conflicts is contained or managed through negotiation and mediation which can then help in the reduction of intensity or transformation of conflict.</p>
<p>द्वन्द्व समाधान</p> <p>सहजकर्ता, मध्यस्थकर्ता वा उच्चपदस्थ अधिकारीहरूको मद्दतले वार्ता, मध्यस्थता, मुद्दा दायरी वा बलको प्रयोगद्वारा गरिने दुई वा दुईभन्दा बढी पक्षहरूबीचका द्वन्द्वको छिनोफानो ।</p>	<p>Conflict Resolution</p> <p>Settlement of disputes between two or more parties through negotiation, mediation, litigation or coercion with the help of facilitators, mediators or superior authorities.</p>
<p>द्विदलीयता</p> <p>दुई दल, विशेष गरेर दुई प्रमुख राजनीतिक दलका सदस्यहरू संलग्न रहेको वा उनीहरूद्वारा समर्थन गरिने व्यवस्था ।</p>	<p>Bipartisan</p> <p>Arrangements consisting of, or supported by, members of two parties, especially two major political parties or factions.</p>
<p>द्विभाषिक वा बहुभाषिक राज्य</p> <p>राज्यद्वारा दुई वा दुईभन्दा बढी भाषालाई सरकारी कामकाजहरूमा मान्यता दिने व्यवस्था । उदाहरणका लागि, भारतको सङ्घीयसरकारले सरकारी कामकाजका लागि द्विभाषिक व्यवस्थालाई अनुसरण गरेको छ भने भारतका थुप्रै राज्यहरूले दुईभन्दा बढी भाषाहरूलाई सरकारी कामकाजको मान्यता दिएका छन् ।</p>	<p>Bilingual/Multilingual State</p> <p>Recognition of two or more languages by the State for official functions. For example, the federal government in India follows two official languages while many states in India recognize more than two official languages.</p>
<p>द्विसङ्घीयता</p> <p>सङ्घीयतामा अधिकारको प्रस्ट तथा वैधानिक बाँडफाँडका सन्दर्भमा प्रयोग गरिने शास्त्रीय सङ्घीयसिद्धान्त । यस सिद्धान्तमा सरकारको हरेक तहले आफ्नो संवैधानिक हैसियतको दायराभित्र रहेर स्वाधीन रूपले वैधानिक तथा प्रशासकीय अधिकारको उपयोग गर्छन् । व्यवहारमा आधुनिक सङ्घहरूले द्विसङ्घीयताका मान्यताहरूलाई सहयो ग्तात्मक तथा एकीकृत स्वरूपमा मिसाएको पाइन्छ ।</p>	<p>Dual Federalism</p> <p>The classical federal idea of a strict legislative division of powers in a federation, where each order of government legislates and administers autonomously in its own distinct sphere or areas of constitutional competence. In practice, modern federations combine elements of dualism with cooperative and integrated forms of federalism.</p>

<p>द्वि-सदनात्मक व्यवस्थापिका</p> <p>द्वि-सदनात्मक व्यवस्थापिका भन्नाले दुई वटा सदन भएको व्यवस्थापिकालाई जनाउँछ । द्वि-सदनात्मक व्यवस्थापिका सङ्घीयसंरचनाका लागि उचित नमुना मानिन्छ, किनकि यसले माथिल्लो सदनमा सङ्घीयएकाइहरूको प्रतिनिधित्व गराउँछ । सामान्यतः माथिल्लो सदन प्रादेशिक प्रतिनिधिहरूबाट गठन हुन्छ र तल्लो सदन देशव्यापी आवधिक निर्वाचनबाट निर्वाचित सदस्यहरूबाट बनेको हुन्छ । केही अवस्थाहरूमा यसमा जातीय निर्वाचन क्षेत्र र स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिहरू रहेका हुन्छन् ।</p>	<p>Bicameral Legislature</p> <p>Bicameral legislature denotes a legislature with two Houses. Bicameral legislature is a preferred model for federal setup as it provides upper chamber for representation of constituent units. Normally upper house consists of representatives from provinces and lower house consists of members elected from nation wide general election. In some cases it may have representatives from constituent nationalities and local governments</p>
<p>दोहोरो बहुमतीय मतदान</p> <p>मतदानद्वारा महत्वपूर्ण राजनीतिक निर्णयहरू लिइने प्रणाली जसमा दुई किसिमबाट बहुमत सिद्ध गरिन्छ । उदाहरणका लागि स्विट्जरल्यान्डमा संविधानको संशोधनलाई पारित गर्न दोहोरो बहुमतको आवश्यकता पर्छ । यसप्रकारको संशोधनका पक्षमा बहुसङ्ख्यक मतदाताको भोट मात्र नभई बहुसङ्ख्यक क्यान्टोनहरूले पनि आफ्नो सम्मति दिनुपर्छ । ठूला क्यान्टोनहरूले साना क्यान्टोनहरूमाथि संशोधनहरू थोपर्न नपाऊन् भनेर यस्तो व्यवस्था गरिएको हो ।</p>	<p>Double Majority Voting</p> <p>A system of putting important political decisions to vote where two types of majority are required for a measure to be approved. In Switzerland, for example, the passing of a constitutional amendment requires a double majority; not only must a majority of people vote in favor of the amendment, but a majority of cantons must also give their consent. This serves as a protective mechanism for smaller cantons.</p>
<p>धर्म निरपेक्ष राज्य</p> <p>धार्मिक सवालहरूमा आधिकारिक रूपले तटस्थ रही धर्मविशेषको समर्थन वा विरोध नगर्ने राज्य वा देशलाई धर्मनिरपेक्ष राज्य भनिन्छ । राज्यका मामिलाहरूलाई धर्मबाट स्वतन्त्र राख्ने यो विश्वासको उदय धर्म निरपेक्षतासम्बन्धी विचारधाराबाट भएको हो ।</p>	<p>Secular State</p> <p>A secular state is a state or a country that is officially neutral in matters of religion, neither supporting nor opposing any particular religious system. This belief of keeping state affairs free from religion arises out of ideology of secularism.</p>
<p>धर्म निरपेक्षता</p> <p>त्यस्तो विचारधारा जसअनुसार धर्म वा धार्मिक विश्वासहरूलाई, खास मानवीय क्रियाकलाप तथा निर्णयबाट, विशेष गरेर सार्वजनिक तथा राजनीतिक मामिलाहरूबाट अलग राखिन्छ ।</p>	<p>Secularism</p> <p>An ideology according to which religion or religious beliefs should be excluded from certain human activities and decisions, especially those pertaining to public and political affairs.</p>

<p>नगरपालिका</p> <p>प्रायः नगर वा महानगरमा केन्द्रित स्थानीय स्तरको सरकार ।</p>	<p>Municipality</p> <p>A local government often centered in a town or a city.</p>
<p>नगरीय मौलिक बडापत्र</p> <p>कहिलेकाहीँ नगरहरू र काउन्टीहरूलाई आफ्नो बडापत्र मस्यौदा गरी तिनलाई पारित गर्ने अधिकार प्रदान गरिएको हुन्छ । स्थानीय स्व-सरकारका यी लिखतहरूलाई नगरीय मौलिक बडापत्र भनिन्छ ।</p>	<p>Municipal Organic Charters</p> <p>Cities and counties are sometimes accorded the right to draft and adopt charters. These instruments of local self-government are called municipal organic charters.</p>
<p>नागरिकता</p> <p>कुनै देशको नागरिकले प्राप्त गर्ने राज्यको पूर्ण सदस्यको हैसियत । त्यस्तो हैसियतअन्तर्गत विभिन्न अधिकार र कर्तव्यहरू पर्छन् ।</p>	<p>Citizenship</p> <p>Status of full membership in a state by an individual. The status creates rights and obligations of an individual towards the State.</p>
<p>नामकरण</p> <p>प्रदेशको नामकरणका सम्बन्धमा विश्वभरका सङ्घीय देशहरूका भिन्नाभिन्नै अनुभव छन् । प्रदेशहरूलाई नाम दिँदा केही देशहरूले जातीय वा भाषिक वा सांस्कृतिक पहिचानलाई अँगालेका छन् भने अरू देशहरूले भौगोलिक क्षेत्र वा ऐतिहासिक स्मृति वा धार्मिक स्थल वा नदीहरूको नाम प्रयोग गरेका छन् । कुनै देशहरू भने केही प्रदेशको नाम जातीय पहिचान अनुसार र केहीलाई गैर-जातीय नाम प्रदान गरी मिश्रित ढाँचामा गएका छन् ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको संविधानसभाको राज्य पुनःसंरचना तथा राज्यशक्तिको बाँडफाँड समितिले प्रस्ताव गरे अनुसार केन्द्रीय विधायिकाले अनुमोदन गरेको खण्डमा प्रदेशको नाम प्रादेशिक सभाद्वारा परिवर्तन गर्न सकिने छ । तर केन्द्रीय विधायिकाले अनुमोदन नगरेको खण्डमा प्रादेशिक तहमा जनमत संग्रहद्वारा अन्तिम निर्णय लिइने छ ।</p>	<p>Naming</p> <p>Experiences of federal countries all over the world suggest different stories about the naming of provinces. Some countries adopt ethnic or linguistic or cultural identity, while other countries go for geographical setting or historical memory or religious places or rivers when giving names to provinces. Some countries go for a mixed model, naming some provinces in line with ethnic identity and others with non-ethnic names.</p> <p>As proposed by the State Restructuring and Distribution of State Powers Committee of the first CA, the name of a province can be changed by provincial assembly provided it is endorsed by the central parliament. In the case that the central parliament refuses to endorse, the final decision will be made by a referendum at province level.</p>

<p>नागरिक कानून</p> <p>पहिले रोमन साम्राज्यवादमा लागु गरी अपनाइएको र हाल जर्मनी तथा युरोपका अन्य मुलुकहरूले अपनाएको कानुनी व्यवस्था । यो कानुनी व्यवस्था कम्न लभन्दा भिन्न छ र यसअन्तर्गत नियमहरूको संहिता, नजिरसङ्ग्रह, संविधान तथा वैधानिक संस्थाहरू पर्दछन् जसलाई समग्रमा कर्पस जुरिस सिभिलिस भन्ने गरिन्छ (हेर्नुहोस् आम कानून) ।</p>	<p>Civil Law</p> <p>A legal system held and administered in the Roman Empire and presently practiced in Germany and in some other European countries. This legal system comprises the institutions, code and digest, and is collectively called corpus juris civilis-as distinct from Common Law (see Common Law).</p>
<p>निजीकरण</p> <p>सार्वजनिक उद्यमहरूको स्वामित्व तथा व्यवस्थापन निजी क्षेत्रमा स्थानान्तर गरिने प्रक्रिया । अर्थात्, गैर-राष्ट्रियकरण ।</p>	<p>Privatization</p> <p>Transfer of ownership and management of public enterprises to the private sector, i.e. de-nationalization.</p>
<p>नियन्त्रण तथा सन्तुलन</p> <p>केही शासन प्रणालीमा अपनाइने एक यस्तो संयन्त्र जसको उपयोग सरकारका तीन प्रमुख अङ्गहरू (कार्यपालिका, न्यायपालिका र व्यवस्थापिका) लाई एकअर्काको क्षेत्राधिकारप्रति जवाफदेही बनाउन तथा कतिपय निर्णयहरू (जस्तै, बजेट वा महत्वपूर्ण नियुक्तिहरू)मा साझा निर्णय गर्नका लागि गरिन्छ ।</p>	<p>Checks and Balances</p> <p>A mechanism in some systems of government whereby three branches of government (legislative, executive and judiciary) make each other accountable within the limits of their respective jurisdiction or share decisions (e.g. over budgets or key appointments).</p>
<p>निर्वाचन प्रणाली</p> <p>जनताले खसाएको भोटका आधारमा निर्वाचित एकाइको सिटसङ्ख्या निर्धारण गर्ने पद्धति ।</p>	<p>Electoral System</p> <p>The method of converting votes into seats in an elected body.</p>
<p>निक्षेपण</p> <p>यस्तो प्रक्रिया जसद्वारा अङ्गीभूत एकाइलाई प्रशासनिक, कार्यकारी, विधायकी तथा वित्तीय अधिकारहरू दिइन्छ । सङ्घीयताको विपरीत निक्षेपण गरिएका अधिकारहरू बढेर गर्न अर्थात् केन्द्रीय सरकारद्वारा सामान्य कानून निर्माण गरी केन्द्रमा फिर्ता लिन सकिन्छ । निक्षेपणमा राजनीतिक अधिकारहरूको स्थानान्तरण अन्तर्निहित हुन्छ जबकि विकेन्द्रीकरणमा प्रायः प्रशासनिक वा वित्तीय अधिकारहरूको मात्र स्थानान्तरण हुन्छ</p>	<p>Devolution</p> <p>A process by which administrative, executive, legislative and fiscal powers are given to constituent units. Devolution differs from federalism in that the devolved powers may be repealed, that is taken back to the centre by the central government by ordinary legislation. It is different from decentralization in the sense that devolution involves transfer of political powers whereas decentralization is usually the transfer of administrative or fiscal powers.</p>

<p>न्यायपालिका</p> <p>कानूनलाई व्याख्या गर्ने, कानूनसम्बन्धी विवादहरूको निरूपण गर्ने र न्याय सम्पादन गर्ने सरकारको अधिकार प्राप्त निकाय ।</p>	<p>Judiciary</p> <p>The branch of government that is endowed with the authority to interpret the law, adjudicate legal disputes, and otherwise administer justice.</p>
<p>न्यायिक पुनरावलोकन</p> <p>विधायकी वा कार्यकारी कामकारवाहीको संवैधानिकता निर्धारण गर्ने र कुनै ऐन वा कामकारवाही संवैधानिक प्रावधान वा सिद्धान्तविपरीत भएको खण्डमा त्यसलाई बदर गर्ने अदालती अधिकार ।</p>	<p>Judicial Review</p> <p>Powers of the courts to decide upon the constitutionality of a legislative or an executive act and invalidate that act if it is determined to be contrary to constitutional provisions or principles.</p>
<p>न्यायिक व्याख्या</p> <p>अदालतद्वारा संविधानका प्रावधानहरू वा विधायकी ऐनहरूको अर्थ स्थापित गरिने पद्धति ।</p>	<p>Judicial Interpretation</p> <p>The method by which the courts establish the meaning of constitutional provisions or legislative acts.</p>
<p>न्यून प्रतिनिधित्व</p> <p>त्यस्तो अवस्था जहाँ कुनै जनसमूहको प्रतिनिधित्व त्यस समूहको जनसङ्ख्याको अनुपातभन्दा कम हुने गर्दछ । उदाहरणका लागि, थुप्रै देशका विधायिका, कार्यकारिणी तथा न्यायपालिकामा प्रायः महिलाहरूको प्रतिनिधित्व न्यून हुने गरेको छ ।</p>	<p>Under-representation</p> <p>A situation where a group has comparatively less representation than the strength of such group in the general population. For example, women are often under-represented in the legislature, the executive and the judiciary of many countries.</p>
<p>परमाधिकार धारा</p> <p>संयुक्त राज्य अमेरिकाको परमाधिकार धाराअन्तर्गत कङ्ग्रेसले त्यस्तो कानून बनाउन सक्छ जसले प्रादेशिक अधिकार र प्रादेशिक कानूनभन्दा अग्राधिकार प्राप्त गर्न सक्छ ।</p>	<p>Supremacy Clause</p> <p>Under the supremacy clause of the United States constitution, Congress can enact legislation that may supersede state authority and preempt state regulations.</p>
<p>परम्परागत कानून</p> <p>समुदायका विद्यमान रीतिथितिहरूमा आधारित कानुनी नियमहरू जुन प्रायः अलिखित हुन्छन् ।</p>	<p>Customary Law</p> <p>Legal rules, often unwritten, that are based on existing practices of a community.</p>

<p>परिपूरकता</p> <p>स्थानीय तहबाट प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्न सकिने अधिकार स्थानीय तहमा नै दिइनुपर्छ भन्ने सिद्धान्त । केही मुलुकहरूमा यस सिद्धान्तलाई अपनाउने स्थानीय तहका निकायहरूलाई अधिकारहरू प्रत्यायोजन गरिएको हुन्छ ।</p>	<p>Subsidiarity</p> <p>The principle that powers should be exercised at the lowest level of government at which they can efficiently be exercised. Some countries adopt this principle through devolution of power.</p>
<p>पहिचानमा आधारित सङ्घीयता</p> <p>पहिचानमा आधारित सङ्घीयतामामुख्य रूपमा जातीय वा भाषिक वा सांस्कृतिक पहिचानका आधारमा साथै अन्य तत्वहरू, विशेष गरी सामर्थ्यलाई ध्यानमा राखी प्रदेशहरूको नामकरण र सीमाङ्कन गरिन्छ । भौतिक भूगोललाई प्राथमिकता दिने प्रशासनिक वा भौगोलिक सङ्घीयताको विपरीत पहिचानमा आधारित सङ्घीयताले जातीयतामा आधारित मानव भूगोललाई रोज्दछ । पहिचानमा आधारित सङ्घीयताले कुनै पनि सामाजिक समूहको अग्रधिकार वा प्राथमिकतायुक्त वा प्रथम अधिकारको व्यवस्थालाई स्वीकार नगर्ने हुनाले यो (पहिचानमा आधारित सङ्घीयता) जातीय सङ्घीयताभन्दा भिन्न छ । यस बाहेक केन्द्रीय निकायहरू अर्थात् कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायपालिकामा प्रतिनिधित्व वा नियुक्तिको प्रणाली जातीयतामा नभई भौगोलिक स्थितिमा आधारित हुन्छ ।</p>	<p>Identity Based Federalism</p> <p>In identity based federalism, provinces are constructed (name and territory) primarily on the basis of ethnic or linguistic or cultural identity while taking into consideration other factors, in particular capability. Unlike administrative or territorial federalism which gives priority on physical geography in crafting provinces, identity based federalism opts for ethnic based human geography. Identity based federalism is different from ethnic federalism since it (identity based federalism) does not permit the provisions of prerogative or preferential or first rights to any social groups. Besides, the system of representation or appointment to central organs, i.e. executive, legislative and judiciary will be made on a territorial basis, not on an ethnic basis.</p>
<p>प्रगतिशील कर</p> <p>करको त्यस्तो संरचना जसमा बढी आर्जन गर्ने करदाताहरूको आयमा बढी प्रतिशत कर लगाइन्छ । यस्तो करको उद्देश्य सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्नु हुन्छ ।</p>	<p>Progressive Tax</p> <p>A tax structure in which taxpayers who earn more are charged a higher percentage of their income. The aim of such a tax is to secure social justice.</p>
<p>प्रतिनिधिमूलक सरकार</p> <p>विधायकी तथा कार्यकारी निकायकास्थानहरू नियमित निर्वाचन प्रक्रियाद्वारा प्रत्यक्ष वा परोक्षरूपले पूर्ति गरिने सरकारको प्रणाली ।</p>	<p>Representative Government</p> <p>A system of government where the legislative and executive bodies are filled, directly or indirectly, through a process of regular elections.</p>

<p>प्रति-चक्रीय वित्तीय नीति</p> <p>सङ्घीयसरकार र यदाकदा एकाइका सरकारहरूद्वारा आर्थिक उतार चढावका समयमा प्रयोग गरिने बजेटसम्बन्धी उपकरणहरू। आर्थिक मन्दीका समयमा सरकारले करहरू घटाएर, खर्च बढाउने वा घाटा बजेट अपनाउनेजस्ता मिश्रित उपायका सहायताले मन्दीलाई सम्बोधन गर्छन्। यसका विपरीत, अत्यधिक चढावको अवस्थामा कर बढाउने र खर्च घटाउनेजस्ता माध्यमहरूको प्रयोगद्वारा बचत वृद्धि गर्छन्।</p>	<p>Anti-cyclical Fiscal Policy</p> <p>Budgetary tools used by the federal and sometimes constituent governments. In recessions, governments will run deficits by some combination of lowering taxes and increasing expenditure. In contrast, governments in boom phases will run surpluses by a combination of raising taxes and decreasing expenditure.</p>
<p>प्रतिस्पर्धात्मक सङ्घीयता</p> <p>एक प्रकारको सङ्घीयप्रणाली जसमा केन्द्रीय सरकार र अङ्गीभूत एकाइहरू आफ्ना नागरिकहरूबाट निष्ठा प्राप्त गर्न प्रतिस्पर्धा गर्छन्, तिनलाई आफ्ना सबलता तथा प्रोत्साहनका आधारमा प्रेरित गर्न प्रयास गर्छन् र बृहत्तर भूमिकाका लागि प्रतिस्पर्धा गर्छन्।</p>	<p>Competitive Federalism</p> <p>A type of federalism where the federal government and constituent units vie for loyalty of citizens, try to induce them on the basis of their strengths and incentives, and compete for a larger role.</p>
<p>प्रत्यक्ष लोकतन्त्र</p> <p>सरकारको एक प्रणाली जसमा राष्ट्रिय वा क्षेत्रीय महत्वका निश्चित मुद्दाहरूमा निर्णय गर्दा नागरिकहरूको प्रत्यक्ष सहभागितालाई सुनिश्चित गरिन्छ। महत्वपूर्ण निर्णयहरूलाई वैधता प्रदान गर्न प्रतिनिधिमूलक लोकतन्त्रहरूमा प्रयोग गरिने जनमत सङ्ग्रह वा राष्ट्रपतीय प्रणालीको सरकारमा प्रयोग गरिने आममतदान प्रत्यक्ष लोकतन्त्रका रूपान्तरित स्वरूपहरू हुन्। स्विट्जरल्यान्डमा यस विधिको प्रयोग लोकप्रिय छ।</p>	<p>Direct Democracy</p> <p>A form of governance in which direct participation of ordinary citizens in decision-making on specific issues of national or regional importance is assured. Use of referendums to validate important decisions in representative democracies or plebiscites in a presidential system of government is a form of direct democracy. Its use is popular in Switzerland.</p>
<p>प्रत्यायोजित अधिकार</p> <p>प्रत्यायोजित अधिकार एक तहको सरकार वा एक तहको अधिकारी/निकायबाट अर्को तहमा प्रत्यायोजन गरिएको अधिकार। यस अधिकार अधिकार प्रत्यायोजन गर्नेको स्वविवेकमा कुनै पनि बखत फिर्ता हुन सक्छ। सामान्यतः अधिकारको प्रत्यायोजन प्रशासनिक सुविधाका लागि माथिल्लो निकायबाट तल्लोमा गरिन्छ।</p>	<p>Delegated Powers</p> <p>Power assigned by one level of government to another or one level of authority to another. Delegated powers may be revoked any time at the discretion of the delegator. Delegation of power is normally top down and delegation is done for administrative convenience.</p>

<p>प्रत्याभूति</p> <p>त्यस्तो संवैधानिक प्रबन्ध, सरकारी नीति वा कार्यक्रम जसले खास समूहका लाभहरूको प्रत्याभूति गर्छ र ती लाभहरू उपलब्ध गराउछ ।</p>	<p>Entitlement</p> <p>A constitutional provision, government policy or program that guarantees and provides benefits to a particular group.</p>
<p>प्रत्यायोजित व्यवस्थापन</p> <p>निश्चित क्षेत्रमा अधिकारप्राप्त वैधानिक निकायले प्रदान गरेको अख्तियारको आधारमा कुनै अर्को निकायले निर्माण गरेको विधि । उदाहरणका लागि विधायिकाले कार्यकारिणी (मन्त्रिपरिषद्)लाई मूल ऐनको मातहतमा रहेर कानून, नियम, विनियमहरू बनाउने अधिकार प्रदान गरेको हुन्छ । केही सङ्घीयमुलुकहरूले सरकारका विभिन्न तहहरूमा पनि यस्तो अधिकार प्रत्यायोजन गरेका हुन्छन् ।</p>	<p>Delegated Legislation</p> <p>Legislation promulgated by an authority on the basis of power conferred on that body by the legislative authority having competence over the subject matter. For instance, legislature normally delegates authority to the executive (Cabinet) to make regulations or other detailed laws, usually within the framework of a larger piece of legislation. As well, some federations permit delegated legislation between orders of government.</p>
<p>प्रत्यायोजित क्षेत्राधिकार तथा दायित्व</p> <p>संविधानद्वारा सरकारको कुनै तहलाई प्रदान गरिएको कार्यकारी अधिकार जसलाई आवश्यकताअनुसार सरकारको अर्को तहमा स्थानान्तरण गरिएको हुन्छ । यस्तो अधिकार संविधानमा उल्लेख भएबमोजिम वास्तविक अधिकारप्राप्त तहले चाहेको अवस्थामा फिर्ता लिन सक्छ ।</p>	<p>Delegated Jurisdiction and Responsibilities</p> <p>Governmental powers constitutionally assigned to one level of government which has transferred the authority to another level of government, subject to the condition that the transfer is revocable by that delegating authority.</p>
<p>प्रदेश प्रमुख</p> <p>प्रदेश प्रमुख भन्नाले प्रदेशको प्रमुखलाई बुझाउँछ, जस्तो कि प्रदेशको गभर्नर । प्रादेशिक तहमा राष्ट्रपतीय प्रणालीको शासकीय स्वरूप रहेको भए प्रदेश प्रमुख नै प्रादेशिक सरकारको प्रमुख पनि रहन्छ । तर प्रादेशिक तहमा संसदीय प्रणालीको शासकीय स्वरूप रहेको भए प्रादेशिक प्रमुख आलङ्कारिक (Nominal) प्रमुखको रूपमा मात्र रहन्छ । यस्तो प्रणालीमा मुख्यमन्त्री सरकार प्रमुख र गभर्नर प्रदेशको आलङ्कारिक (Nominal) प्रमुख रहन्छ ।</p>	<p>Provincial Head</p> <p>Provincial head means the head of a province such as governor of a province. Provincial head is also a head of provincial government if it has presidential model of government at the level of province. A provincial head however will be only nominal head if it has the parliamentary model of government at the level of province. In such system chief minister is the head of government and governor is only a nominal head of province.</p>

<p>प्रधानमन्त्री</p> <p>संसदीय व्यवस्थामा मन्त्रिपरिषद्को नेतृत्व गर्ने सरकार प्रमुख । सामान्यतः जुन दलले निर्वाचनमार्फत् संसद्मा अत्यधिक सिट प्राप्त गरेको हुन्छ त्यही दलको नेता प्रधानमन्त्री हुने व्यवस्था हुन्छ ।</p>	<p>Prime Minister</p> <p>Head of the government who heads the Cabinet in parliamentary systems. Prime Minister is often the leader of the political party which has the majority of seats in the parliament.</p>
<p>प्रभावग्राहिता</p> <p>समाजमा हुने परिवर्तनहरूप्रति छिटो सम्बोधन गर्ने आम जनताको हितको पहिचान गर्नेगरी नागरिक समाजका अपेक्षाहरूको आकलन गर्ने र आफ्ना कार्य तथा नीतिहरूको आलोचनात्मक रूपले परीक्षण जाँच गर्ने सरकारको क्षमता तथा तत्परता ।</p>	<p>Responsiveness</p> <p>The ability and readiness of a government to respond rapidly to societal changes, to take into account the expectations of civil society in identifying the general public interest and to critically examine its actions and policies.</p>
<p>प्रयोजनमुखी अनुदान</p> <p>केन्द्रीय सरकारद्वारा आफ्ना नीतिगत प्राथमिकताहरू, निश्चित कार्यक्रम वा आयोजनाका लागि हस्तान्तरित रकम । सर्तबद्ध अनुदान ।</p>	<p>Specific-purpose Grant</p> <p>Fiscal transfers by the central government to other levels of government tied to its policy priorities, specified programs, or projects; a conditional grant.</p>
<p>प्रशासकीय सङ्घीयता</p> <p>प्रशासकीय सङ्घीयतामा सङ्घीय (राष्ट्रिय) सरकारले निश्चित क्षेत्रहरूमा कानुनी प्रबन्धहरूको निर्धारण गर्नुका साथै नीतिहरूको निर्माण गर्छ भने सङ्घीयकानुन तथा नीतिहरूको कार्यान्वयन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने कार्य प्राय सङ्घीयएकाइहरूको जिम्मेवारीअन्तर्गत पर्छ । प्रशासकीय सङ्घीयता भएका मुलुकमा सङ्घीयएकाइहरूले सङ्घको कानुनसँग नबाकिने कानुन वा नियमनहरू निर्माण गर्न पनि सक्छन् । यसप्रकारको सङ्घीयताको अभ्यास जर्मनीमा भएको पाइन्छ ।</p>	<p>Administrative Federalism</p> <p>In administrative federalism the federal (national) level sets legal standards and defines policies in certain areas while federal law and federal policies are often implemented and administered by the constituent units, which themselves may make laws and regulations consistent with the federal laws. This type of federalism is practiced in Germany.</p>
<p>प्रान्त</p> <p>सङ्घीय संरचनाभित्रका अङ्गीभूत एकाइहरूलाई जनाउने शब्द ।</p>	<p>Province</p> <p>A term to describe a territorial constituent unit within a federation.</p>

<p>प्राकृतिक स्रोत-साधन</p> <p>प्राकृतिप्रदत्त स्रोत-साधनहरू । यी स्रोत-साधनहरूलाई नवीकरण गर्न सकिने र नवीकरण गर्न नसकिने गरी दुई भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ । जस्तै, उत्खनन गरी निकालिने खनिजजन्य धातु, तेल, इन्धनजस्ता प्राकृतिक स्रोत नवीकरण गर्न नसकिने वर्गमा पर्छन् भने हावा, पानी, मत्स्य वस्तु र कृषियोग्य भूमि (उपयुक्त ढङ्गले व्यवस्थित गरेमा) नवीकरण गर्न सकिने वर्गमा पर्छन् ।</p>	<p>Natural Resources</p> <p>Resources supplied by nature. These are commonly sub-divided into non-renewable resources, such as minerals and fossil fuels, and renewable (when properly managed) natural resources, including water, wind, fisheries, and agricultural land.</p>
<p>पूर्वाधिकार</p> <p>सङ्घीय कानूनहरूद्वारा राज्यका कानूनहरूलाई विस्थापित गर्ने कार्यलाई जनाउने अमेरिकी शब्द । यसले सङ्घीय निकायद्वारा सम्बन्धित विषयको अन्तिम अधिकार राज्य वा स्थानीय तहलाई नभएर सङ्घीय सरकारलाई छ भन्ने दाबीका साथ सङ्घीय निकायद्वारा स्थानीय अध्यादेश वा राज्यको कानूनलाई बदर गर्ने वा लागु हुनुपूर्व नै रोक्ने प्रक्रियालाई पनि जनाउँछ ।</p>	<p>Pre-emption</p> <p>An American term used to denote a displacement of state laws by federal laws. This also refers to the process of a federal agency voiding a local ordinance or state law or precluding the adoption of state laws on a subject, asserting that the federal government, not the state or locality, has ultimate authority on the matter.</p>
<p>फराकिलो दायरा भएको कर</p> <p>धेरै व्यक्तिहरूलाई समेट्ने फराकिलो दायरा भएको कर जसबाट उल्लेख्य मात्रामा राजस्व सङ्कलन हुन सक्छ । धेरै हदसम्म आयकर फराकिलो आधार भएको कर हो भने मदिरामा लगाइने अन्तःशुल्क साँघुरो आधार भएको कर हो ।</p>	<p>Broad-based Tax</p> <p>A revenue source that captures many individuals (and usually can raise significant revenues). Income tax is broad-based, while an excise tax on liquor, for example, is narrowly-based.</p>
<p>बहु-पहिचानमा आधारित सङ्घीयता</p> <p>बहु-पहिचानमा आधारित सङ्घीयतामा सङ्घीय एकाइहरू एकभन्दा बढी जातीय समूहहरू मिलेर बनेका हुन्छन् र, यस्ता एकाइहरूको नाम प्रदेशको बहुजातीय संरचनालाई प्रतिबिम्बित हुने गरी राखिएका हुन्छन् । प्रदेशभित्र रहेका प्रत्येक समूहलाई समान मानिन्छन्, र कसैलाई पनि कुनै किसिमको प्राथमिकतापूर्ण अधिकार दिइएको हुँदैन । यसप्रकार बहु-पहिचानमा आधारित सङ्घीयताले सैद्धान्तिक रूपमा 'अल्पसङ्ख्यक भित्रका अल्पसङ्ख्यकहरूका साथै गैर-भौगोलिक क्षेत्रमा आधारित समूहहरूको हितको संरक्षण गर्दछ । (पहिचानमा आधारित सङ्घीयता र गैर-भौगोलिक सङ्घीयता पनि हेर्नुहोस् ।)</p>	<p>Multiple identity-based federalism</p> <p>In multiple identity-based federalism; federal units are comprised to include more than one ethnic group, and are named in such a way as to reflect the province's multi-ethnic composition. Each of the groups within the province is considered equal, and none are given priority rights of any kind. In this way, multiple-identity based federalism theoretically protects the interests of 'minorities within minorities' as well as non-territorial based groups' interests. (See also identity based federalism and territorial federalism)</p>

<p>बहु-भाषिक नीति</p> <p>यसले यस्तो व्यवस्था जहाँ एकभन्दा बढी भाषाहरूलाई मान्यता दिइएको हुन्छ र ती भाषाहरूलाई शैक्षिक संस्थाहरूमा शिक्षणको माध्यमका साथै सरकारी कार्यालयहरूमा सञ्चारको माध्यमको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । एक भाषा, एक राष्ट्रको नीति विपरीत यस नीतिले जातीय तथा भाषिक बहुलतालाई राष्ट्र निर्माणको स्रोतको रूपमा लिन्छ । सङ्घीय सन्दर्भमा बहु-भाषिक नीतिको विशेष अर्थ रहन्छ । विशेषगरी जातीय-भाषिक विविधता भएका सङ्घीय देशहरूमा सरकारी कार्यालयमा एकभन्दा बढी भाषाको प्रयोगलाई सङ्घीयताको सिद्धान्तको रूपमा पहिचान गरिएको हुन्छ । उदाहरणको रूपमा, भारतमा २२ वटा भाषालाई सरकारी भाषाको रूपमा मान्यता प्रदान गरिएको छ र देशका नागरिकहरू सरकारसँग सम्पर्क राख्नुपर्दा तीमध्ये कुनै पनि भाषा प्रयोग गर्न स्वतन्त्र छन् । तर, व्यावहारिक प्रयोजनका लागि सङ्घीय तहमा हिन्दी र अङ्ग्रेजीलाई प्रयोगमा ल्याइएको छ, र राज्य तहमा हिन्दी र अङ्ग्रेजीलागयत एक वा बढी स्थानीय भाषाको प्रयोग गर्ने गरिन्छ ।</p>	<p>Multilingual Policy</p> <p>It refers to such affairs of state where two or more languages are recognised and used as a means of communication in the government offices including as a medium of instruction in educational institutions. Contrary to one-language one-nation such a policy recognizes the ethnic and linguistic pluralism as a resource to nation building. Multilingual policy has specific meaning in the federal context. Particularly in the federal countries having ethno-linguistic diversity, the use of more than one language in the government is recognized as a principle of federalism. For instance, in India 22 languages have been recognized as the official languages and the citizens are free to choose any of them while dealing with the government. But for practical purpose Hindi and English are used at the federal level, and one or more native languages including Hindi and English at the state level.</p>
<p>बहुमतवाद</p> <p>जनसङ्ख्याको साङ्ख्यिक बहुमत (कहिलेकाहीँ धर्म, भाषा र कहिले काहीँ अन्य पहिचानजन्य विशेषतामा आधारित) सम्पूर्ण समाजलाई प्रभावित पार्ने खालका निर्णय गर्न सक्षम हुन्छ भन्ने मान्यता । यसबाट अल्पसङ्ख्यक समूहमाथि पर्ने नकारात्मक असरलाई कम गर्नका लागि बहुमतको अधिकारमा केही अङ्कुशहरू (जस्तै, मौलिक हकको विधेयक, भाषा संरक्षण, संवेदनशील मुद्दामा विशेष निर्णयको अधिकार, आदि) प्रयोगमा ल्याइन्छ भने सङ्घीयव्यवस्थामा एकाइहरूलाई अधिकारको निक्षेपणमार्फत् बहुमतवादको नकारात्मक प्रभावबाट मुक्त राखिन्छ ।</p>	<p>Majoritarianism</p> <p>The view that a numerical majority (sometimes categorized by religion, language, or some other identifying factor) of the population is entitled to make decisions that affect the whole of society. The danger this poses to minorities of various types has been invoked to justify constraints on what a majority can do, especially through bills of fundamental rights, language protections, special decision rules on sensitive issues or through devolution of powers to constituent units in a federation.</p>
<p>बहुराष्ट्र राज्य</p> <p>बहुराष्ट्र राज्य राष्ट्रहरू भनी सम्बोधन गर्न सकिने वा योग्य धेरै समुदायहरू मिलेर बनेको राज्य । यस्ता हरेक समुदायले संस्कृति, भाषा, जातीयता, वर्ण, इतिहास र क्षेत्रका आधारमा पृथक् पहिचान बोकेका हुन्छन् ।</p>	<p>Multinational State</p> <p>A state composed of many communities which qualify to be called as nations. Each of these communities possesses distinct identity based on culture, language, ethnicity, race, history and territory.</p>

<p>बहुराष्ट्रिय पहिचान</p> <p>जब कुनै व्यक्ति एकभन्दा बढी राष्ट्रको नागरिक हुन्छ वा ती राष्ट्रमा स्वआबद्ध हुन्छ, त्यस्तो अवस्थामा उसले बहुलराष्ट्रिय पहिचान प्राप्त गर्छ । उदाहरणका लागि, स्कटल्यान्डवासीहरूले स्कटल्यान्ड र ब्रिटेनको बहुराष्ट्रिय पहिचान प्राप्त गर्छन् ।</p>	<p>Plurinational Identities</p> <p>An individual has plural national identities when he or she belongs to, or self-affiliates with, more than one nation. For example, Scots have plural national identities—Scottish and British.</p>
<p>बहुराष्ट्रिय राज्य</p> <p>त्यस्तो राज्य जसमा एकभन्दा बढी राष्ट्रहरू हुन्छन् । कुनै सङ्घ एकल राष्ट्रका आधारमा बनेका हुन्छन् भने कुनै बहुराष्ट्रिय आधारमा । राष्ट्रराज्य भनेको एउटै राष्ट्रका आधारमा बनेको राज्य हो ।</p>	<p>Multinational State</p> <p>A state which incorporates more than one nation. Some federations are composed of a single nation but others are multinational. A nation-state is a state composed of one nation.</p>
<p>बहुलराष्ट्रिय राज्य</p> <p>दुई वा दुईभन्दा बढी राष्ट्रको जनसङ्ख्या भएको राज्य बहुलराष्ट्रिय राज्य हो । बहुलराष्ट्रिय राज्य भन्नाले विशेष गरी जनसङ्ख्याको सामाजिक-आर्थिक विविधतालाई सम्मान गर्ने र प्रोत्साहित गर्ने राज्यलाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Plurinational State</p> <p>It is a state in which the population consists of two or more nationalities—a multinational state. In prescriptive terms, a state that respects and encourages the socio-cultural diversity of the population is considered to be a plurinational state.</p>
<p>बहुलवाद वा बहुलता</p> <p>सामान्य बुझाइमा बहुलवाद भनेको विविधताको कदर हो । यो कुनै जात/जातीयता, धर्म, भाषा, संस्कृति र क्षेत्रका आधारमा विनाभेदभाव गरिने सामाजिक विविधताको व्यवस्थापन हो । लोकतान्त्रिक राजनीतिमा बहुलवाद भनेको मार्ग-दर्शक सिद्धान्त हो, जसले विभिन्न आशय, आस्था र विचार तथा जीवन-शैलीलाई एकै ठाउँमा शान्तिपूर्ण ढङ्गले विद्यमान हुन दिन्छ । यसले भिन्नाभिन्ने विचार धारा (अर्थात्, उदारवाद, समाजवाद, साम्यवाद, आदि) बोकेका राजनैतिक दलहरूबीचको प्रतिस्पर्धालाई स्वीकार गर्दछ । नेपालमा बहुलवाद शब्दलाई नयाँ संविधानमा समेट्ने या नसमेट्ने विषयबारे विवाद उत्पन्न भएकोले बहुलवादको सट्टामा बहुलता शब्द प्रयोग गर्नेमा सहमति भएको थियो ।</p>	<p>Pluralism or Plurality</p> <p>Pluralism is, in a general sense, the acknowledgment of diversity. It is a management of social diversity without discriminating against any caste/ethnicity, religion, language, cultural and region. In democratic politics, pluralism is a guiding principle which permits the peaceful coexistence of different interests, convictions and lifestyles. It allows competition among the political parties professing different philosophy, i.e. liberalism, socialism, communism. In Nepalese constitution making process, pluralism appeared as a contested term in incorporating in the constitution under-making; hence the term plurality was agreed interchangeable to pluralism.</p>

<p>बहुलवादी मूल्य विभिन्न धार्मिक वा राजनीतिक आस्थाहरू तथा विश्वदृष्टिकोणमा आधारित मूल्यहरू ।</p>	<p>Pluralistic Values These are values based on diverse religious and/or political beliefs and views of the world.</p>
<p>बहुल समाज त्यस्तो समाज जहाँ दुई वा दुईभन्दा बढी पृथक् सांस्कृतिक, धार्मिक र सामाजिक समूहहरू सह-अस्तित्वमा रहन्छन् ।</p>	<p>Plural Society A society in which two or more distinct cultural, religious or social groups co-exist.</p>
<p>बहुसङ्ख्यक समुदाय निर्दिष्ट क्षेत्रभित्रको कुल जनसङ्ख्याको आधाभन्दा बढी सङ्ख्या हुने समूह ।</p>	<p>Majority Community A group constituting more than one half of the total population within a given territory.</p>
<p>बहुसंस्कृतिवाद कुनै देश वा भूभागभित्रका अनेक संस्कृति, धर्म, जाति तथा जनजातिहरूलाई समानताको आधारमा मान्यता र सम्मान प्रदान गर्ने प्रचलन ।</p>	<p>Multiculturalism The practice of acknowledging and respecting the equality of various cultures, religions, races and ethnicities within a country or a territory.</p>
<p>भन्सार वस्तु तथा सेवाहरूको निर्यात वा आयातमा लगाइने दस्तुर वा शुल्कहरू ।</p>	<p>Customs Duties, fees or tolls that are levied upon export or import of goods and services.</p>
<p>भारित प्रतिनिधित्व सरकारअन्तर्गतका लोकतान्त्रिक संस्थाहरूमा अल्पसङ्ख्यक समूहको आवाज दबाएर हुने हेतुले उक्त समूहलाई सङ्ख्यात्मक हिसाबले पाउने स्थानभन्दा बढी प्रतिनिधित्व प्रदान गर्ने तरिका । विशेष निर्वाचकीय व्यवस्थाका अतिरिक्त भारित प्रतिनिधित्व प्रदान गर्ने विभिन्न उपायहरू छन् । कहिलेकाहीँ माथिल्लो सदनको प्रतिनिधित्वका लागि भारित प्रतिनिधित्व प्रणाली अपनाइन्छ जसबाट ठूला एकाइहरूले जनसङ्ख्याको तुलनामा थोरै सिट प्राप्त गर्छन् । यसबाट साना एकाइहरूले पनि न्यूनतम प्रतिनिधित्व प्राप्त गर्छन् ।</p>	<p>Weighted Representation A method whereby a minority group is given more representation than it would be numerically entitled to in democratic institutions so as to give it greater voice in government. There are various ways of giving weighted representation including through special electoral arrangements. Weighted representation sometimes includes systems of representation in the upper chamber where larger units get fewer seats in proportion to their population to provide a minimum level of representation to smaller units.</p>

<p>भुक्तानी समानीकरण</p> <p>राजस्व सङ्कलन गर्ने क्षमता वा आवश्यक पर्ने खर्चको हकमा हुन सक्ने विभेदहरूलाई हटाउने उद्देश्यले सङ्घीयसरकारबाट र कहिले काहीँ धनी एकाइहरूबाट राजस्व स्थानान्तरण गर्ने कार्य ।</p>	<p>Equalization Payments</p> <p>Revenue transfers from the federal government (and sometimes from richer constituent units) to offset differences in revenue-raising capacity and sometimes expenditure needs of constituent units.</p>
<p>भूक्षेत्र</p> <p>सार्वभौम राज्यको क्षेत्राधिकारअन्तर्गत रहेको भौगोलिक क्षेत्र । यसले प्रशासनिक वा अन्य प्रयोजनहरूका लागि सीमाङ्कन गरिएको तथा प्रादेशिक सङ्घीयताका अङ्गीभूत एकाइहरूको क्षेत्रलाई पनि जनाउँछ ।</p>	<p>Territory</p> <p>The geographical area under the jurisdiction of a sovereign state; a region marked off for administrative or other purposes; also refers to the area of constituent units in territorial federalism.</p>
<p>भौगोलिक सङ्घीयता</p> <p>यसको अर्थ भूगोल, जलाधार, सुरक्षा सरोकार, आर्थिक सम्भाव्यता र भौतिक सुगमताको आधारमा प्रदेशहरूको निर्माण गरिएको सङ्घीयता हो । भौगोलिक सङ्घीयताले इतिहास, संस्कृति, भाषा, जातीय पहिचान वा निरन्तरतालाई कुनै प्राथमिकता दिंदैन ।</p>	<p>Territorial Federalism</p> <p>It means federalism where the provinces are defined on the basis of geography, watershed, security consideration, economic viability and physical convenience. Territorial federalism does not give priority to history, culture, language, ethnic identity or continuity.</p>
<p>भौगोलिक स्वायत्तता</p> <p>एउटै राज्यभित्र रहेको निश्चित भौगोलिक एकाइमा बस्ने जनताको स्वायत्त शासन ।</p>	<p>Territorial Autonomy</p> <p>A measure of self-government for the people living in a territorial unit within the larger state.</p>
<p>मधेसी</p> <p>मधेसी भन्नाले विशिष्ट परम्परा, संस्कृति, सामाजिक मूल्य र मान्यता भएका नेपालको तराईमा बसोबास गर्ने गैर-पहाडी मूलका बहुभाषिक र बहुजातीय समुदायलाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Madhesi</p> <p>Madhesi means a multi-lingual, multi-ethnic non-hill community living in Tarai and inner Tarai areas of Nepal identified mainly on the basis of their distinct culture, tradition and social values.</p>
<p>माथिल्लो सदन</p> <p>दुई सदनत्मक विधायिकाको दोस्रो कक्ष वा सदन । भारतको राज्यसभा र संयुक्त राज्य अमेरिकाको सिनेट यसका उदाहरण हुन् ।</p>	<p>Upper House</p> <p>Second Chamber of a bicameral legislature; for example, Rajya Sabha in India and the Senate in the United States of America.</p>

<p>महिला अधिकार</p> <p>महिलाका लागि विशेष रूपमा सुरक्षित अधिकारहरू नै महिला अधिकार हुन् । यी अधिकारहरू विश्वव्यापी मानव अधिकार अन्तर्गत पर्ने भएता पनि महिलाको शारीरिक अवस्था, समानता र सम्मानसँग जोडिएका हुन्छन्, उदाहरणका लागि, शारीरिक स्वायत्तता, घरेलु कामले मान्यता पाउने अधिकार, पैतृक सम्पत्तिको अधिकार, प्रजनन स्वास्थ्य तथा मातृत्वको अधिकार, विवाह गर्ने स्वतन्त्रता तथा अभिभावकत्वको मान्यता, वंशजको अधिकार, विभिन्न तहका सरकारमा जनसंख्याको अनुपातमा प्रतिनिधित्वको अधिकार आदि ।</p>	<p>Rights of Women</p> <p>Rights of women are the rights and entitlements claimed exclusively for women. Such rights, though part of universal human rights, are associated with physical conditions, equality and dignity of women (for instance right to bodily autonomy, right to recognition of domestic works, right to ancestral property, reproductive health, maternity, freedom of marriage and recognition of guardianship, right to lineage, right to represent in various levels of government in proportion to size of their population etc).</p>
<p>मिश्रित पहिचानमा आधारित सङ्घीयता</p> <p>मिश्रित पहिचानमा आधारित सङ्घीयताले प्रदेशको नाम जातीय साथै गैर-जातीय विशेषताहरूका आधारमा राखिने कुरालाई बुझाउँछ । नेपालमा यस प्रणाली अनुसार प्रदेशको नाम राख्दा, उदाहरणका लागि : पूर्वमा लिम्बूवान-कोशी र काठमाडौं उपत्यकामा नेवा:-बागमती हुन सक्छ ।</p>	<p>Mixed Identity-based Federalism</p> <p>Mixed identity based federalism denotes the naming a province on the basis of ethnic as well as non ethnic features.</p> <p>In Nepal, the naming of provinces under this system could be: for example, Limbuwan-Koshi in the East and Newa-Bagmati for Kathmandu Valley.</p>
<p>माथिल्लो सभा</p> <p>दुई सदनात्मक विधायिकाको उपल्लो सभा । सङ्घीयतामा माथिल्लो सभा सामान्यतः प्रादेशिक प्रतिनिधिहरूको सभा हुन्छ । माथिल्लो सभा जातीय तथा अन्य समुदायको प्रतिनिधित्वबाट पनि बन्न सक्छ ।</p>	<p>Second Chamber</p> <p>Upper house of a bicameral legislature. In federations, the upper house is usually composed of representatives of constituent units. The second chamber may also consist of representatives from ethnicities and other national communities.</p>
<p>मूल राज्य</p> <p>सङ्घका ती अङ्गीभूत एकाइहरू जुन सङ्घभन्दा पहिले नै अस्तित्वमा थिए र जसले सङ्घको निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका थिए ।</p>	<p>Original States</p> <p>Those constituent units of a federation that pre-existed the union and were instrumental in its formation.</p>

<p>मुख्यमन्त्री</p> <p>सामान्यत संसदीय प्रणालीसहितको सङ्घीयसंरचनामा मुख्यमन्त्री प्रादेशिक तहको मन्त्रिपरिषद्को प्रमुख हुन्छ । मुख्यमन्त्री सरकार प्रमुख हुन्छ र प्रादेशिक विधायिकाबाट निर्वाचित भई त्यसप्रति जवाफदेही हुन्छ । भारतमा राज्यको मन्त्रिपरिषद्को प्रमुखलाई मुख्यमन्त्री भनिन्छ ।</p>	<p>Chief Minister</p> <p>Generally, Chief Minister is the head of council of ministers at the level of province in a federal setup with parliamentary model of government. Chief Minister is the head of the government and is elected by and accountable to the provincial legislature. In India the head of the state cabinet is known as Chief Minister.</p>
<p>मूलवासी</p> <p>दरिलो पारिवारिक वा सामाजिक सम्बन्धहरू भएका मूल वा कुनै क्षेत्रमा सबैभन्दा पहिलेदेखि बसोबास गरिआएका वासिन्दा (हेर्नुहोस्, आदिवासी) ।</p>	<p>Aboriginal</p> <p>Original or earliest known inhabitants of a territory with strong family or social ties (see Indigenous).</p>
<p>मूल्य अभिवृद्धि कर</p> <p>उत्पादित वस्तु तथा सेवाहरूको उत्पादन वा वितरणको प्रत्येक चरणमा भुक्तान गरिने अप्रत्यक्ष करको एउटा स्वरूप । यो कर प्रत्येक चरणमा थपिन आउने मूल्यमा आधारित हुन्छ र अन्तिम ग्राहकले खरिद गर्ने मूल्यमा समाविष्ट हुन्छ ।</p>	<p>Value-added Tax (VAT)</p> <p>A form of indirect sales tax paid on products and services at each stage of production or distribution, based on the value added at that stage and included in the cost to the ultimate customer.</p>
<p>मूल्य स्थिरता</p> <p>औसत मूल्यको तह तल-माथि नहुने स्थिति । यो पदावलीले मुद्रास्फिति वा मुद्रा अपस्फिति न्यून भएका अवस्थामा मुद्राको मूल्य स्थिर हुने खालको आर्थिक अवस्थालाई पनि जनाउँछ । मूल्य स्थिरता सङ्घीयसरकार तथा केन्द्रीय बैङ्कको मूल लक्ष्य हो ।</p>	<p>Price Stability</p> <p>A situation in which the average level of prices is moving neither up nor down. In practical terms, it also refers to a state of the economy characterized by low inflation or deflation, and thus a stable value of money. Price stability is one of the central goals of most federal governments and central banks.</p>
<p>यौगिक सङ्घीयता</p> <p>विगतमा स्वाधीन रहेका एकाइहरू साभा संरचनामा मिल्न आउने प्रक्रियाबाट निर्माण हुने सङ्घीयप्रणाली ।</p>	<p>Federalism by Aggregation</p> <p>The creation of a federation by joining previously independent units under a common entity.</p>

<p>राजनीतिक बहुलता</p> <p>अनेकौं पृथक् हितहरू तथा अभिव्यक्तिहरूले स्वतन्त्ररूपमा क्रियाशील हुन पाउने राजनीतिक प्रणाली ।</p>	<p>Political Plurality</p> <p>Free operation of a full range of interests and expression in a political system.</p>
<p>राजस्व हिस्सेदारी</p> <p>सरकारका तहहरूमा, स्थापित सूत्र वा प्रचलनअनुसार सामान्यतया सङ्घीय सरकारदेखि त्यसका अङ्गीभूत एकाइहरूसम्म राजस्व बाँडफाँड र साभेदारी गर्ने प्रबन्धहरू ।</p>	<p>Revenue Sharing</p> <p>Arrangements for sharing revenue between orders of government, usually from the federal government to its constituent units according to an established formula or practice.</p>
<p>राज्यको पुनःसंरचना</p> <p>राज्य पुनःसंरचना भनेको राज्यको राजनीतिक संरचनाको पुनर्बन्ध गर्ने प्रक्रिया हो । यसले समाजका सबै वर्गहरू र विशेष गरी सीमान्तिकृत तथा पिछडिएका वर्गहरूलाई राज्यको संरचना तथा निर्णय प्रक्रियामा पहुँच उपलब्ध गराउन सक्छ ।</p> <p>राज्य पुनःसंरचनाको विषयलाई नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले निम्नानुसार उल्लेख गरेको छ :</p> <p>‘वर्गीय, जातीय, भाषिक, लैङ्गिक, सांस्कृतिक, धार्मिक र क्षेत्रीय भेदभावको अन्त्य गर्दै महिला, दलित, आदिवासी/जनजाति, मधेसी, उत्पीडित, उपेक्षित र अल्पसङ्ख्यक समुदाय, पिछडिएको क्षेत्रलगायतका समस्याहरूको सम्बोधन गर्न राज्यको वर्तमान केन्द्रीकृत र एकात्मक ढाँचाको अन्त्य गरी राज्यको समावेशी, लोकतान्त्रिक र अग्रगामी पुनःसंरचना गर्ने (धारा ३३ (घ) ।</p> <p>नेपालका सन्दर्भमा राज्य पुनःसंरचनाको अर्थ वर्तमान एकात्मक राज्यलाई सङ्घीयकरण गर्ने अर्थमा पनि बुझ्ने गरिन्छ ।</p>	<p>Restructuring of the State</p> <p>It is the re-arranging of the political structure of a state. It may provide access to the state structures and decision-making to every section of society, particularly to the excluded and marginalized groups.</p> <p>The Interim Constitution of Nepal, 2007 states that the restructuring of the state shall be as follows:</p> <p>‘To make an inclusive, democratic and progressive restructuring of the state, by ending the existing centralized and unitary structure of the state so as to address the problems including those of women, Dalits, indigenous people, Madhesi, oppressed, excluded and minority communities and disadvantaged regions, while at the same time doing away with discrimination based on class, caste, language, gender, culture, religion and region’ (Article 33(d)).</p> <p>In Nepal’s context restructuring of the state also means federalization of the present unitary structure of the state.</p>

<p>राज्य</p> <p>निश्चित भौगोलिक सीमाभित्र सार्वभौम नियन्त्रण भएको राजनीतिक सङ्गठन । यो राष्ट्र राज्य, वा बहुराष्ट्रिय राज्य हुन सक्छ । राज्यले विधिविधान, संयन्त्र र प्रक्रियाहरूका माध्यमबाट आफ्नो भूभागका जनतालाई बल प्रयोग गर्ने अधिकारद्वारा नियम पालना गराउन बाध्य पार्ने हैसियत राख्दछ । अन्तर्राष्ट्रिय कानूनअनुसार राज्यका रूपमा यसको हैसियत केही हदसम्म अन्य राज्यहरूद्वारा दिइने मान्यतामाथि निर्भर गर्छ ।</p>	<p>State</p> <p>A political association with sovereign control over a geographic area. It may be a nation state, or a multinational state. A state usually includes the set of institutions that claim the authority to make the rules that govern the exercise of coercive power for the people of the society in that territory. Its status as a state in international law depends in part on being recognized as such by a number of other states.</p>
<p>राज्यहरूको महासङ्घ</p> <p>सङ्घीय प्रणालीमा आबद्ध स्वतन्त्र एकाइ विशेषतः वैदेशिक मामिला, अर्थतन्त्र, रक्षा तथा कूटनीतिजस्ता पारस्परिक वा साभा लक्ष्यहरूको प्रवर्द्धनका निम्ति दुई वा दुईभन्दा बढी सम्प्रभु राष्ट्रहरूको स्वेच्छिक सङ्घ हो । अङ्गीभूत सम्प्रभु राज्यहरू प्रायः कुनै सहमति, सन्धि वा संविधानद्वारा एकताबद्ध हुन्छन् जसद्वारा साभा केन्द्रीय निकायलाई सीमित अधिकार दिइएको हुन्छ । सदस्य राष्ट्रहरूका नागरिकहरूमाथि केन्द्रीय निकायको प्रत्यक्ष अधिकार हुँदैन । महासङ्घका निर्णयहरू सामूहिक रूपमा सामान्यतः सर्वसम्मतिले गरिन्छन् भने उक्त निर्णयहरू सदस्य राष्ट्र स्वयम्ले नै लागु गर्छन् ।</p>	<p>Confederation</p> <p>A voluntary political union of two or more sovereign states for the furtherance of mutual or common goals, especially in matters of foreign affairs, economy, defence and diplomacy. The constituent sovereign states are usually joined by a pact, treaty or a constitution, which confers limited authority to a common central body. The central body has no direct authority over the citizens of the member states. Its decisions are made collectively (often by consensus) and then implemented by the member-states themselves. States join the confederation on the basis of provisions made in the past and appoint mandated delegates to the central body.</p>
<p>राष्ट्र</p> <p>समान पहिचानसहितको जनसमुदाय जसले सामूहिक राजनीतिक निर्णयहरूबाट आफ्नो लक्ष र भविष्य आफैँ निर्धारण गर्छ वा गर्न चाहन्छ । यस्तो कार्य राज्यको हैसियत प्राप्त गर्न, जगेर्ना गर्न वा सुदृढीकरण गर्नमा परिलक्षित हुन्छ । 'राष्ट्र' शब्दको अर्थ जातीय अर्थमा त्यस बेला पनि प्रयोग हुन सक्छ जब कुनै समुदायले छुट्टै इतिहास, छुट्टै भाषा, अलग रहनसहन र थातथलोका आधारमा आफूलाई सांस्कृतिक तथा सामाजिक समुदायका रूपमा परिभाषित गर्छ ।</p>	<p>Nation</p> <p>A community of people who share a common identity and who decide or want to decide about their destiny through concerted political action. Such action is directed at gaining, preserving, or strengthening statehood. 'Nation' may also be understood in its ethnic sense when the term refers to a form of self-defined cultural and social community which shares a common history, language, distinctive lifestyle and a homeland.</p>

<p>राष्ट्रत्व</p> <p>राष्ट्र बन्ने गुण । कहिलेकाहीँ यसले राष्ट्रिय स्वाधीनता वा स्वायत्तता प्राप्त गर्ने आधारलाई पनि जनाउँछ ।</p>	<p>Nationhood</p> <p>The quality of being a nation; sometimes also the fact of achieving national independence or autonomy.</p>
<p>राष्ट्रपति</p> <p>राष्ट्रपतीय प्रणाली भएको देशमा राज्यप्रमुख तथा कतिपय मुलुकका सन्दर्भमा सरकारप्रमुखका रूपमा सेवा गर्ने कार्यकारी प्रमुख । भारत र जस्ता कुनैकुनै संसदीय प्रणालीमा राष्ट्रपतिको भूमिका प्रतिकात्मक राज्यप्रमुखका रूपमा मात्र हुन्छ । अन्य केही मुलुकहरू (जस्तै, संयुक्त राज्य अमेरिका र ल्याटिन अमेरिकी मुलुकहरू) मा भने राष्ट्रपतिले निर्वाचित सरकारप्रमुख र राष्ट्रध्यक्ष दुवै भूमिका निर्वाह गर्छन् ।</p>	<p>President</p> <p>The executive head in a presidential system of government who serves as head of state, and in some cases, head of government. In some parliamentary systems, like India, the president is only the ceremonial head of the state. In some cases, such as the United States and Latin American federations, the President serves as the elected head of government as well as head of state.</p>
<p>राष्ट्रपतीय प्रणाली</p> <p>राष्ट्र प्रमुख नै सरकार प्रमुख पनि रहने शासकीय प्रणाली । त्यस्तो व्यक्ति वास्तविक कार्यकारी हुन्छ र निश्चित पदावधिका लागि जनताद्वारा प्रत्यक्ष निर्वाचित हुन्छ । निजले कुनै पनि बेला मन्त्रिपरिषद्मा नियुक्ति र बर्खास्ती गर्न सक्छ । संसदीय व्यवस्थामा जस्तो व्यवस्थापिकाबाट अविश्वासको प्रस्तावमार्फत राष्ट्रपतिलाई हटाउन सकिँदैन । निजलाई व्यवस्थापिकाको विशेष बहुमतबाट महाभियोगको प्रक्रियामार्फत महाभियोग लगाउन सकिन्छ ।</p>	<p>Presidential System</p> <p>A system of government where the head of state is also the head of government. He or she is the real executive and is directly elected by the people and has a fixed tenure. He or she can appoint and remove the member of the cabinet any time. The president cannot be removed by the legislature through a vote of no confidence like in the parliamentary system. He or she can only be impeached through an impeachment proceeding by a special majority in the legislature.</p>
<p>राष्ट्रहरूको महासङ्घ</p> <p>एकभन्दा बढी राज्यका संस्था वा सङ्गठनहरूलाई समेट्ने संस्था वा सङ्गठन, जस्तै— युरोपेली महासङ्घ ।</p>	<p>Supranational Entities</p> <p>They are organizations or institutions the membership of which encompasses more than one state such as the European Union.</p>

<p>राष्ट्रिय सभा</p> <p>केही मुलुकमा व्यवस्थापिका वा दुईसदनात्मक व्यवस्थापिकाको तल्लो सदन । केही सङ्घीयराज्यहरूमा यसले सामान्यतया सङ्घीयसरकारको व्यवस्थापिकाको सदनलाई जनाउँछ । तर कहिले काहीँ यसले प्रादेशिक व्यवस्थापिकालाई पनि बुझाउँछ (जस्तो क्यानाडाको क्युबेक प्रान्त) । नेपाल अधिराज्यको १९९० को संविधानमा दुई सदनात्मक संसद्को उपल्लो सदनलाई राष्ट्रिय सभा भनिएको थियो ।</p>	<p>National Assembly</p> <p>It is either a legislature, or the lower house of a bicameral legislature in some countries. In federations it usually refers to a legislative house of the federal government, but sometimes the title is used for a provincial legislature such as that of Canada's province of Quebec. In the 1990 Constitution of the Kingdom of Nepal the upper house of the bicameral parliament was called Rastriya Sabha or National Assembly.</p>
<p>राष्ट्रिय मानक</p> <p>एकाइका सरकारहरूले सम्मान गर्नुपर्ने खास किसिमका बाध्यकारी मानकहरू स्थापित गरी सङ्घभरि एकरूपतासाथ आरोपण गरिने वा लागु गरिने नियम वा नियमावलीहरू । नियम वा नियमावलीहरू सङ्घीय मानककै पर्यायवाची हुन्छन् ।</p>	<p>National Standards</p> <p>Rules or regulations imposed or applied uniformly across a federation, establishing certain binding standards that have to be respected by the constituent unit governments. This makes it synonymous with federal standards.</p>
<p>राष्ट्रियता</p> <p>यस शब्दले खास देशको सदस्यतालाई जनाउँछ । कहिलेकाहीँ राष्ट्रियतालाई व्यक्ति र उसको उद्भव, संस्कृति, सङ्गठन, आबद्धता र/वा निष्ठाबीचको सम्बन्धलाई जनाउन पनि प्रयोग गरिन्छ । नागरिकताको पर्यायवाची शब्दका रूपमा प्रयोग गरिँदा राष्ट्रियताले व्यक्तिलाई क्षेत्राधिकारको हैसियतको साथै राज्यको संरक्षण पनि प्रदान गर्छ ।</p>	<p>Nationality</p> <p>Membership in the community of a particular nation. In nation-states, nationality and citizenship are sometimes used interchangeably and the term is also used to denote the relationship between a person and his/her origin, culture, association, affiliation and/or loyalty. When used differently, nationality is an ethnic marker of identification while citizenship affords the state jurisdiction over the person, and affords the person the protection of the State.</p>
<p>राष्ट्रपतीय हैसियत</p> <p>सङ्घीय राष्ट्रपतीय व्यवस्था जहाँ राष्ट्रपतिलाई राज्यप्रमुख र कतिपय मुलुकका सन्दर्भमा सरकार प्रमुखको पनि हैसियत प्राप्त हुन्छ ।</p>	<p>Presidency</p> <p>The federal executive office where the president serves as head of the state, and in some cases, also the head of the government.</p>

<p>राष्ट्रिय समुदाय</p> <p>राज्य निर्माण गर्ने समूहलाई प्रयोग गरिने शब्दावली । कहिलेकाहीँ यसले राज्यको सम्पूर्ण जनसङ्ख्यालाई पनि जनाउँछ ।</p>	<p>National Community</p> <p>Refers to the group of people forming a nation. Sometimes it also denotes the population of a state. In many nation-states, the national community refers to all of its people.</p>
<p>लोपोन्मुख, पिछडिएका समुदाय</p> <p>सीमान्तकृत समूहमा धार्मिक, जातीय तथा भाषिक अल्पसङ्ख्यक; जातीय भेदभावमा परेका मानिसहरू; शारीरिक अशक्तता भएका व्यक्तिहरू; युवा; आदिवासी; दूर्गम भौगोलिक स्थानका बासिन्दा; र लैङ्गिक तथा यौनिक भुकाउका आधारमा विभेदमा परेका समुदायका व्यक्तिहरू पर्दछन् । र यसमा अति सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख समुदाय पनि समावेश हुन्छ । नेपालमा राउटे र कुसुन्डा जातिलाई यस समूहमा वर्गीकृत गर्न सकिन्छ ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको अल्पसङ्ख्यकहरूको अधिकारको संरक्षण समितिको अवधारणा पत्रले लोपोन्मुख समुदायलाई लोप हुने खतरामा रहेका; आफ्नो मौलिक पहिचान गुमाउन लागेका; स्रोत, साधन तथा अधिकार/शक्ति (आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र शैक्षिक) मा पहुँच नभएका; र सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक, राजनैतिक र रोजगारीका दृष्टिले धेरै पिछडिएका वा अनुसूचीकृत वा बहिष्करणमा परेका जातीय समूह, वर्ग र समुदाय भन्नाले थोरै जनसंख्या रहेका; स्रोत, साधन तथा अधिकार/शक्ति (आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र शैक्षिक) मा सीमित पहुँच वा पहुँच नभएका; सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक, राजनैतिक र रोजगारीका दृष्टिले पिछडिएका/पारिएका समुदाय हुन् ।</p>	<p>Near-extinct, Disadvantaged Communities</p> <p>The marginalized communities include members of religious, ethnic and linguistic minorities, people facing caste-based discrimination; people with disabilities; young people; indigenous people; those from remote geographic locations; and people discriminated against based on their gender or sexual. It also includes the highly marginalized and the near-extinct communities. In Nepal Rautes and Kusundas can be categorized in this group.</p> <p>The concept paper of CA Committee on Protection of Minorities Rights defines near-extinct community as the communities which are on the verge of extinction; and are about to lose their original identities and have no access to resources, means and powers (economic, social, political and educational); and have remained very disadvantaged in socio-economic, education, political and employment terms. Similarly, the disadvantaged or scheduled or excluded ethnic groups, class and communities are those who are small in number and have limited or no access to resources, means and power (economic, social, political and educational); and have remained disadvantaged (lagged behind) in socio-economic, education, political and employment terms.</p>

<p>वर्ण</p> <p>देखिने विशिष्टताहरू (अर्थात् छालाको रङ्ग वा केशको प्रकार) वा आत्म-पहिचानका आधारमा अन्य समूहहरूभन्दा पृथक् मानिसहरूको एउटा कोटि ।</p>	<p>Race</p> <p>A category of people distinguished from others on the basis of visible characteristics (e.g. skin color or hair type) or self-identification.</p>
<p>विकास क्षेत्र</p> <p>विकाससम्बन्धी क्रियाकलापहरूको समन्वयका निम्ति क्षेत्रहरूमा देशको भौतिक विभाजन । १९७० को दशकमा राजा वीरेन्द्रले यो जनाबद्ध आर्थिक विकासको अभिन्न अङ्गका रूपमा विकास क्षेत्रहरू निर्माण गरेका थिए ।</p>	<p>Development Regions</p> <p>Division of the country into regions to coordinate developmental activities. In the 1970s, King Birendra introduced development regions as an integral part of planned economic development in Nepal.</p>
<p>विकेन्द्रीकरण</p> <p>शासकीय प्रणालीको त्यो प्रक्रिया जसमा अङ्गीभूत एकाइहरूले प्रशासनिक, कानुनी र/वा वित्तीय अधिकारको अभ्यास गर्छन् । यसलाई केन्द्रीय सरकारबाट तल्ला तहहरूमा राजनीतिक, प्रशासनिक तथा प्रादेशिक अधिकार हस्तान्तरण गर्ने प्रक्रियाका रूपमा पनि व्याख्या गर्ने गरिन्छ ।</p>	<p>Decentralization</p> <p>A process of governance where constituent units exercise administrative, legislative and/or fiscal authority. The process is also defined as the transfer of political, administrative and territorial authority from central government to lower levels of government.</p>
<p>वित्तीय नीति</p> <p>वित्तीय नीति त्यस्तो माध्यम हो जसबाट कुनै पनि सरकारले राष्ट्रको अर्थतन्त्रलाई अनुगमन गर्ने तथा प्रभाव पार्ने उद्देश्यले आय तथा व्ययको स्तर (कर, खर्च, ऋण, घाटा, आदि) लाई समायोजन गर्ने गर्छ । सङ्घीयप्रणालीमा सङ्घीयसरकार र उसका अङ्गीभूत एकाइहरू दुवैले संवैधानिक वा अन्य प्रबन्ध तथा सर्तहरूको उपयोग गर्दै वित्त नीतिहरूको निर्माण र उपयोग गर्छन् ।</p>	<p>Fiscal Policy</p> <p>It is a policy by means of which a government adjusts its levels of income and expenditures (taxation, spending, borrowing, deficit etc.) in order to monitor and influence a nation's economy. In a federal system, both the federal government and the constituent units formulate and implement fiscal policy in accordance with constitutional or other arrangements, provisions and conditions.</p>
<p>वित्तीय अनुशासन</p> <p>सरकारको अत्यधिक वा निरन्तर बजेट घाटा वा ऋणबाट जोगिने कार्य । यसमा वित्तीय जिम्मेवारी वा सुदृढ वित्तीय व्यवस्था पनि पर्छ ।</p>	<p>Fiscal Discipline</p> <p>Avoidance by government of excessive or sustained budget deficit or debt. It also includes fiscal responsibility or sound financial system.</p>

<p>वित्तीय असन्तुलन</p> <p>वित्तीय असन्तुलन भन्नाले वित्तीय क्षमतामा भएको असन्तुलनलाई जनाउँछ अर्थात् सरकारको राजस्व उपार्जन गर्ने अधिकार र खर्च गर्न पाउने जिम्मेवारीको तुलनामा बचन गएको वा अपुग भएको स्रोत । यस्तो अवस्था तब आउछ जब तोकिएको जिम्मेवारीले राजस्व उपार्जन गर्ने क्षमता र खर्चसम्बन्धी आवश्यकताबीच असमानता सिर्जना गर्छ ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँडसम्बन्धी समितिको मसौदा प्रतिवेदनले प्रस्ताव गरे अनुसार केन्द्र सरकारले प्रादेशिक र स्थानीय सरकारलाई खर्चको आवश्यकता, र राजस्व संकलनको क्षमता तथा प्रयत्नको आधारमा वित्तीय समता अनुदानको वितरण गर्नेछ । प्रादेशिक सरकारले केन्द्रीय सरकारबाट उपलब्ध भएका अनुदान र आफ्नो स्रोतबाट संकलित राजस्वबाट खर्चको आवश्यकता, र राजस्व संकलनको क्षमता तथा प्रयत्नको आधारमा, कानुनले निर्धारित गरेबमोजिम, स्थानीय सरकारहरूबीच वित्तीय समता अनुदान वितरण गर्नेछ ।</p>	<p>Fiscal Imbalance</p> <p>Fiscal imbalance means mismatch in fiscal capacities, i.e., revenue generating powers and expenditure responsibilities of a government in terms of either surplus or deficiencies of resources relative to the responsibilities. The situation is created when assigned responsibilities produce disparity between revenue raising abilities and expenditure requirements.</p> <p>The first CA Committee draft report on Natural Resources, Economic Rights and Revenue Allocation proposed that the central government should distribute a financial equity grants to the provincial and local governments on the basis of their needs of expenditure, and their efforts and capacity for revenue generation. The provincial governments shall, from the grant as provided by the central government, and revenue collected from its sources, distribute financial equity grant among the local governments, as determined by law, on the basis of their needs for expenditure, and their efforts and capacity for revenue generation.</p>
<p>वित्तीय अन्तरनिर्भरता</p> <p>सङ्घीयसंरचनाको शासन व्यवस्थामा एक तहको सरकारको नीतिगत निर्णयले अर्को तहको सरकारको नीतिगत प्रतिफललाई प्रभावित गर्दछ । वित्तीय अन्तरनिर्भरताले करको दर र आधार निर्धारण गर्ने तथा सरकारी सेवा प्रदान गर्ने सन्दर्भमा सरकारका विभिन्न तहहरूबीच हुने आपसी निर्भरताको गतिशीलतालाई बुझाउँछ । यसले सङ्घीय एकाइहरूको उच्चतम उपयोग गर्ने क्षमतालाई विरूपण गरी सरकारी सेवा प्रदान गर्ने योजनालाई प्रभावित गर्दछ ।</p> <p>उदाहरणका लागि, पहिलो संविधानसभाको प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँडसम्बन्धी समितिको मसौदा प्रतिवेदनले कुनै प्रादेशिक सरकारले उसको क्षेत्राधिकारअन्तर्गत कर निर्धारण गर्दा राष्ट्रिय आर्थिक नीतिलगायत वस्तु, पुँजी, सेवा र श्रमको प्रवाह तथा छिमेकी प्रदेशको हित प्रतिकूल हुने गरी गर्न नपाइने व्यवस्था गरेको छ ।</p>	<p>Fiscal Inter-dependence</p> <p>In a federal structure of governance, the policy decisions of one level of government affect the policy outcomes at the other level. Fiscal inter-dependence refers to the dynamics of mutual dependency of various layers of the government particularly in the context of determining tax rates and bases and delivery of public services. It may distort the optimal capacity utilization of the constituent units and affect public service delivery scheme.</p> <p>For instance, the first CA Committee draft report on Natural Resources, Economic Rights and Revenue Allocation proposed a provision that no tax shall be imposed by a provincial government under its jurisdiction which shall be inimical to the national financial policy, flow (movement) of goods, capital, service and labour, and the interests of neighbouring provinces.</p>

<p>वित्तीय/आर्थिक आयोग</p> <p>वित्तीय/आर्थिक आयोग केही सङ्घीयदेशहरूमा केन्द्र र प्रदेशहरूबीच वित्तीय बाँडफाँडका मुद्दामा परामर्श दिनका लागि गठन भएको संवैधानिक निकाय हो । यस्तो आयोग केन्द्रका साथै प्रदेश तहमा पनि गठन गर्न सकिन्छ ।</p> <p>प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँडसम्बन्धी पहिलो संविधानसभा समितिको मसौदा प्रतिवेदनले अध्यक्षसहित तीन जना सदस्य रहने गरी राष्ट्रिय वित्तीय आयोग गठन गर्न प्रस्ताव गरेको छ ।</p>	<p>Fiscal/Finance Commission</p> <p>A fiscal/finance commission is a constitutional body formed in some federal countries to advise on issues relating to the sharing of fiscal resources between the centre and provinces. The commission may be formed at federal as well as provincial levels.</p> <p>The first CA Committee draft report on Natural Resources, Economic Rights and Revenue Allocation made a proposal for the formation of a three member National Fiscal/Finance Commission including a chairperson.</p>
<p>वित्तीय निकास</p> <p>वित्तीय निकास भन्नाले केन्द्रीय सरकारबाट उपक्षेत्रीय सरकारहरूमा गर्ने स्रोत-साधनको निकासालाई बुझाउँछ । यस्ता जिम्मेवारी प्रदान गर्दा राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने क्षमता र खर्चको आवश्यकताबीच असमानता उत्पन्न भएको अवस्थामा यसको आवश्यकता पर्दछ ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँडसम्बन्धी समितिको मसौदा प्रतिवेदनले प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूले पाउने वित्तीय निकासको रकम सिफारिस गर्न वित्तीय आयोग गठन गर्नुपर्ने प्रस्ताव गरेको छ ।</p>	<p>Fiscal Transfer</p> <p>Fiscal transfer refers to transfer of resources from the central government to the sub-national governments. It is required when assigned responsibilities produce disparities between revenue raising abilities and expenditure requirements.</p> <p>The first CA Committee draft report on Natural Resources, Economic Rights and Revenue Allocation proposed that a Finance Commission be formed to recommend the amount of fiscal transfer to be received by the provincial and local governments.</p>
<p>वित्तीय जनमतसङ्ग्रह</p> <p>प्रत्यक्ष लोकतन्त्रसम्बन्धी स्विस अभ्यासको अङ्ग जसमा नागरिकहरूले वित्तीय मामिलाहरूमा आफ्ना सरकारहरूलाई अनुबन्धित गराउनका निम्ति जनमतसङ्ग्रहको पहल गर्न र त्यसलाई पारित गराउन सक्छन् ।</p>	<p>Fiscal Referendum</p> <p>Part of the Swiss practice of direct democracy whereby citizens can initiate and decide through referendums binding their governments on fiscal matters.</p>
<p>वित्तीय सङ्घीयता</p> <p>सङ्घीय प्रणाली अन्तर्गत कर उठाउने, खर्च गर्ने, नियमन गर्ने, ऋण लिने तथा विभिन्न तहका सरकारबीच अन्तर सरकारी सुरुवासम्बन्धी व्यवस्था र अभ्यास ।</p>	<p>Fiscal Federalism</p> <p>An arrangement and practice regarding taxation, spending, borrowing and other regulatory functions, as well as inter-governmental transfers amongst different orders of government within a federation.</p>

<p>वित्तीय समन्वय</p> <p>खासगरी ऋणलाई नियन्त्रण गर्ने तथा वित्तीय चक्रलाई सन्तुलनमा राख्ने उद्देश्यले सङ्घीयप्रणालीमा विभिन्न तहका सरकारहरूको कर सङ्कलन गर्ने, ऋण लिने र खर्च गर्ने नीतिहरूबीच संयोजन गर्ने प्रक्रिया ।</p>	<p>Fiscal Coordination</p> <p>Processes to coordinate taxing, borrowing and expenditure policies between orders of government in a federal system, notably to control debt and deal with economic cycles.</p>
<p>विनिमयदर नियन्त्रण</p> <p>वैदेशिक मुद्राको घरेलु मुद्राको मूल्यसँग गरिने सटहीदरको सरकारद्वारा आधिकारिक नियमन गर्ने तरिका ।</p>	<p>Exchange Rate Control</p> <p>The official regulation of the price of foreign currency in terms of domestic currency also known as domestic price of foreign currency.</p>
<p>वियोजन</p> <p>केन्द्र वा राजधानीबाट प्रशासनिक कर्मचारीहरूको स्थानान्तरण गर्ने कार्य । यसलाई विशिष्ट कार्यहरूका निम्ति शासकीय दायित्वहरूको स्थानान्तरणका रूपमा व्याख्या गर्न पनि सकिन्छ ।</p>	<p>De-concentration</p> <p>The physical distribution of administrative personnel away from the centre or capital. It can also be defined as transfer of governance responsibilities for specific functions.</p>
<p>विवाद निरूपणको वैकल्पिक संयन्त्र</p> <p>यसले नियमित अदालती प्रणालीभन्दा बाहिरबाट विवाद निरूपण गर्नका लागि व्यवस्था गरिएको संयन्त्रलाई बुझाउँछ । विवाद निरूपणको वैकल्पिक संयन्त्रमा मेलमिलाप, मध्यस्थता, विवाद व्यवस्थापन र विवाद निरूपणका प्रथाजनित तथा परम्परागत संयन्त्रहरू पर्दछन् । यी संयन्त्रहरू अन्तर-प्रादेशिक विवाद, स्थानीय विवाद, व्यापारिक विवाद र पारिवारिक विवाद निरूपणका लागि प्राथमिकतामा रहेका विकल्पहरू हुन्, किनभने यो अनौपचारिक, लागत प्रभावकारी, छिटो र मेलमिलापमुखी हुन्छ ।</p>	<p>Alternative Dispute Resolution Mechanism</p> <p>It means mechanisms which provide for dispute resolution outside the regular court system. Alternative Dispute Resolution Mechanism includes reconciliation, mediation, arbitration and customary and traditional dispute settlement mechanisms. These mechanisms are preferred option for inter-provincial disputes, local disputes, commercial disputes and family disputes because it is informal, cost effective, quick and reconciliatory.</p>
<p>विविधता</p> <p>कुनै समाजभित्र टड्कारै देखिने सामाजिक, सांस्कृतिक र जनसाङ्ख्यिक भिन्नता विद्यमान भएको अवस्था ।</p>	<p>Diversity</p> <p>The existence of distinct political, economic, social, cultural and demographic differences within a society.</p>

<p>विशिष्ट समाज</p> <p>यो क्वेबेकसम्बन्धी सवालमा क्यानाडामा भएको संवैधानिक बहसबाट पैदा भएको धारणा हो । रीतिरिवाज, आस्था, भाषा र/अथवा जीवनशैलीका आधारमा अन्य सबै समाजहरूभन्दा पृथक् पहिचान तथा विशेषता भएको समाजलाई विशिष्ट समाज भनी व्याख्या गर्न सकिन्छ ।</p>	<p>Distinct Society</p> <p>A concept that owes its origin to constitutional debate in Canada on the Quebec question. A society that displays distinctive characteristics and identity that set it apart from all others in the matters of customs, faith, language and/or lifestyle can be described as a distinct society.</p>
<p>विशेष अधिकार</p> <p>विशेष अधिकार विशेष रूपमा पहिचान गरिएका समुदायहरूलाई मात्र प्रदान गरिने पृथक् अधिकारहरू हुन् । विशेष अधिकारको लक्ष्य त्यस्ता समुदायहरूलाई आरक्षण, सकारात्मक पहल र अन्य उपायहरूको व्यवस्थामार्फत विशेष अवसर तथा लाभहरू प्रदान गरी समूहगत असमानताको अन्त गर्नु हो ।</p>	<p>Special Rights</p> <p>Special rights are distinct rights granted to specifically identified communities only. Special rights aim at mitigating group inequality by providing special opportunity and benefit to such communities through provisions of reservation, affirmative actions and other measures.</p>
<p>विशेष प्रयोजनका लागि निर्दिष्ट राजस्व</p> <p>विशेष प्रयोजनका लागि निर्दिष्ट राजस्व भनेको विशेष कार्यक्रम, प्रयोजन वा निकायको सहयोगका लागि संवैधानिक प्रावधानअनुरूप तोकिएको स्रोतबाट उठाउने राजस्व हो । यो राजस्व सामान्य कर भन्दा भिन्न हुन्छ ।</p>	<p>Earmarked Revenue</p> <p>Earmarked revenues are the revenues generated from the specified sources to support specific programmes, purposes or agencies through statutory or constitutional provision. This revenue is different from general tax.</p>
<p>विशेष संरचनाहरू</p> <p>विशेष संरचनाहरू निश्चित समुदाय वा क्षेत्रको विशेष आवश्यकता सम्बोधन गर्न सङ्घीय प्रणालीभित्र सिर्जना गरिएको भौगोलिक रूपमा परिभाषित विशेष राजनैतिक एकाइ हुन् । तिनीहरू प्रादेशिक र स्थानीय सरकारभन्दा अलग्ग अङ्गीभूत एकाइका रूपमा रहेका हुन्छन् । उदाहरणका लागि, संरक्षित क्षेत्र, विशेष क्षेत्र, स्वायत्त/स्वशासित क्षेत्र ।</p>	<p>Special Structures</p> <p>Special structures are the territorially defined special political units created within the federal system to address the special needs of certain community or region. They exist as separate constituent units and are different from provincial and local governments. For example: protected area, special area, autonomous area.</p>

<p>विशेष स्वायत्त क्षेत्र</p> <p>सङ्घको अङ्गीभूत एकाइभित्र रहेका अल्पसङ्ख्यक जनजाति समुदायका लागि गरिने स्वशासनको विशेष प्रबन्ध जसले गर्दा सो समुदायले आफ्नो संस्कृति, रितिथिति र परम्पराका आधारमा केही मात्रामा स्वशासन पाएका हुन्छन् ।</p>	<p>Special Autonomous Area</p> <p>Special arrangement for an ethnic minority community's self-administration within the constituent unit of a federation so that the community has some measure of self-government in relation to its culture, language, customs and traditions.</p>
<p>विशेष क्षेत्र</p> <p>स्वायत्त क्षेत्र र विशेष क्षेत्रभन्दा अलग्गै सम्बन्धित भू-भागमा बसोबास गर्ने सामाजिक-आर्थिक रूपमा पिछडिएका समुदायको विकास तथा संरक्षणका लागि भौगोलिक रूपमा परिभाषित राजनैतिक एकाइ ।</p>	<p>Special Area</p> <p>A territorially defined political unit, other than Autonomous area and Special Area, which is meant for the protection and development of socio-economically disadvantaged community living therein.</p>
<p>वेस्टमिन्स्टर प्रणाली</p> <p>बेलायतमा उत्पत्ति भएको संसदीय व्यवस्था । यस व्यवस्थामा निम्न विशेषताहरू पाइन्छन् : संसदीय प्रणालीको सरकार, सामूहिक उत्तरदायित्वको मान्यतामा आधारित मन्त्रिपरिषदीय सरकार र निर्वाचित सरकारको सल्लाह र सहमतिका काम गर्ने नाममात्रको राष्ट्राध्यक्ष । यस व्यवस्थालाई अस्ट्रेलिया, क्यानडा र भारतजस्ता सङ्घीय मुलुकहरूले अपनाएका छन् ।</p>	<p>Westminster System</p> <p>This version of parliamentary system originated in England, and was subsequently adopted in the United Kingdom. This system has the following attributes: Parliamentary system of government; Cabinet with collective responsibility toward elected parliament; and nominal Head of state who acts on the advice of elected government. This system has been adopted in federal countries, including Australia, Canada and India.</p>
<p>वैधानिकता</p> <p>कानूनसम्मत, वैध र सही भएको अवस्था । यस पदावलीले जनताले सही मानेको वा केही सीमित अर्थमा अदालतले कानुनी रूपमा वैध ठहर्‍याएको प्रणालीलाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Legitimacy</p> <p>The state or quality of being accepted as legitimate, lawful or right. It can refer to a system being accepted as legitimate by the population, or have a narrow meaning of legal legitimacy as recognized by the courts.</p>
<p>शक्ति</p> <p>कुनै कार्य गर्ने हक, क्षमता वा अख्तियार । यसले कुनै कार्य गर्ने कानुनी क्षमतालाई पनि जनाउँछ । उदाहरणका लागि, विधायकी शक्ति भनेको कानूनहरू बनाउने शक्ति हो ।</p>	<p>Power</p> <p>The right, ability, or authority to perform an act. It also refers to legal capacity to do something; for example, legislative power means power to make laws.</p>

सकारात्मक पहल

सकारात्मक पहलले पिछडिएका/अवसरबाट बञ्चित तथा सीमान्तकृत समूहका सदस्य/व्यक्तिहरू (अर्थात् महिला, बाल-बालिका, बृद्धबृद्धा र शारीरिक वा मानसिक रूपमा अशक्त) र/वा सामाजिक, आर्थिक वा शैक्षिक रूपमा पिछडिएका/सीमान्तकृत अवस्थामा रहेका अन्य (व्यक्ति/समूह) (उदाहरणको लागि, दलित, जनजाति, मधेसी, आदि) लाई विशेष लाभ प्रदान गर्न व्यवस्था गरिएको प्रोत्साहन वा अवसरलाई जनाउँछ । अनिवार्य सकारात्मक पहलको व्यवस्था शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक सुरक्षा, आदि जस्ता क्षेत्रमा हुन सक्छन् । उदाहरणका लागि, संयुक्त राज्य अमेरिका, क्यानाडा, भारत, मलेसिया, दक्षिण अफ्रिका, आदि देशहरूले लक्षित सीमान्तकृत समूह तथा पिछडिएका समुदायहरूलाई प्रदान गरिने अनुदान, सहुलियत, कोटा तथा प्राथमिकतायुक्त व्यवहार लगायत सकारात्मक पहलका भिन्नाभिन्ने मापन/ प्रावधानलाई अपनाएका छन् । सकारात्मक पहलको व्यवस्थाबाट निम्न वर्ग तथा बहिष्करणमा परेका समूहका मानिसहरू लाभान्वित हुने तथा यसबाट उनीहरूको सशक्तीकरणमा योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको हुन्छ ।

नेपालमा दलित, महिला, बाल-बालिका, बृद्धबृद्धा र शारीरिक वा मानसिक रूपमा अशक्त व्यक्ति, जनजाति, मधेसी, आदिलाई अवसरबाट बञ्चित र पिछडिएका तथा सीमान्तकृत समुदायमा जीवन व्यतित गरिरहेका समूहको रूपमा लिइने गरिन्छ । वि.सं. २०४७ को संविधानमा महिला, बाल-बालिका, बृद्धबृद्धा र शारीरिक वा मानसिक रूपमा अशक्त व्यक्ति तथा सामाजिक, आर्थिक वा शैक्षिक रूपमा पिछडिएका/अवसरबाट बञ्चित अवस्थामा जीवन व्यतित गरिरहेका अन्य व्यक्ति वा समूहको लागि सकारात्मक पहलको व्यवस्था थियो । तथापि, यसलाई राज्यको दायित्व, निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिहरूको भागमा राखिएकोले राज्यद्वारा यस व्यवस्थाको कार्यान्वयन गर्न/गराउन अदालती आदेश वा हस्तक्षेप गर्न सकिदैनथ्यो । अब बन्ने नयाँ संविधानले सकारात्मक पहलको कार्यान्वयनलाई राज्यका लागि बाध्यकारी बनाउने गरी व्यवस्था गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । महिला, दलित, आदिवासी, मधेसी तथा पिछडिएका क्षेत्रलाई सरकारी जागीरमा ४५ प्रतिशत सिट/स्थानको आरक्षणको व्यवस्था सकारात्मक पहलको एउटा उदाहरण हो ।

Affirmative Action

Affirmative action means an incentive or opportunity which provides specific advantage to members of disadvantaged and marginalized groups (i.e. women, children, old aged and physically or mentally disabled) and/ or others which live in a socially, economically or educationally disadvantageous position (e.g. dalit, janajati, madheshi etc). Mandatory affirmative action provisions may exist in areas like education, health, social security, etc. Countries, like USA, Canada, India, Malaysia, South Africa, etc. have adopted different affirmative action measures, including funding, subsidy, quota, and preferential treatment to the targeted marginalized groups and disadvantaged communities. People belonging to low classes and excluded groups are expected to get benefit from the provision of affirmative action which contributes to their empowerment.

In Nepal, people like dalit, women, children, old aged, physically or mentally disabled, janajati, madheshi etc are considered as groups which are deprived from opportunities and living in disadvantaged and marginalized communities. The 1990 constitution had a provision of affirmative action for women, children, old aged, physically or mentally disabled and those others who live in disadvantageous position socially, economically and educationally. However, since this was put in section of Directive Principles of the State Policy, its implementation by the state could not be enforced through action in the courts. The new constitution is expected to provide for affirmative action in a way which makes implementation binding upon the state. Reservation of 45% seats to women, dalit, indigenous people, madhesi and disadvantaged regions in government jobs is an example of affirmative action.

<p>सकारात्मक विभेद</p> <p>विगतका भेदभावबाट सृजित नकारात्मक प्रभाव हटाउने र विद्यमान भेदभावको अन्त्य गर्ने उद्देश्यले निश्चित समूहका व्यक्तिहरूका लागि सरकारले चलाएको कार्यक्रम ।</p>	<p>Positive Discrimination</p> <p>Government programs that provide special treatment for individuals from designated groups to remedy the effects of past discrimination and to eliminate existing and continuing discrimination.</p>
<p>सङ्क्रमण</p> <p>कुनै पनि देशमा ठूलो राजनीतिक परिवर्तनपछि गरिने राज्यसञ्चालनसम्बन्धी अस्थायी व्यवस्थापन जुन नयाँ संवैधानिक पद्धति नअपनाउन्जेलसम्म कायम रहन्छ ।</p> <p>नेपाल अहिले सङ्क्रमणको अवस्थामा छ । अन्तरिम संविधानलगायत अहिलेको राज्यसञ्चालनसम्बन्धी प्रबन्धहरू सबै सङ्क्रमणकालीन अवस्थामा छन् जुन संविधानसभाले नयाँ संविधान तयार गरेर लागु नगरुन्जेलसम्म कायम रहनेछ ।</p>	<p>Transition</p> <p>This refers to a temporary phase of management of the state following a political change in a country which continues until a new constitutional system is adopted. Nepal is currently in a state of transition. The present arrangements regarding governance of the state including the Interim Constitution are at the transitional phase and will continue until a new constitution is prepared and promulgated by the Constituent Assembly.</p>
<p>सङ्क्रमणकालीन सरकार</p> <p>त्यस्तो सरकार जुन कुनै पनि मुलुकमा समान्यतया एउटा ठूलो राजनीतिक परिवर्तनपछि गठन गरिन्छ र नयाँ संविधान बनाएर त्यसअनुसारको निर्वाचित सरकार गठन नुहन्जेलसम्म कायम रहन्छ ।</p>	<p>Transitional Government</p> <p>A government in office, usually after a major political change in a country, which continues until a duly elected government is in place following the adoption of a new constitution.</p>
<p>सङ्घ</p> <p>एक राजनीतिक सङ्घ जसमा स्वशासनसहितका अङ्गीभूत एकाइहरू सामूहिक प्रयोजनका लागि सङ्घीयसरकारमार्फत् एकआपसमा आबद्ध भएका हुन्छन् । यी सङ्घीयसरकार र स्वशासित एकाइहरूलाई जनताले संविधानमार्फत् प्रत्यक्ष शासन गर्ने अधिकार प्रदान गरेका हुन्छन् । यी अधिकारहरू कार्यकारी, व्यवस्थापकीय र न्यायिक हुन्छन् । कार्यकारी र व्यवस्थापिकाका अधिकारहरू प्रयोग गर्ने निकायहरू नगरिकद्वारा प्रत्यक्ष रूपमा निर्वाचित हुन्छन् । यसरी अधिकार बाँडफाँड गर्ने लिखित संविधान कुनै पनि सरकारको तहले एकतर्फी रूपमा संशोधन गर्न सक्दैन ।</p>	<p>Federation</p> <p>A political union of constituent units that also consist of those units with the right to self-governance, affiliated through the federal government with the objective of meeting their shared interests. The federal government and self-governing units are mandated by the people with the authority to rule directly as provided for in the constitution. The powers they exercise are legislative, executive and judicial. The organs that exercise executive and legislative powers are directly elected by the citizens. The written constitutional provision that distributes the authority cannot be amended unilaterally by any level of the government</p>

<p>सङ्घ</p> <p>यस शब्दको प्रयोग स्वतन्त्र राज्यहरूको सङ्घ तथा महासङ्घहरू, जस्तै युरोपेली सङ्घ, लाई जनाउनका लागि गरिन्छ । एकात्मक सरकार (जस्तै, संयुक्त अधिराज्य) र कतिपय अवस्थामा सङ्घीयसरकार (जस्तै, भारत) लाई जनाउन पनि यसको प्रयोग गरिन्छ । यस शब्दले सङ्घ पुरै वा सङ्घभित्रको केन्द्रीय सरकारलाई बुझाउन सक्छ । भारतका सन्दर्भमा 'संघ' संपूर्ण राष्ट्र र केन्द्रीय सरकारलाई बुझाउने औपचारिक शब्द हो ।</p>	<p>Union</p> <p>The term is used to describe the association of independent states such as the European Union; it also refers to unitary governments, such as the United Kingdom, and to federations, such as the Union of India. Thus, the term can refer to a federation as a whole, or to the national order of governance; in the case of India, Union is the official term for the federation and its central government.</p>
<p>सङ्घका अङ्गहरू</p> <p>रूसी महासङ्घका अङ्गीभूत एकाइहरू जस्तै, गणतन्त्र, भूभाग, क्षेत्र, स्वायत्त इलाका, स्वायत्त क्षेत्र तथा सङ्घीयनगरहरूलाई जनाउने पदावली ।</p>	<p>Subjects of the Federation</p> <p>Generic term for various constituent units of the Russian Federation comprising republics, territories, regions, autonomous areas, autonomous regions and federal cities.</p>
<p>सङ्घीय न्याय प्रणाली</p> <p>विभिन्न तहको सरकारका कानुनअन्तर्गत उत्पन्न हुने विवादहरूको समाधान गर्न सङ्घमा रहेको प्रणालीलाई सङ्घीय न्याय प्रणाली भनिन्छ । यो द्वि-प्रणालीय वा एकीकृत प्रणालीय हुन सक्छ । द्वि-प्रणालीय व्यवस्थामा प्रादेशिक कानुनअन्तर्गत उत्पन्न हुने विवादहरू र सङ्घीय कानुनअन्तर्गत उत्पन्न हुने विवादहरूको समाधान गर्न अलग अलग तप्काका अदालतको व्यवस्था गरिएको हुन्छ । एकीकृत प्रणालीमा दुवै तहका सरकारहरूको कानुनअन्तर्गत उत्पन्न हुने विवादहरूको समाधान गर्न संयुक्त ढाँचाको अदालतको व्यवस्था गरिएको हुन्छ । पहिलो संविधानसभाको न्याय प्रणालीसम्बन्धी समितिले एकीकृत न्याय प्रणाली प्रस्ताव गरेको थियो । उक्त प्रणालीमा सर्वोच्च अदालत, पुनरावेदन अदालत र स्थानीय अदालत गरी तीन तहका न्यायिक निकायहरू थिए ।</p>	<p>Federal Judicial System</p> <p>A system in a federation to settle disputes arising under the laws of different levels of government is called federal judicial system. It could be a dual system or an integrated system. In a dual system, provincial governments and national government have different sets of courts to settle disputes arising under provincial law and federal law. In an integrated system the same set of courts settle disputes arising under the laws of both levels of government.</p> <p>The Committee on Judicial System of the first CA had proposed an integrated judicial system with three tiers of judicial institutions—the supreme court, appellate court and local court.</p>

<p>सङ्घीयक्षेत्रहरू</p> <p>भारतको प्रशासनिक विभाजनको स्वरूप । आफ्नै सरकार भएका राज्यहरूभन्दा पृथक् रूपमा सङ्घीयक्षेत्र चाहिँ केन्द्रीय सरकारको प्रत्यक्ष शासनअन्तर्गत रहेका हुन्छन् ।</p>	<p>Union Territories</p> <p>An administrative division of India. Unlike states, which have their own government, union territories are ruled directly by the central government.</p>
<p>सत्ता साभेदारी</p> <p>यो पदावली त्यस्तो शासकीय प्रणालीको वर्णन गर्न प्रयोग गरिन्छ जसमा सामान्यतया क्षेत्रीय, जनजातीय, जातीय, भाषागत वा धार्मिक आधारमा परिभाषित समाजका सबै वा केही समूहहरूलाई स्थायी सत्ता साभेदारी प्रत्याभूत गरिएको हुन्छ । सत्ता साभेदारीसम्बन्धी प्रबन्धहरूमा सार्वजनिक संस्थाहरूमा राजनीतिक प्रतिनिधित्व, अल्पसङ्ख्यकका अधिकारहरूको वा समूहविशेषका अधिकारहरूको संरक्षण, सङ्घीयता वा सहश्ररीयतालाई प्रत्याभूत गरिने कुराहरू पर्छन् । यसमा संसदीय प्रणालीमा विभिन्न राजनीतिक दलहरूद्वारा सत्ता साभेदारी गर्ने कुरा पनि निहित हुन्छ ।</p> <p>सङ्घीयप्रणालीमा तेर्सो सत्ता साभेदारी भन्नाले सङ्घीयप्रणालीका विभिन्न अङ्गहरूबीचको शक्ति बाँडफाँडलाई बुझाउँछ भने ठाडो सत्ता साभेदारी भन्नाले सरकारका विभिन्न तहहरूबीचको शक्ति बाँडफाँडलाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Power-sharing</p> <p>This term is used to describe a system of governance in which all or some groups of society, usually defined along territorial, ethnic, racial, linguistic or religious lines, are guaranteed a permanent share of power. Power-sharing arrangements include guaranteed political representation in public institutions, protection of minority rights or group rights, federalism or consociationalism. It also implies sharing of power by various political parties in a parliamentary system.</p> <p>In federal structures, horizontal power-sharing refers to division of power between different components of a federal system while vertical power-sharing is the division of power between different levels of government.</p>
<p>समतामूलक वितरण</p> <p>समतामूलक वितरण भन्नाले सङ्घका हरेक सरकारहरूबीच आम्दानी, सम्पत्ति र स्रोत-साधनको निष्पक्ष वा न्यायोचित बाँडफाँडलाई बुझाउँछ । यस अवधारणाले स्रोत-साधनको बाँडफाँडको समानतावादी विचारलाई मनन गर्दछ ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँटसम्बन्धी समितिको मसौदा प्रतिवेदनले सङ्घीयसरकारले उठाएको राजस्व केन्द्र, प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकारहरूबीच न्यायोचित वितरण गर्नु सङ्घीयसरकारको जिम्मेवारी हुने प्रस्ताव गरेको छ ।</p>	<p>Equitable Distribution</p> <p>Equitable distribution refers to fairness or just sharing of income, wealth and resources among each government units in a federation. The concept considers an egalitarian view of resource allocation.</p> <p>The first CA Committee draft report on Natural Resources, Economic Rights and Revenue Allocation proposed responsibility for the federal government to make arrangements for an equitable distribution of its revenue among the central, provincial and local governments.</p>

समवर्ती क्षेत्राधिकार

एकभन्दा बढी तहका सरकारहरूलाई कुनै एउटा विषयमा कानुन बनाउन अधिकार प्रदान गरिनु । समवर्ती सूचीमा सूचीकृत विषयहरूमा कानुन बनाउने अधिकार दुवै तहको सरकारलाई हुन्छ । यस्तो समानान्तर सूचीमा खानी/खनिज, वन, जलमार्ग र हवाई उड्डयन जस्ता विषयहरू समावेश हुन सक्छन् । समवर्ती विषय सम्बन्धी कानुनमा कुनै विवाद भए सामान्यतया प्रादेशिक कानुनमाथि सङ्घीय कानुनको उच्चता रहन सक्छ ।

Concurrent Jurisdiction

Areas of competence concurrently assigned to more than one level of government. Both the levels of government have power to legislate on the matters listed in concurrent list. The Concurrent list includes subjects such as mining, forestry, water ways and civil aviation. In case of conflict of laws on concurrent subject, federal law prevails over provincial law.

समान प्रतिनिधित्व

समान प्रतिनिधित्वको अवधारणा व्यक्ति वा समूह दुवैका सन्दर्भमा लागु हुन्छ । समूहको आकारका अनुपातमा हुने प्रतिनिधित्व मूलतः व्यक्तिको समान प्रतिनिधित्व (जनसङ्ख्याको आधारमा प्रतिनिधित्व) मा आधारित हुन्छ । यो मान्यता निर्वाचन प्रणालीका सन्दर्भमा पनि लागु हुन सक्छ जहाँ राजनीतिक दलहरूलाई उनीहरूले प्राप्त गरेको मतका अनुपातमा (समानुपातिक प्रतिनिधित्व) प्रतिनिधित्व प्रदान गरिन्छ । अन्तमा, केही सङ्घहरूमा यस मान्यताको प्रयोग सामाजिक समूह वा सङ्घीयएकाइको प्रतिनिधित्वका सन्दर्भमा पनि गरिन्छ जसमार्फत् सामाजिक समूह वा सङ्घीयएकाइहरूले सङ्घीयसंस्थाहरू (जस्तै, माथिल्लो सदन)मा समान प्रतिनिधित्व प्राप्त गर्छन् ।

Equal Representation

It applies to individuals or groups. Representation proportional to the size of groups is essentially based on equal representation for individuals (representation by population). It can also apply to electoral systems, where political parties are given representation proportional to their share of the popular vote (proportional representation). Finally, in some federations, the principle is applied to groups and particularly to constituent units where each unit gets equal representation of some kind in some federal institutions, most notably the upper house of the central legislature.

समानुपातिक प्रतिनिधित्व

विधायिकाका लागि सदस्यहरू निर्वाचन गर्ने एउटा प्रणाली जसमा खास राजनीतिक दललाई तोकिएको सिटसङ्ख्या त्यसले प्राप्त गरेको मतको प्रतिशतका आधारमा निर्धारित हुन्छ । यो प्रणाली अधिकांश युरोपेली देशहरूलगायत अन्य थुप्रै देशहरूमा प्रयोगमा छ । नेपालको संविधानसभाका ६०१ सदस्यमध्ये ३३५ सदस्य समानुपातिक प्रतिनिधित्वका आधारमा निर्वाचित भएका हुन् ।

Proportional Representation

A system of electing members of the legislature, in which the number of seats allocated to a particular party, is determined by the percentage of the popular vote won by that party. This system is used in many countries, including most European countries. Of the 601 members of Nepal's Constituent Assembly, 335 were elected on the basis of proportional representation.

<p>समायोजन</p> <p>अल्पसङ्ख्यकहरूको मूल्य मान्यता, विश्वास, भाषा तथा परम्पराहरूलाई ख्याल गर्दै त्यस अनुकूल हुनेगरी कानुनी, राजनैतिक वा सामाजिक व्यवस्था/प्रबन्धमा गरिएको समायोजन । उदाहरणका लागि, नेपालमा सिखहरूलाई मोटर साइकल चलाउँदा हेल्मेट लगाउनु पर्ने नियममा छुट ।</p>	<p>Accommodation</p> <p>Making suitable adjustments to legal, political or social arrangements by taking into consideration the differences in the values, beliefs, language and traditions of minority groups. For example, Sikhs in Nepal are exempted from wearing helmets when they drive motorcycles.</p>
<p>समानीकरण</p> <p>संघभित्रका सङ्घीयएकाइहरूलाई न्यूनतम तथा समतामूलक रूपमा स्रोत-साधनहरू उपलब्ध गराई नागरिकहरूको बसोबास जुनसुकै एकाइमा भएपनि उनीहरूलाई सरकारी सेवा उपयुक्त मात्रामा उपलब्ध हुने कुरा सुनिश्चित गर्न राजस्वको पुनःवितरण गर्ने कार्य ।</p> <p>यो कार्य राजस्वप्राप्त गर्ने सरकारको आफ्नै स्रोतको राजस्व क्षमता वा/र खर्चसम्बन्धी उसका आवश्यकताहरू (भिन्न क्षेत्राधिकारसम्बन्धित आवश्यकताहरू) वा दुवै कुरामा ध्यान दिने प्रतिरूपी सूत्रमा आधारित छ । यथार्थ सूत्र जे जस्तो भएपनि यस प्रकारका कार्यक्रमहरूले समान्यतया गरीब सङ्घीयएकाइहरूलाई राष्ट्रिय औसत स्तरको नजिकमा ल्याउँछन् । समानीकरणका कार्यक्रमहरू समृद्ध सङ्घियराज्यहरूमा बढी विकसित भएका पाइन्छन् ।</p> <p>समानीकरण प्रदेशहरूबीचको असन्तुलनलाई सामान्यीकरण गर्ने योजना हो । नागरिकको बसोबास जुनसुकै एकाइमा भए तापनि सरकारी सेवाको समतामूलक वितरण व्यवस्था कायम गर्ने एक पद्धतिको रूपमा विशेषतः यो सूत्र आधारित छ ।</p> <p>प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार र राजस्व बाँडफाँडसम्बन्धी पहिलो संविधानसभा समितिको मस्यौदा प्रतिवेदनले प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकारहरूलाई खर्चको आवश्यकता र राजस्व सङ्कलनको क्षमता र प्रयत्नका आधारमा समान आर्थिक अनुदान दिन केन्द्रीय सरकारलाई समानीकरणको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ ।</p>	<p>Equalization</p> <p>Redistribution of revenues within a federation to provide a minimum equitable standard of resources for constituent units and thus to ensure citizens to have a comparable level of government services regardless of their place of residence.</p> <p>It is typically based on a formula that takes into account either/or both the recipient government's own source revenue capacity and/or its expenditure requirements (needs of different jurisdictions). Whatever the precise formula, such programs usually bring poorer constituents units close to a national average or national mean standard across the federation. Equalization programs are well developed in richer federations.</p> <p>Equalization is the scheme to normalize imbalances among the provinces. This formula is primarily based on the system of maintaining equitable distribution of government services regardless of citizens' place of residence. The draft report of the Thematic Committee on Natural Resources, Economic Rights and Revenue Allocation of the first Constituent Assembly provided the equalization responsibility to the central government to distribute financial equity grants to the provincial and local governments on the basis of expenditure needs, and capacity and efforts to revenue generation.</p>

<p>समावेशीयता</p> <p>शासकीय प्रणालीको निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्ने प्रक्रियामा जनताहरूको विविधता तथा बहुलतालाई समावेश गर्ने नीति । यसमा सीमान्तकृत तथा वञ्चित समुदायको सशक्तीकरण पनि समाविष्ट हुन्छ ।</p>	<p>Inclusiveness</p> <p>Refers to policies of including diversity and plurality of peoples in decision-making and implementation processes of governance. It also includes empowerment of the marginalized and the excluded groups.</p>
<p>समावेशी लोकतन्त्र</p> <p>समावेशी लोकतन्त्रको सिद्धान्तले राज्यका सबै तहको संयन्त्रमा विभिन्न जातजाति, भाषा, संस्कृति, धर्म, लिङ्ग र क्षेत्रका जनताको प्रतिनिधित्व र सहभागिताको पक्षपोषण गर्दछ । यसले जातजाति, भाषा, संस्कृति, धर्म, लिङ्ग र क्षेत्रका आधारमा बहिष्करणमा परेका जनताको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न खोज्दछ ।</p>	<p>Inclusive Democracy</p> <p>The principle of inclusive democracy stands for the representation and participation of people belonging to different caste, ethnicity, language, culture, religion, sex/gender and region in the state apparatus at all levels. It seeks to ensure meaningful participation of the people who are excluded on the grounds of caste, ethnicity, language, religion, culture, sex/gender and region.</p>
<p>समुदाय</p> <p>अभिलाषा, विश्वास, रीतिरिवाज, परम्परा तथा मूल्यका दृष्टिले जीवनयापन गर्ने आधारभूत विशेषता समान भएको समूह । बसो बासको सन्निकटता र नियमित अन्तर्क्रिया पनि समानताका आधारहरू हुन सक्छन् । यस पदावलीको प्रयोग जनजाति समूहहरू, कृषि समुदाय वा अन्य त्यस्ता समुदायहरूलाई बुझाउनका लागि गरिन्छ जसका प्राथमिकता तथा उद्देश्यहरू समान हुन्छन् ।</p>	<p>Community</p> <p>A group of people who share basic characteristics of way of life in terms of their aspirations, beliefs, customs, traditions and values. These shared characteristics may also include close proximity and shared space and regular interaction. This term is used to denote ethnic groups, farming communities or other communities who hold similar priorities and objectives.</p>
<p>सम्पत्ति कर</p> <p>सम्पत्तिमा लगाइने कर । यस्तो कर प्रायः स्थानीय सरकारहरूद्वारा मूल्याङ्कन गरिएको सम्पत्तिका मूल्यहरूमाथि तोकिन्छ । यस्तो कर सामान्यतः भवन र जमिनका सन्दर्भमा लागु हुन्छ ।</p>	<p>Property Tax</p> <p>The Tax that is imposed on property. It is often imposed by local governments on the value of assessed property and is usually applied to lands and buildings.</p>

<p>सम्पत्ति बाँडफाँड</p> <p>सङ्घीयप्रणालीमा पारस्परिक सहमतिप्राप्त सूत्र वा सिद्धान्तहरूका आधारमा सरकारका विभिन्न तहहरूद्वारा गरिने सम्पत्तिको बाँडफाँड । प्रायः सङ्घको सम्पत्तिको परिभाषामा सार्वजनिक सङ्घ-संस्थाहरूलगायत एक क्षेत्रको प्राकृतिक स्रोत-साधन, मानवीय संसाधन, ऐतिहासिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा र वित्तीय सम्पदा समावेश गरिन्छन् । सम्पत्तिको परिभाषा भौतिक स्रोत-साधन तथा सरकारी राजस्वको अतिरिक्त सम्पत्तिको सिर्जना तथा वितरणमाथि प्रभाव पार्ने साधन, संस्थाहरू, नीति तथा अवसरसम्म विस्तारित हुन्छ । निर्णयकारी प्रक्रियामा हुने निष्पक्ष सहभागिता सम्पत्तिको एउटा प्रमुख आयाम हो जसले सम्पत्तिको सिर्जना तथा स्रोत-साधनको वितरणमा प्रभाव पार्छ ।</p>	<p>Wealth Sharing</p> <p>Sharing of wealth by different levels of government in a federal system by an agreed formula or principles. The wealth of a federation is often defined broadly to include natural resources, human resources, historical and cultural assets and financial assets, including public institutions. The definition of wealth extends to the means, institutions, policies and opportunities that affect the creation and distribution of wealth in addition to a territory's physical resources and government revenues. A key dimension of wealth is fair participation in decision-making that affects the generation of wealth and allocation of resources.</p>
<p>सर्वसञ्चित कोष</p> <p>सर्वसञ्चित कोष संविधानमा व्यवस्था गरिएबमोजिम हुने कोष हो, जसको प्रयोग संसदीय स्वीकृतिविना गर्न सकिँदैन । सङ्कलित राजस्व, लिइएको ऋण र भएको आम्दानी सबै यसै कोषअन्तर्गत पर्दछ ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँडसम्बन्धी समितिको मसौदा प्रतिवेदनले सङ्घिय, प्रादेशिक र स्थानीय हरेक तहका सरकारहरूमा सर्वसञ्चित कोष स्थापना गर्नुपर्ने सिफारिस गरेको छ ।</p>	<p>Consolidated Fund</p> <p>Consolidated fund is a fund provided for in the constitution or the statute which cannot be used without the approval of the parliament. The revenue collected, loans raised and income generated are kept under it.</p> <p>The first CA Committee draft report on Natural Resources, Economic Rights and Revenue Allocation recommends the establishment of a consolidated fund at all levels of the government: federal, provincial and the local.</p>
<p>सर्वोच्च अदालत</p> <p>सामान्यतः कानुनी प्रणालीभित्रको उच्चतम अदालत । यो अदालत राज्यका अन्य सबै अदालतहरूका लागि सर्वोच्च पुनरावेदन अदालत हो । क्यानाडा, भारत, मेक्सिको, नाइजेरिया र संयुक्त राज्य अमेरिकाको हकमा सर्वोच्च अदालतलाई संवैधानिक तथा अन्य कानूनको उच्चतम अदालतका रूपमा लिइन्छ ।</p>	<p>Supreme Court.</p> <p>In most cases, the highest court within the legal system. It is the highest appellate court for all other courts in the state. Also, the highest court for constitutional and other laws in Canada, India, Mexico, Nigeria and the United States.</p>

<p>ससर्त अनुदानहरू</p> <p>निश्चित प्रयोजनका निम्ति र खर्च गर्ने सीमा तोकेर अङ्गीभूत एकाइहरूमा सङ्घीयसरकारले अनुगमन गर्ने गरी हस्तान्तरण गरिने रकम ।</p>	<p>Conditional Grants</p> <p>Funds transferred by the federal government to constituent units for specific purposes and with limits on its spending that are monitored by the grantor.</p>
<p>सहअस्तित्व</p> <p>एकआपसको विविधतालाई स्वीकार गरी एकअर्काको पहिचानलाई सम्मान गर्दै सँगै बस्ने मान्यता । सङ्घीयराज्यमा यसले विभिन्न समुदायहरूको अलगअलग पहिचानको मान्यतासहित स्वशासन र स्वायत्तता प्रदान गरिने संवैधानिक पद्धतिलाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Coexistence</p> <p>To live together by acknowledging diversity and respecting each others' identity. In a federal state it implies a constitutional system of governance that provides for self-government, autonomy and recognition of identity to different communities simultaneously.</p>
<p>सहमतीय लोकतन्त्र</p> <p>त्यस्तो लोकतन्त्र जसले जित्ने (अर्थात् बहुमत प्राप्त गर्ने) दललाई सबै शक्ति हासिल गर्न दिँदैन र अल्पसङ्ख्यकलाई पनि सत्तामा साभेदारी गराउने अवसर प्रदान गर्छ । यस प्रणालीमा प्रायः सबै निर्णयहरू केवल बहुमतप्राप्त दलको आकाङ्क्षाका आधारमा मात्र नभई सबैको सहभागिता र सम्मतिबाट गरिन्छ । स्विट्जरलल्यान्डमा सहमतीय लोकतन्त्रको प्रयोग भएको पाइन्छ ।</p>	<p>Consensual Democracy</p> <p>The type of democracy that prevents the winners (majority party) from taking all power and provides opportunities to the minorities for power-sharing in governance. In this system most decisions are made on the basis of the participation and consent of most of the parties concerned rather than only on the will of the party with the majority. Switzerland has practiced consensual democracy.</p>
<p>सहयोगात्मक सङ्घीयता</p> <p>एक प्रकारको सङ्घीयप्रणाली जसमा अङ्गीभूत एकाइहरू र केन्द्रीय सरकार नीति निर्माण तथा सेवा प्रदायसम्बन्धी जिम्मेवारीहरूको साभेदारी गर्न सहमत हुन्छन् । सहयोगात्मक सङ्घीयतालाई प्रायः प्रतिस्पर्धात्मक सङ्घीयताको विपरीत मानिन्छ ।</p>	<p>Cooperative Federalism</p> <p>A type of federalism in which constituent units and the central authority agree to share responsibilities of policy formulation and service delivery. Cooperative federalism is often contrasted with competitive federalism.</p>
<p>सार्वजनिक कानून</p> <p>राज्य, व्यक्ति र कानुनी रूपले व्यक्तिसरह मान्यता प्राप्त सङ्गठित संस्थाबीचका सम्बन्धहरूलाई सम्हाल्ने कानून । संवैधानिक कानून, प्रशासनिक कानून र फौजदारी कानून सार्वजनिक कानूनका उदाहरणहरू हुन् । सार्वजनिक कानूनहरू आम रूपले राष्ट्रभरि नै लागु हुन्छन् ।</p>	<p>Public Law</p> <p>The law governing the relationship between the state on one hand and individuals, including legal entities recognized as individuals, on the other. Constitutional law, administrative law and criminal law are sub-divisions of public law. Public laws have general applicability nationwide.</p>

<p>सार्वजनिक सेवा</p> <p>विभिन्न सेवाहरू जस्तै, विद्युत, खानेपानी, ग्याँसजस्ता आधारभूत पूर्वाधार उपलब्ध गराउनका निम्ति सरकारी स्वामित्व र व्यवस्थापनमा रहने सार्वजनिक उद्यमहरू ।</p>	<p>Public Utility</p> <p>Public enterprises owned and managed by the government to provide basic services such as electricity, water or gas.</p>
<p>सांस्कृतिक स्वायत्तता</p> <p>यसले पृथक् सांस्कृतिक समूहहरूको पहिचानसित सरोकार राख्ने मुद्दाहरूका हकमा स्वशासन भन्ने जनाउँछ । आफ्नो पृथक् पहिचानको दाबी गर्ने अल्पसङ्ख्यक समूहहरूले शिक्षा तथा भाषाजस्ता विषयहरूमा आफ्नो समूहको अस्तित्वको निरन्तरताका निम्ति महत्वपूर्ण हुने विषयहरूमाथि प्रत्यक्ष नियन्त्रण कायम गर्ने साधनहरूका रूपमा प्रायः सांस्कृतिक स्वायत्तताको खोजी गर्छन् ।</p>	<p>Cultural Autonomy</p> <p>Refers to the self-governance of distinct cultural groups over issues that concern their identity. Non-majority groups claiming a distinct identity often seek cultural autonomy as a means to exercise direct control over matters of importance to the survival of their group, matters like education and language policies.</p>
<p>सिमाना</p> <p>सङ्घीयप्रणालीमा संविधान वा कानूनद्वारा तोकिएका एकाइहरूको भौगोलिक सिमाना र क्षेत्राधिकार ।</p>	<p>Boundaries</p> <p>Legally delineated geographical limits indicating the territorial jurisdiction of governing units in a federal system.</p>
<p>सूचीकृत अधिकार</p> <p>निश्चित क्षेत्रका लागि कानून बनाउने अधिकार जुन सङ्घीयप्रणालीमा सरकारको कुनै एक वा एकभन्दा बढी तहलाई किटानीकासाथ दिइएको हुन्छ । यी अधिकारहरू किटानी नगरिएका अवशिष्ट अधिकारभन्दा फरक छन्, जुन सरकारको कुनै एक तहका लागि छुट्ट्याइएको हुन्छ । उदाहरणका लागि, संयुक्त राज्य अमेरिकाको सङ्घीयसरकारसँग संविधानले प्रदान गरेका सूचीकृत अधिकारहरू मात्र छन् भने राज्यहरूसँग अवशिष्ट अधिकारहरू रहेका छन् । प्रान्तहरू र सङ्घीय सरकारबीच अधिकारको सन्तुलन तथा पारदर्शिता सुनिश्चित गर्नका निम्ति केही सङ्घीयप्रणालीहरूमा विधायिकी अधिकार, कर लगाउने अधिकार तथा वित्तीय अधिकारहरू सबै तहका सरकारहरू, विशेष गरी संघीय सरकार र अङ्गीभूत एकाइका सरकारलाई प्राय सूचीकृत गरिएको हुन्छ । यस्तो सन्दर्भमा अवशिष्ट अधिकारहरूको महत्व कम हुन्छ ।</p>	<p>Enumerated Powers</p> <p>The powers of making law for specific areas that are explicitly assigned to one or more levels of government in a federation. These are distinct from residual powers which are for areas that are not specified but are typically assigned to just one order of government. For example, the federal level of government in the United States of America has only enumerated powers, specifically granted to it in the Constitution, while the states have residual powers. In order to ensure the balance of power between constituent governments and the central government and to maintain transparency, federal systems often enumerate legislative, taxation and fiscal powers for all levels of government, particularly the central government and constituent governments. In such cases, the residual powers are less important.</p>

<p>सङ्घीय अदालत</p> <p>अङ्गीभूत एकाइका कानुन वा संवैधानिक कानुनको नभई सङ्घीयकानुनकामाथि क्षेत्राधिकार भएको अदालत । यसका लागि आवश्यक स्रोतसाधन सामान्यतः सङ्घीयसरकारले प्रदान गर्छ ।</p>	<p>Federal Court</p> <p>A court with jurisdiction over matters of federal law, as opposed to laws of constituent units or constitutional laws. It is usually funded by the federal government.</p>
<p>सङ्घीय कार्यादेश</p> <p>सङ्घीयसरकारद्वारा अङ्गीभूत एकाइहरूका लागि तोकिएको कानुनी प्रबन्ध । जर्मनीमा सामान्यतः केन्द्रीय सरकारले कानुनद्वारा एकाइहरूले गर्नुपर्ने कामहरूको निर्धारणका लागि सङ्घीयकार्यादेश जारी गर्छ । यस प्रकारको कार्यादेशले ल्यान्डर (अर्थात् जर्मनीका सङ्घीयएकाइहरू) को कार्यक्षेत्रलाई निर्देशित गर्न नीतिगत मानक एवं खाकाहरू निर्माण गर्छ । संयुक्त राज्य अमेरिकाको सरकारले राज्यहरूमाथि उद्योग तथा व्यापारसम्बन्धी अधिकार वा सङ्घीयप्रभुत्वको प्रावधान प्रयोग गरेर केही कार्यादेशहरू लागु गराउन सक्छ ।</p>	<p>Federal Mandate</p> <p>A legal requirement set by the federal government that binds constituent units. In Germany, it is usually in the form of a new law of the central government requiring tasks to be executed by governments of constituent units. Such mandates establish overarching policy standards or frameworks in particular areas where the responsibility otherwise lies with the Länder (i.e. constituent units in Germany). The United States government can also impose certain mandates on states, by using powers relating to trade and commerce or the federal supremacy clause. As well, mandates can be conditions of federal funding of programs by constituent units.</p>
<p>सङ्घीयता</p> <p>संघीयता भन्नाले एक बृहत् प्रकारको राजनीतिक प्रणालीलाई जनाउँछ जसमा एकात्मक प्रणालीको जस्तो राजनीतिक तथा कानुनी अधिकारको एकल तथा केन्द्रीकृत स्रोतको विपरित दुई वा सोभन्दा बढी सरकारका तहहरू संविधानमार्फत् स्थापित भएका हुन्छन् । यस प्रणालीमा सरकारका हरेक तहहरू प्रत्यक्ष निर्वाचनमार्फत् गठन भएका हुन्छन् भने अधिकारको बाँडफाँडका आधारमा हरेक तहको सरकारलाई अर्को तहबाट केही स्वायत्तता प्राप्त हुन्छ । संघीय प्रणालीभित्र साभा सरकारको प्रबन्धका माध्यमद्वारा सत्ता साभ्फेदारी (सहकार्यको सम्बन्ध) र एकाइका सरकारहरूलाई क्षेत्रीय स्वशासन (अङ्गीभूत एकाइको स्वायत्तता) का तत्वहरू समावेश हुन्छन् ।</p>	<p>Federalism</p> <p>Federalism refers to a broad category of political systems in which, by contrast with the single central source of political and legal authority in unitary systems, there are two or more constitutionally established orders of government, each directly elected, and each order having some autonomy from the other in terms of the powers assigned to it. The system combines elements of shared rule (collaborative partnership) through a common government and regional self-rule (constituent unit autonomy) for the governments of the constituent units.</p>

<p>सङ्घीयनिष्ठा</p> <p>सङ्घीयप्रणालीप्रति सङ्घीयसरकार र एकाइका सरकारहरूको निष्ठालाई जनाउँन प्रयोग गरिने शब्द । यसले सरकारहरूबीच एक अर्काप्रतिको ऐक्यबद्धतालाई पनि बुझाउँछ ।</p>	<p>Federal Loyalty</p> <p>Denotes loyalty of governments—federal and constituent units—towards the federal system. It also implies solidarity of governments towards one another.</p>
<p>सङ्घीयलेखा/बजेट</p> <p>आगामी वर्षका लागि सामान्यतः व्यवस्थापिकामा पेस गरी स्वीकृत गरिएको सङ्घीयसरकारको योजनाबद्ध अनुमानित खर्च तथा आय र यसको स्रोतको विस्तृत तथा औपचारिक विवरण । यसमा राजस्वका स्रोत एवम् अन्तर्सरकारी स्थानान्तरणहरूलगायतका खर्चहरू समाविष्ट हुन्छन् ।</p>	<p>Federal Account/Budget</p> <p>A detailed, formal statement of the federal government's planned expenditures and anticipated receipts for the upcoming year, usually submitted to and approved by the legislature. It includes sources of revenue, intergovernmental transfers and expenditures.</p>
<p>सङ्घीय सरकार</p> <p>सङ्घीयराज्यको केन्द्रीय सरकार । सङ्घीयसरकारलाई विभिन्न नामबाट सम्बोधन गरिन्छ, जस्तै दक्षिण अफ्रिकामा राष्ट्रिय सरकार, अस्ट्रेलियामा कमनवेल्थ सरकार, भारतमा युनियन सरकार र संयुक्त राज्य अमेरिकामा सङ्घीयसरकार छ ।</p>	<p>Federal Government</p> <p>The central government of a federated state. A federal government may be named in different ways such as national government in South Africa, Commonwealth government in Australia, Union government in India, and federal government in the United States of America.</p>
<p>सङ्घीय सुपरिवेक्षण</p> <p>प्रशासनिक तथा कानुनी व्यवस्था जसअन्तर्गत सङ्घीयसरकारले विशेष गरेर सङ्घीयस्रोत-साधन वा सङ्घीयकार्यादेश संलग्न हुने क्षेत्रमा सुपरिवेक्षणकारी अधिकारको अभ्यास गर्छ ।</p>	<p>Federal Supervision</p> <p>Administrative and legal regime under which the federal government exercises supervisory authority specifically where federal funding or federal mandate is involved.</p>
<p>समष्टिगत आर्थिक पक्ष</p> <p>राष्ट्रिय अर्थव्यवस्थाका समष्टिगत पक्षहरू । यसमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, बेरोजगारी दर, मूल्य आदिको मापनसम्बन्धी क्रियाकलाप तथा नीतिगत विश्लेषण, सिफारिस आदि पर्दछन् ।</p>	<p>Macroeconomics</p> <p>Pertaining to entire national economy. It consists of measurement, analysis, activities and policy prescriptions for GDP, unemployment rates, prices, etc.</p>
<p>सम्बन्ध विच्छेदन</p> <p>कुनै सङ्गठन, सङ्घ वा राजनीतिक सत्ताबाट अलग हुने कार्य । यस कार्यले सामान्यतया कुनै राज्यबाट अलग भएर नयाँ स्वतन्त्र राज्य निर्माण गर्ने कार्यलाई समेत जनाउँछ ।</p>	<p>Secession</p> <p>The act of withdrawing from an organization, union, or political entity. It also refers to the creation of a new independent state from a larger one.</p>

<p>सरकारका तहहरू</p> <p>सङ्घीयसरकार प्रणालीको ठाडो विभाजन जसमा सङ्घीय वा केन्द्रीय सरकार, अङ्गीभूत एकाइका रूपमा दुई वा सोभन्दा बढी प्रादेशिक सरकारहरू र प्रादेशिक सरकारअन्तर्गत स्थानीय सरकारहरू (जस्तै, नगरपालिका) हुन्छन् ।</p>	<p>Levels or Orders of Government</p> <p>The vertical division within a system of federal government; typically one overarching central government, several broad regional governments that are the constituent units, and a multitude of local governments, notably municipalities.</p>
<p>सरकारी ब्याज दर</p> <p>सरकार वा केन्द्रीय बैङ्कद्वारा तोकिने ब्याज दर । यसलाई बजार माग र आपूर्तिद्वारा निर्धारित हुने ब्याज दरभन्दा फरक अर्थमा बुझ्नुपर्छ ।</p>	<p>Official Interest Rate</p> <p>Rate of interest set by a government or a central bank. It should be understood in contrast to market rate of interest determined by demand and supply on the global markets.</p>
<p>सहभागितामूलक लोकतन्त्र</p> <p>त्यस्तो लोकतन्त्र जसले नागरिकको सहभागितालाई निर्वाचनमा मात्र सीमित गर्दैन, नागरिकहरूका लागि निर्वाचित वा मनोनीत प्रतिनिधिविना पनि नीति निर्माणमा प्रत्यक्ष सहभागिताका लागि अवसर प्रदान गर्छ ।</p>	<p>Participatory Democracy</p> <p>Democracy that does not limit citizens' participation to elections but creates opportunities for citizens' direct participation in decision making without the intermediary of elected or appointed representatives.</p>
<p>सहरी क्षेत्र</p> <p>कम्तीमा पनि एउटा ठूलो नगर, त्यसको उपनगर, परिधिस्थल तथा प्रभावक्षेत्र रहेको सहरी प्रशासनिक वा विकासक्षेत्र, जसलाई योजना तर्जुमा गर्ने प्रयोजनका निम्ति एउटा एकाइ मान्न सकिन्छ ।</p>	<p>Metropolitan Region</p> <p>An urban administrative or developmental region consisting of at least one large city, its suburbs, periphery and influence area which may be considered as one unit for the purpose of planning.</p>
<p>साभ्ना आय</p> <p>त्यस्तो आय जसलाई दुई वा सोभन्दा बढी तहका सरकारहरूले साभ्ना रूपमा उपयोग गर्छन् । सामान्यतः साभ्ना आयको सङ्कलन गर्ने जिम्मा केन्द्रीय सरकारको हुन्छ । सङ्घीयएकाइहरूले विना कुनै सर्त यसको केही हिस्सा प्राप्त गर्छन् ।</p>	<p>Shared Revenues</p> <p>Revenues that are shared between two or more orders of government. Typically the federal government collects shared revenues. Constituent units normally receive their portion without conditions regarding their use.</p>

<p>साभा पहिचान</p> <p>साभा पहिचान भनेको मानिसहरूबीच एक-आपसमा साभेदारीको रूपमा रहेको पहिचान हो । पहिचान विभिन्न जग/आधारहरूमा आधारित हुन सक्छन् र एकभन्दा बढी समूहबीच ती आधारहरूमध्ये कुनै एक पहिचान एक-आपसमा बाँडिएको अवस्थामा साभा पहिचानको प्रादुर्भाव हुन्छ । समान धर्मका दुई व्यक्तिहरूबीच, वा समान राष्ट्रियता भएका लाखौं मानिसहरूबीच पनि साभा पहिचानलाई बाँड्न सकिन्छ । साभा पहिचान भनेको आवरणगत अवधारणा (Layered concept) हो । कुनै व्यक्तिको पहिचानको केही अंश असङ्ख्य राजनैतिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक विभिन्न समूहसँग साभा हुन सक्छ ।</p> <p>नेपालको सङ्घीयतासम्बन्धी बहसका सन्दर्भमा साभा पहिचानले प्रायशः राष्ट्रिय पहिचानलाई जनाउँछ ।</p>	<p>Common Identity</p> <p>Common identity is an identity shared amongst peoples. Identity can be based on a number of foundations, and common identity exists when one of these bases of identity is shared amongst more than one group. Common identity can be shared between two people of the same religion; or between millions of people of the same nationality. Common identity is a layered concept. Parts of one individual's identity can be held in common with different groups, leading to the formation of a myriad of political, social, economic and cultural alliances.</p> <p>In the context of Nepal's federal debates, common identity usually refers to national identity.</p>
<p>साभा शासन</p> <p>अङ्गीभूत एकाइहरूले निश्चित विषयहरूमा साभा संस्थाहरूद्वारा गरिने शासनको अभ्यास । सङ्घहरूमा यो प्रबन्ध खास गरेर केन्द्रीय तहको निर्णय गर्ने प्रक्रियामा प्रादेशिक एकाइहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्न प्रयोग गरिन्छ । यो कार्य संसदको उपल्लो सदनमा एकाइहरूको प्रतिनिधित्वको आधारमा सम्पन्न गरिन्छ ।</p>	<p>Shared Rule</p> <p>An exercise of authority over specific subjects by constituent units through common institutions. In federations, this term is particularly used to depict the participation of constituent units in the decision-making at the federal level, e.g. based on representation of the constituent units in the second chamber of parliament.</p>
<p>सामञ्जस्यीकरण</p> <p>राजनीतिक व्यवस्थाका अङ्गीभूत एकाइहरूबीच एकरूपताको विकल्पका रूपमा समान प्रकृतिका नियमहरू तथा नियमावलीको व्यवस्था ।</p>	<p>Harmonization</p> <p>Establishment of compatibility in rules and regulations between constituent units of a political order as an alternative to uniformity.</p>

<p>सामर्थ्य</p> <p>सामर्थ्य भन्नाले सङ्घमा सरकारका एकाइहरूको खर्चका लागि ती एकाइहरूले राजस्व सङ्कलन गर्ने सामर्थ्य वा क्षमता बुझिन्छ । यस शब्दले सङ्घमा रहेका सरकारका विभिन्न तहहरूले उपलब्ध स्रोत-साधनको उपयोग गर्ने क्षमतालाई समेत बुझाउँछ । यो औद्योगिक क्षमता, प्राकृतिक स्रोत र मानव संसाधन, प्रतिव्यक्ति आय, आदि जस्ता पक्षहरूमा निर्भर हुन्छ । यसले सरकारलाई करको दर र आफ्ना नागरिकलाई प्रदान गर्नु पर्ने सरकारी सेवा निर्धारण गर्न सहयोग गर्दछ । सामर्थ्यका तहहरूबारे छलफल गर्दा कहिलेकाहीँ सम्भाव्यता भन्ने शब्द पनि प्रयोग गर्ने गरिन्छ ।</p>	<p>Capability</p> <p>Capability means the ability or capacity of each government units to generate revenues to finance their expenditures in federations. The term also means the ability of different layers of the government in a federation to utilize the available resources. It depends on factors like industrial capacity, natural and human resources, per capita income etc. It helps the government to determine the tax rate and the public services to be provided to their citizens. Sometimes the term viability is used in discussing the components of capability.</p>
<p>सामाजिक समावेशीकरण</p> <p>समाजका सबै क्षेत्रहरूलाई नीतिगत योजना तर्जुमा तथा निर्णय प्रक्रियाहरूमा समावेश गर्नका निम्ति चालिने सकारात्मक कदम ।</p>	<p>Social Inclusion</p> <p>Positive action taken to include all sectors of society into processes of policy planning and other decision-making.</p>
<p>सार्वभौमसत्ता</p> <p>राज्यले आफ्नो भूभाग तथा जनतामाथि पूर्ण अधिकारको अभ्यास गर्ने सिद्धान्त । यस सिद्धान्तअर्न्तगत राज्यको अन्य देशहरूसँगको वैदेशिक सम्बन्ध निर्धारण गर्ने स्वतन्त्रता र अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घसंस्थामा सदस्यता प्राप्त गर्ने अधिकारसमेत पर्दछन् ।</p>	<p>Sovereignty</p> <p>The principle that the state exercises absolute power over its territory and population. It also includes the freedom of a state to determine its foreign relations with other states and be a member of international organizations.</p>
<p>सार्वभौमसत्तामा साभेदारी</p> <p>दुई वा सोभन्दा बढी राज्यहरूले संयुक्त रूपमा अभ्यास गर्ने सार्वभौमसत्ता । सङ्घीयसन्दर्भमा यस पदावलीले विभिन्न तहका सरकारहरूले संयुक्त रूपमा अभ्यास गरिने सार्वभौमसत्तालाई जनाउँछ ।</p>	<p>Shared Sovereignty</p> <p>Sovereignty exercised by two or more states, or in the federal context, by different levels of government.</p>
<p>सांविधिक</p> <p>कानूनद्वारा व्यवस्थित वा नियमित हुने कार्यसित सम्बन्धित । यस शब्दले कानुनी अवस्थितिलाई समेत जनाउँछ ।</p>	<p>Statutory</p> <p>Of, relating to, enacted or regulated by a statute. Understood also as status as in 'statutory matters'.</p>

<p>सांस्कृतिक भू-भाग/भू-क्षेत्र</p> <p>सांस्कृतिक भू-भाग/भू-क्षेत्र शब्दले कुनै जातीय समूहको गहिरो एतिहासिक र सांस्कृतिक सम्बन्ध जोडिएको भू-भाग जनाउँछ र सो भू-भागमा सो जातीय समूहको विशेष अधिकार रहेको हुन्छ । यसले मौलिक संस्कृति बोकेका गैर-भौगोलिक समुदायहरूलाई पनि जनाउँछ ।</p>	<p>Cultural Territory</p> <p>The term 'cultural territory' is applied to the concept of cultural geographic region or area where particular cultural group holds long history and deep association, and are entitled to special rights. It may also refer to distinctive, cultural non-territorial communities.</p>
<p>सिनेट</p> <p>अर्जेन्टिना, ब्राजिल, क्यानाडा, मेक्सिको, नाइजेरिया, स्पेन तथा संयुक्त राज्य अमेरिकालगायत अनेकौँ सङ्घहरूका दुई सदनात्मक विधायिकाको दोस्रो सभा वा उपल्लो सदनलाई जनाउने नाम ।</p>	<p>Senate</p> <p>The name given to a second chamber or upper house of a bicameral federal legislature in several federations including Argentina, Brazil, Canada, Mexico, Nigeria, Spain and the United States.</p>
<p>सिमाना</p> <p>सङ्घीयमुलुकमा सङ्घीयएकाइ, प्रशासकीय एकाइ र सङ्घको विशेष क्षेत्रको भौगोलिक क्षेत्राधिकारलाई परिभाषित गर्ने भौगोलिक सिमाना । राज्य वा प्रदेशको सिमानाको निर्धारण सांस्कृतिक पहिचान, इतिहास, भाषिक पहिचान, जातीय, भौगोलिक, आर्थिक सम्भाव्यता वा साभा पहिचान जस्ता अन्य कुनै आधारमा गर्न सकिन्छ । सामान्यतः यौगिक पद्धति (Aggregation) मार्फत बनेका मुलुकमा सङ्घीय सङ्घसङ्घीयएकाइका सिमाना अपरिवर्तनीय हुन्छन् भने आङ्गिक पद्धति (Disaggregation) मार्फत बनेका सङ्घमा सिमाना परिवर्तन गर्ने सन्दर्भमा लचिलो प्रावधान राखिएको हुन्छ ।</p>	<p>Boundaries</p> <p>Geographical limits that defines the territorial jurisdiction of the constituent units, administrative units and special areas of a federation. Defining the boundaries of a state or province may be done on the basis of different criteria such as cultural identity, history, linguistic identity, ethnicity, geography, economic viability or any other shared common identity. Normally federation created through aggregation has rigid boundary of constituent units and federation created through disaggregation has flexible provision for alteration of boundaries of constituent units.</p>
<p>संयुक्त कर</p> <p>संविधानअनुसार सरकारका दुईवटा तहद्वारा समभदारीमा बाँडफाँड गरिने साभा कर ।</p>	<p>Joint Taxes</p> <p>Tax sources that should be shared by two levels of government as provided for in the constitution.</p>

<p>सीमान्तकृत समूह</p> <p>सीमान्तकृत समूह भनेको राज्यको गलत नीतिको परिणामस्वरूप शैक्षिक स्तर, सामाजिक र आर्थिक अवस्थामा तथा राजनैतिक सहभागिताको दृष्टिले पछाडि परेका समूह हुन् ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको अल्पसङ्ख्यक तथा सीमान्तीकृत समूहका अधिकारको संरक्षण समितिको परिभाषा अनुसार, “सीमान्तकृत समूहहरू भनेका शिक्षा, समाज, अर्थ, स्वास्थ्य, राजनीति, जात/जातीयता, भाषा, धर्म र लिङ्ग जस्ता मामिलामा अवसरबाट बञ्चित भएका कारणले पछाडि रहन बाध्य बनाइएका समुदायहरू हुन् ।” यसले अति सीमान्तकृत तथा जोखिममा परेका समूह पनि जनाउँछ ।</p>	<p>Marginalized Group</p> <p>Marginalized groups are those who become disadvantaged in terms of education attainment, social status, economic well being and political participation as a consequence of faulty policy of state.</p> <p>The Committee on the Protection of the Rights of Minorities and Marjinalized Communities (CPRMMG) of the first CA defined, ‘Marginalized groups as those communities which are forced to become disadvantaged due to their disadvantaged positions in education, society, economy, health, politics, caste/ethnicity, language, religion and sex’. This also implies the most marginalized and vulnerable groups.</p>
<p>संयुक्त दायित्व</p> <p>सङ्घीयप्रणालीमा केन्द्रीय सरकार र अङ्गीभूत एकाइहरूका साभा वा समवर्ती दायित्व ।</p>	<p>Joint Responsibilities</p> <p>Responsibilities that are shared by the central government and constituent units in a federation.</p>
<p>संयुक्त वित्तीय सहभागिता</p> <p>वित्तीय प्रबन्धहरू जसअन्तर्गत प्रान्तीय तथा केन्द्रीय सरकार निश्चित संयुक्त आयोजना वा कार्यक्रमहरूमा लगानी गर्ने कार्यमा साभेदारी गर्छन् । यसमा राजस्वका निश्चित स्रोतहरूमा पहुँच हुने विषयमा सङ्घीय सरकारका सबै तहहरूबीचको करारका रूपमा गरिने सम्झौता पनि पर्न सक्छन् ।</p>	<p>Fiscal Co-participation</p> <p>Fiscal arrangements under which constituent units and federal governments share responsibility for financing certain joint projects or programs. It may also include shared access to specific revenue sources negotiated as a contract between all levels of government in a federation.</p>
<p>संयुक्त शासन</p> <p>सरकारका केन्द्रीय तथा एकाइहरूबीच क्षेत्राधिकारमा साभेदारी गर्ने विशेषता भएको सङ्घीयशासन ।</p>	<p>Joint Governance</p> <p>A federal governance system characterized by shared jurisdiction between central and constituent units.</p>

<p>संरक्षित क्षेत्र</p> <p>कुनै स्थान विशेषमा बसोवास गर्दै आएका लोपोन्मुख समूह वा सीमान्तीकृत जातीय समूहको संरक्षणका लागि विशेष रूपमा तोकिएको क्षेत्र-भौगोलिक एकाइ) । उक्त भूमिमाथिको ती समुदायको अधिकार संरक्षित गर्न तथा बाह्य प्रभाव र बहुमत सङ्ख्यामा रहेका अन्य समुदायको प्रभुत्वबाट जोगाउन विशेष कानून लागु गरिएका हुन्छन् ।</p>	<p>Protected Area</p> <p>An area (territorial unit) especially assigned for protection and conservation of endangered group or marginalized ethnic community residing therein. Special laws are enacted to protect rights of these communities on land and from external influence and dominance of majority.</p>
<p>संविधानवाद</p> <p>सीमित सरकारको अवधारणा । यस अवधारणाले कानूनको सर्वोच्चतासहितको संवैधानिक शासकीय प्रणाली, राज्यद्वारा कानुनी प्रावधानहरूको पालना तथा कानुनी तर्कसङ्गत माध्यमहरूद्वारा द्वन्द्व समाधान गर्ने विधिहरूलाई संस्थागत गरिने कुरालाई बुझाउँछ । यसले सरकारद्वारा अधिकारको जथावाभी प्रयोग गर्ने कार्यमाथि नियन्त्रण गर्ने र विधिको शासनलाई पालना गर्ने पद्धतिलाई जनाउँछ ।</p>	<p>Constitutionalism</p> <p>A belief in limited government. It also means constitutional governance with supremacy of laws, compliance of statutory provisions by the State and institutionalization of methods of conflict resolution through legal-rational means. It also means abiding by the rule of law and absence of arbitrary power exercised by the government.</p>
<p>संवैधानिक अदालत</p> <p>संवैधानिक अदालत एक न्यायिक निकाय हो । यसलाई संवैधानिक मुद्दाहरूमा अन्तिम निर्णय दिने अधिकार हुन्छ र संविधानको अन्तिम मानिन्छ । प्रायः संवैधानिक अदालतलाई न्यायिक पुनरावलोकन, नागरिकका मौलिक अधिकारहरूको संरक्षण, निर्वाचनसम्बन्धी विवाद, र सङ्घीय एकाइहरूबीचको विवाद समाधान गर्ने जस्ता अधिकारहरू प्रदान गरिएको हुन्छ ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको राज्य पुनःसंरचना तथा राज्यशक्तिको बाँडफाँड समितिले प्रस्ताव गरे अनुसार, नेपालको संवैधानिक अदालतले केन्द्र र प्रदेशबीच, एक प्रदेश र अर्को प्रदेशबीच, प्रदेश र स्थानीय सरकारबीच, प्रदेश र स्वायत्त क्षेत्रबीच संविधानमा व्यवस्था गरिएका अधिकारका विषयसम्बन्धी मुद्दाहरूका साथै संवैधानिक वा न्यायिक व्याख्या गर्न आवश्यक मुद्दाहरू हेर्नेछ ।</p>	<p>Constitutional Court</p> <p>A constitutional court is a judicial institution which has authority to give a final decision on constitutional issues and is the final interpretation of constitution. Often a constitutional court is vested with the powers such as judicial review, protection of fundamental rights of citizens, decision on disputes related to election, and resolution of disputes between federal units.</p> <p>As proposed by the Committee for Restructuring of the state and Distribution of State Power of the first CA, the constitutional court of Nepal would look into the cases which involve issues relating to authorities allocated by the constitution between centre and province, between one province and another, between province and local government, between province and autonomous region; and also the cases that require interpretation of constitution or judicial review.</p>

<p>संवैधानिक तहगत व्यवस्था</p> <p>मुलुकको मूल कानूनका रूपमा संविधानद्वारा स्थापित तहगत व्यवस्था । यसका प्रावधानहरूको अन्तिम व्याख्या गर्ने अधिकार प्राप्त निकाय पनि संविधानद्वारा नै परिभाषित हुन्छ ।</p>	<p>Constitutional Hierarchy</p> <p>The hierarchy established by the constitution as the supreme fundamental law of the land. The constitution also defines the authority entrusted with the task of final interpretation of its provisions.</p>
<p>संवैधानिकता</p> <p>संविधानसित सामञ्जस्यता । संवैधानिकता भनेको कुनै ऐन, कानून, अध्यादेश नियम, कार्यविधि वा प्रशासनिक काम कारवाहीहरूलाई संवैधानिक प्रावधानसित तिनको सामञ्जस्यतालाई हेरेर दिइने वैधानिकताको कानुनी हैसियत हो ।</p>	<p>Constitutionality</p> <p>Conformity with the constitution. Constitutionality is a status of legality given to a law, statute, act, rules, procedures or administrative actions depending upon their conformity to constitutional provisions.</p>
<p>संवैधानिक सर्वोच्चता</p> <p>संवैधानिक सर्वोच्चतासम्बन्धी सिद्धान्त जसले व्यक्ति, जतिसुकै उच्च तहको किन नहोस्, मुलुकको कानूनान्तर्गत रहने मान्यता अपनाएको हुन्छ । यस सिद्धान्तान्तर्गत संविधान अन्य सबै कानूनहरूभन्दा माथि हुन्छ ।</p>	<p>Constitutional Supremacy</p> <p>The doctrine of constitutional supremacy holds that no matter how high an individual is, laws are above the individual and the constitution is above all other laws.</p>
<p>संसद्का सदस्यहरूको विवेकको स्वतन्त्रता</p> <p>संसद्का सदस्यहरूद्वारा आफ्ना राजनीतिक दलहरूले निर्धारण गरेको निर्देशनअनुरूप नभई आफ्नो विवेकअनुसार प्रस्तावित कानूनमा मतदान गर्ने स्वतन्त्रता ।</p>	<p>Freedom of Conscience of Members of Parliament</p> <p>The liberty of members of parliament to vote on proposed legislation according to their personal conscience rather than in accordance with the line set by their political parties.</p>
<p>संसदीय प्रणाली</p> <p>त्यस्तो शासन प्रणाली जसमा संसद्का सदस्यहरूको निश्चित समूहबाट मन्त्रिपरिषद् गठन हुन्छ र कार्यकारी वा मन्त्रिपरिषद् संसद्प्रति नै उत्तरदायी हुन्छ । संसदीय प्रणालीमा विश्वासको मतमार्फत् अभिव्यक्त हुने व्यवस्थापिकाको प्रत्यक्ष वा परोक्ष समर्थनमा कार्यपालिका निर्भर रहन्छ । यो संसद्वादका रूपमा पनि चिनिने प्रणाली हो । यसको उदाहरणका रूपमा संयुक्त अधिराज्य र भारतलाई लिन सकिन्छ ।</p>	<p>Parliamentary System</p> <p>A system of government in which the executive is composed of a select group of members of Parliament, called the cabinet, which is accountable to Parliament. The executive is dependent on direct or indirect support of the legislature (often termed the parliament), frequently expressed through a vote of confidence. Also known as parliamentarianism; examples include the United Kingdom and India.</p>

<p>स्थानीय समुदाय</p> <p>कुनै राज्यको एउटा निश्चित भूभागमा पहिलेदेखि बस्दै आएको जनसमुदाय जो समान भाषा, संस्कृति र परम्पराको सामीप्यताले बाँधिएको हुन्छ । (हेर्नुहोस्, आदिवासी)</p>	<p>Native Community</p> <p>The original inhabitants in a specified territory of a state who are bonded by common language, culture and tradition. (See Indigenous People)</p>
<p>संसदीय सार्वभौमिकता/सर्वोच्चता</p> <p>संसदीय लोकतन्त्रहरूमा अन्तर्निहित संवैधानिक कानूनसम्बन्धी अवधारणा। यसप्रकारको लोकतन्त्रमा संसद्को विधायिकी अधिकार असीमित हुन्छ । संसदले कानून बनाएर संवैधानिक नियम, न्यायिक नजिर, कार्यकारी निर्णय तथा ऐन नियमलाई परिवर्तन गर्न सक्छ । संसदीय सार्वभौमसत्ता प्रधान भएको अवस्थामा संसद्बाट पारित ऐनलाई न्यायिक पुनरावलोकन गरी बदर गर्न सकिँदैन । न्यायिक निकायले संसद्बाट बनेका कानूनलाई व्याख्यासम्म गर्ने हैसियत राख्छ । संसदीय सार्वभौमिकता भएका मुलुकको उदाहरणका रूपमा संयुक्त अधिराज्य, इजरायल र न्युजिल्यान्डलाई लिन सकिन्छ ।</p>	<p>Parliamentary Sovereignty/Supremacy</p> <p>A constitutional concept in some parliamentary democracies where parliament has unlimited power to make laws. Its power extends to changing constitutional rules, judicial precedents, legislative acts and executive decisions. When parliamentary sovereignty prevails, the judiciary has no right to invalidate the acts passed by parliament. It can only interpret the laws passed by the parliament. Instances of parliamentary sovereignty exist in the United Kingdom, Israel and New Zealand.</p>
<p>स्थानीय सार्वजनिक वस्तु</p> <p>स्थानीय सार्वजनिक वस्तु र सेवा भनेका स्थानीय सार्वजनिक विद्यालय, पार्क आदि जस्ता सीमित भौगोलिक क्षेत्रका स्थानीय समुदायका बासिन्दाहरूबाट प्राथमिकता प्राप्त र उपयोग गरिने वस्तु तथा सेवाहरू हुन् । विकेन्द्रित सङ्घीयताको फाइदा भनेको त्यहाँका हरेक स्थानीय सरकारले स्थानीय सार्वजनिक वस्तु उपलब्ध गराउन सक्नेमा हुन्छन् । बासिन्दाहरू तुलनात्मक रूपमा गतिशील (अन्यत्र बसाइँ सरी जाने वा आउने) रहने अवस्थामा उनीहरूका प्राथमिकता रहेका कुरा राम्ररी पूरा हुने स्थानमा बसाइँ सर्न उनीहरू स्वतन्त्र हुन्छन् । यसबाट क्षेत्राधिकार रहेकाहरूबीच जनतालाई आकर्षित गर्ने प्रतिस्पर्धा सुनिश्चित हुन गई आर्थिक सक्षमता प्राप्त हुन्छ । उदाहरणका लागि नेपाल बहु-जातीय, बहु-भाषिक र बहु-सांस्कृतिक देश भएकाले विभिन्न सरकारहरूले सङ्घीयनेपालका सबै स्थानीय संस्कृति वा भाषाहरूको संरक्षण गर्ने व्यवस्था गर्न सक्छन्, जसलाई स्थानीय सार्वजनिक वस्तुका रूपमा लिन सकिन्छ ।</p>	<p>Local Public Good</p> <p>Local public goods are the public goods and services preferred and enjoyed by residents in the local community available only within a limited geographical area like local public schools, parks etc. A decentralized federation has the benefit that each local government is able to provide local public goods. If residents are relatively mobile, they are free to move to the jurisdiction that best caters to their preferences. This effect ensures competition between jurisdictions to attract population and thus achieve economic efficiency. For example, Nepal being a multi-ethnic, multi-lingual, multi-religious, and multi-cultural country, governments may use regulation to protect local culture or languages in federal Nepal which may be viewed as a local public goods.</p>

<p>स्थानीय स्व-सरकार</p> <p>सङ्घीयप्रणालीमा समग्र सङ्घ वा सङ्घीयएकाइभन्दा सानो क्षेत्रको सरकार । यसलाई गाउँ, सहर, काउन्टी, जिल्ला वा क्षेत्र भन्न सकिन्छ । वास्तविक स्थानीय स्वसरकार भन्नाले स्थानीय तहमा निर्धारित प्राथमिकताहरू पूरा गर्नका लागि पर्याप्त स्वायत्तता तथा स्रोतहरूसहित लोकतान्त्रिक निर्वाचनमार्फत् स्थानीय बासिन्दाले चुनेको सरकारलाई जनाउँछ ।</p>	<p>Local self-government</p> <p>Government of an area smaller than the territory of a federation or a constituent unit of a federation. This may be called a village, town, city, county, district or region. True self-government implies a democratically elected body representing the local inhabitants with sufficient autonomy and resources to pursue locally determined priorities.</p>
<p>स्वतन्त्रता</p> <p>विभिन्न सामाजिक, राजनीतिक वा आर्थिक अधिकार तथा सुविधा भोग गर्न पाइने अवस्था नै स्वतन्त्रता हो । स्वतन्त्रतासम्बन्धी धारणा सबै लोकतान्त्रिक सिद्धान्तहरूको चुरो हो । यस पदावलीलाई बहुवचनमा प्रयोग गर्दा यसमा संविधानद्वारा प्रत्याभूत गरिएका मूलभूत स्वतन्त्रताहरू समाहित हुन्छन् । स्वतन्त्रताको अर्थले करकापबाट मुक्ति तथा अग्रसरता लिने अधिकारलाई समेत आत्मसम्मान गरेको हुन्छ ।</p>	<p>Liberties/Freedoms</p> <p>Liberty is a state of being free to enjoy various social, political or economic rights and privileges. The concept of liberty forms the core of all democratic principles. The meaning of liberty includes an individual's right to freedom from coercion and freedom to act. In the plural case, liberties incorporate fundamental freedoms guaranteed by the constitution.</p>
<p>स्व-शासन</p> <p>विदेशी सरकार वा मानिसहरूद्वारा लादिएको शासनभन्दा भिन्न जन निर्वाचित प्रतिनिधिहरूद्वारा सञ्चालित शासन ।</p>	<p>Self-rule</p> <p>Rule of a group of people by their own democratically elected leaders as opposed to rule imposed by a foreign government or people.</p>
<p>स्व-सरकार</p> <p>आफ्ना मूल्य, संस्कृति तथा परम्पराअनुसार आफूमाथि स्वयं शासन गर्ने जनताको सामर्थ्य । यसले बृहत् अर्थमा सङ्घीयवा एकात्मक प्रणालीका स्थानीय सरकारका संस्थाहरूलाई जनाउँछ ।</p>	<p>Self-government</p> <p>The ability of peoples to govern themselves according to their values, cultures and traditions. In its wider sense, this also refers to institutions of local government in a federal or unitary system.</p>
<p>स्वायत्तता</p> <p>स्वायत्तता भन्नाले राष्ट्रिय सरकार वा बराबरी तहका सङ्घीयएकाइको हस्तक्षेपविना संविधानले प्रदान गरेका विषयमा सङ्घीयएकाइ वा अन्य कुनै शासकीय एकाइ (Governance unit) को स्व-सरकारसम्बन्धी अधिकारलाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Autonomy</p> <p>Autonomy means right to self government of a constituent unit or any other governance unit in the matters assigned to it by the constitution without interference from national government or other coordinate constituent units.</p>

<p>स्वायत्त नगर</p> <p>केही सङ्घीयदेशहरूमा राजधानीको प्रयोजनका लागि विशेष संवैधानिक हैसियतसहित तोकिएको एक निश्चित भौगोलिक क्षेत्र जसमा स्थानीय सरकारमाथि सङ्घीयसरकारको विशेष अधिकार हुन्छ । वासिङ्गटन, क्याबेरा, दिल्ली, ब्राजिलिया र मेक्सिको सिटी यसका केही उदाहरणहरू हुन् ।</p>	<p>Federal Capital District or Territory</p> <p>A geographic area which is the seat of the federal capital in some federations and which has a special constitutional status, where the federal government has special powers over local government. Washington, Canberra, Delhi, Brazilia and Mexico City are examples.</p>
<p>स्वायत्त/स्वशासित परिषद्</p> <p>वायत्त/स्वशासित परिषद् आफैले प्रतिनिधित्व गर्ने सम्प्रदायको स्वशासनको स्पष्ट जिम्मेवारी (कार्यक्षेत्र) तथा अधिकारसम्पन्न प्रतिनिधित्वमूलक संस्था हो । यस परिषदलाई सामान्यतया: स्थानीय विकास तथा सामुदायिक विषयका सम्बन्धमा विशिष्ट अधिकार प्रदान गरिएको हुन्छ । यो कुनै समुदाय पूर्णस्तरको प्रदेशको रूपमा योग्य हुन बाँकी रहेको अवस्था हो ।</p>	<p>Autonomous council</p> <p>Autonomous Council is a representative body with clear terms of reference and powers for self governance of the community they represent. The council is normally given exclusive power on local development and community matters. It is a situation where the community is yet to be qualified as a full fledged province.</p>
<p>स्वायत्त/स्वशासित क्षेत्र</p> <p>वायत्त/स्वशासित क्षेत्र भनेको सामान्यतः कुनै स्थान विशेषमा बस्दै आएका लक्षित अल्पसङ्ख्यक समूहका लागि देशको तोकिएको भू-भागमा सिर्जना गरिएको सांस्कृतिक-राजनैतिक-भौगोलिक एकाइ हो । यस्तो प्रणालीमा लक्षित अल्पसङ्ख्यक समूहलाई राजनैतिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक मामिलामा स्वायत्तता प्रदान गरिएको हुन्छ । केही देशहरूमा स्वायत्त/स्वशासित क्षेत्रको अधिकारलाई संविधानमै उल्लेख गरिएको हुन्छ भने केही देशहरूमा स्वायत्त/स्वशासित क्षेत्रको अधिकार प्रत्यायोजन गर्ने अधिकार प्रदेशहरूलाई दिइएको हुन्छ ।</p>	<p>Autonomous area</p> <p>Autonomous region is generally a cultural-political-territorial unit created in defined territory of the country for the targeted minority groups living in a particular cluster. In such a system the targeted minority groups enjoy autonomy in political, economic and cultural affairs. In some countries, the power of autonomous region is stated in the constitution but in some other countries the provinces are authorised to delegate the power of autonomous region.</p>
<p>स्वायत्त क्षेत्राधिकार</p> <p>सरकारको कुनै तहद्वारा स्वतन्त्ररूपले अभ्यास गरिने सरकारी अधिकारहरू । संघीय मुलुकहरूमा यस्तो स्वायत्तता सामान्यत संविधानमा नै उल्लेख गरिएको हुन्छ ।</p>	<p>Autonomous Jurisdiction</p> <p>Governmental powers exercised by a level of government on its own authority. In federations, this autonomy is normally stipulated in the constitution.</p>

<p>होम रूल</p> <p>यो शब्दावलीको प्रयोग विभिन्न मुलुकमा विभिन्न रूपमा भएको पाइन्छ । आयरल्यान्डको इतिहास र भारतको सन् १९२० को दशकका सन्दर्भमा होम रूल भन्नाले स्वतन्त्रतामार्फत् स्वशासन प्राप्तिका लागि भएको आन्दोलनलाई बुझिन्छ । अर्कातिर, संयुक्त राज्य अमेरिकामा यसको प्रयोग राज्यहरूले स्थानीय सरकारलाई उनीहरूका आफ्नै विधिविधान लागु गर्नका लागि हस्तान्तरण गर्ने अधिकारलाई बुझाउँछ ।</p>	<p>Home Rule</p> <p>This term has been used in different countries in different ways. In Irish history and in India in the 1920s the Home Rule movement meant the nationalists' movement for self-government through independence. On the other hand, in the United States the term has been commonly used for the transfer of power from the states to the local governments to pass their own regulations.</p>
<p>हितसमूह</p> <p>आफू अनुकूल हुने निर्णयहरू गराउनका लागि राजनीतिक संस्थाहरू र आम नागरिक माथि प्रभाव पार्ने प्रयत्न गर्ने समूह जसलाई दबाब समूह वा वकालत समूह पनि भनिन्छ । हित समूह प्रभाव समूहभन्दा कुन अर्थमा फरक हुन्छ भने यसले विधायकी तथा कार्यकारी निर्णयहरूमाथि प्रभाव पार्न खोजेमात्र नभई खास मुद्दाहरूका विषयमा आमनागरिकलाई सुसूचित गर्ने र प्रभावित तुल्याउने प्रयास पनि गर्छ ।</p>	<p>Interest Group</p> <p>Also called a pressure or advocacy group, it exercises influence on political institutions and the broader public in order to secure decisions favorable to it. An interest group is different from a lobby group as it not only tries to influence legislative and executive decisions but also seeks to inform and influence the broader public with regard to certain issues.</p>
<p>कानून प्रदत्त अधिकार</p> <p>निश्चित भूभागमा निश्चित कानुनी तथा कार्यकारी अधिकारको अभ्यास गर्ने कुनै सरकारको संविधान वा कानूनप्रदत्त अधिकार ।</p>	<p>Competence</p> <p>Constitutional or statutory authority of a government to exercise specified legislative and executive powers over a delineated territory.</p>
<p>क्षेत्र</p> <p>केही विशेषताहरूका कारण पृथक् भौगोलिक क्षेत्र । यसलाई सङ्घका प्रादेशिक एकाइहरू तथा प्रशासनिक वा राजनीतिक सीमानाहरू जनाउन पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।</p>	<p>Region</p> <p>An area having some characteristics that distinguish it from other areas. It can also be used to denote territorial, administrative or political boundaries of constituent units of a federation.</p>
<p>क्षेत्रीय ऋण</p> <p>सङ्घीयप्रणालीमा अङ्गीभूत एकाइहरूलाई घरेलु तथा बाह्य पुँजी बजारबाट अर्थ सङ्कलन गर्नका लागि मिलाइएको प्रबन्ध ।</p>	<p>Regional Borrowing</p> <p>Regional borrowing is the arrangement by which constituent units of a federation raise money in domestic or foreign capital markets.</p>

<p>क्षमताको समानीकरण</p> <p>सङ्घीयदेशहरूका प्रान्तहरूबीच राजस्व सङ्कलनको क्षमता र खर्चको आवश्यकतामा भिन्नता रहने गर्दछ । क्षमताको समानीकरण राजस्व र खर्चको आवश्यकताको अनुमान गरेर सेवा प्रदान गर्दा सकेसम्म समान क्षमता कायम राख्न केन्द्रीय सरकारबाट उपक्षेत्रीय सरकारहरूलाई अनुदान वितरण गर्ने पद्धति हो । यो योजना खास गरी निष्क्षतापूर्ण ध्येयबाट अभिप्रेरित छ । यस पद्धतिको तर्कअनुसार कम खर्च हुने क्षेत्रलाई भन्दा बढी खर्च हुने क्षेत्रलाई उत्पादन गर्न वा त्यहाँका नागरिकलाई समान स्तरको सेवा प्रदान गर्न बढी अनुदान चाहिन्छ ।</p> <p>पहिलो संविधानसभाको प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बॉडफॉटसम्बन्धी समितिको मसौदा प्रतिवेदनले सङ्घीयनेपालमा वित्तीय/आर्थिक आयोगको सिफारिसका आधारमा क्षमता समानीकरणका लागि केन्द्रीय सरकार जिम्मेवार रहने प्रस्ताव गरेको छ ।</p>	<p>Capacity Equalization</p> <p>The ability to raise revenue and expenditure need differs from on province to another in federal countries. Capacity equalization is a model of distributing grants from the central government to sub-national governments to maintain more or less equal capacity of service delivery by estimating the revenue and expenditure needs. The scheme is particularly motivated by equity concerns. The logic is high cost regions need more grant funds than a lower cost region to produce or deliver the same level of service to their citizens.</p> <p>The first CA Committee draft report on Natural Resources, Economic Rights and Revenue Allocation has proposed that the central government shall be responsible for capacity equalization on the basis of the recommendation made by fiscal/finance commission in federal Nepal.</p>
<p>क्षेत्रीयतावाद</p> <p>राजनीतिमा क्षेत्रीयतावाद खास क्षेत्र वा खास क्षेत्रहरूको समूहका हितमा ध्यान दिने राजनीतिक विचारधारा हो । यस प्रकारका क्षेत्रहरू परम्परागत वा औपचारिक (प्रशासनिक विभाजनहरू, अङ्गीभूत एकाइ, राजनीतिक विभाजन, उप-राष्ट्रिय एकाइ) हुन सक्छन् । क्षेत्रीयतावादका पक्षधरहरू सीमित स्वरूपको स्वायत्तता (प्रत्यायोजन, राज्यका अधिकार, विकेन्द्रीकरण) का लागि चलाइने आन्दोलनद्वारा वा स्वायत्तता (सार्वभौमसत्ता, पृथक्ता, स्वाधीनता) प्राप्त गर्ने कदमद्वारा क्षेत्रको प्रभाव तथा राजनीतिक शक्ति वृद्धि गर्ने कुरामा ध्यान दिन्छन् ।</p>	<p>Regionalism</p> <p>In politics, regionalism is a political ideology that focuses on the interests of a particular region or group of regions, whether traditional or formal (administrative divisions, country subdivisions, political divisions or constituent units). Proponents of regionalism seek to increase the region's influence and political power, either through movements for limited form of autonomy (devolution, states' rights, decentralization) or through stronger measures for a greater degree of autonomy (sovereignty, separatism, independence).</p>
<p>क्षेत्राधिकार</p> <p>विधायिकी तथा भौगोलिक क्षेत्रहरू जसमाथि न्यायपालिकालगायत सरकारको कुनै तहको कानुन बनाउन वा लागु गर्न पाउँछ ।</p>	<p>Jurisdiction</p> <p>The territorial or legislative fields over which an order of government, including the judiciary, has the authority to make laws.</p>

क्षेत्राधिकारको खाका

खास क्षेत्रहरूमा बृहत् नीतिगत मापदण्डहरू जारी गर्ने केन्द्रीय सरकारको अधिकार । उदाहरणका लागि जर्मनीमा ल्यान्डहरूको प्राथमिक दायित्वभित्र पर्ने विषयमा पनि केन्द्रीय सरकारले कार्यादेश जारी गरी नीतिगत मापदण्डहरू तोक्ने गर्दछ ।

Framework Jurisdiction

Authority of the federal government to establish overarching policy standards in particular areas. In Germany, such powers are used by the centre to set policy standards even where primary responsibilities lie with the Länder (i.e. constituent units in Germany).

English – Nepali Glossary of Federalism Terms Cross Reference

सङ्घीयतासम्बन्धी नेपाली-अङ्ग्रेजी शब्दावली अन्योन्य-सन्दर्भ

नेपाली	अङ्ग्रेजी	पृष्ठ
अख्तियारको वितरण	Distribution of Authority	१
अख्तियारी दिने कानुन	Enabling Legislation	१
अञ्चल	Zone	१
अर्थपूर्ण पहुँच (सरकारमा)	Meaningful Access to Government	१
अर्द्ध-प्रत्यक्ष लोकतन्त्र	Semi-direct Democracy	२
अधिक-प्रतिनिधित्व	Over-representation	२
अधिकार	Authority	२
अधिकार निरूपण	Referral of Power	२
अधीनस्त भूभागको सिद्धान्त	Principle of Territoriality	२
अधिनायकवाद	Authoritarianism	३
अध्यादेश	Ordinance	३
अङ्गीभूत एकाइ	Constituent Unit	३
अनुबन्ध	Compact	३
अङ्गीभूत जनता	Constituent People	४
अनुसूची	Schedule	४
अनुसूचित जाति	Scheduled Castes	४
अन्तरअनुबन्धित शासन	Interlocked Governance	४
अन्तर्घुलन	Assimilation	४
अन्तरप्रादेशिक परिषद	Inter-provincial Council	५

अन्तरप्रादेशिक सम्बन्ध	Inter-province Relations	५
अन्तर्सरकारी सम्बन्ध	Intergovernmental Relations	६
अन्तरिम संवैधानिक प्रबन्ध	Interim Constitutional Arrangements	६
अन्तर्सरकारी सहयोग/समन्वय	Inter-governmental Cooperation/Coordination	६
अन्तरसांस्कृतिक	Cross-cultural	६
अन्तरसिमाना अपराध	Cross-border Crime	६
अल्पसङ्ख्यक समूह	Minority Groups	७
अल्पसङ्ख्यकहरूको संरक्षण	Protection of Minorities	८
अवमूल्यन	Devaluation	८
अवशिष्ट अधिकारहरू	Residual Powers	८
असमान वित्तीय सामर्थ्य	Asymmetric Financial Capability	८
असमान सङ्घीयता	Asymmetric Federalism	८
असमान वित्तीय क्षमता	Fiscal Disparity	९
आङ्गिक सङ्घीयता	Federalism by Disaggregation	९
आकाङ्क्षा	Aspirations	९
आङ्गिक सङ्घीय प्रबन्ध/व्यवस्था	Federacy	९
आत्मनिर्णय	Self-determination	९
आर्थिक सङ्घ	Economic Union	१०
आयतनको अर्थलाभ	Economies of Scale	१०
आदिवासी	Indigenous Peoples	१०
आन्तरिक आत्म-निर्णय	Internal Self-determination	१०
आर्थिक सहायतारहित कार्यादेश	Unfunded Mandate	११
आम प्रयोजनका निम्ति अनुदान	General Purpose Grants	११
आयकर	Income Tax	११
आरक्षण	Reservation	११

आरक्षित अधिकार	Reserved Powers	११
आवश्यकता समानीकरण	Need Equalization	१२
इतर-संवैधानिक	Extra-constitutional	१२
उच्च न्यायालय	High Court	१२
उत्तरदायी सरकार	Responsible Government	१२
उत्पादन कर	Manufacturing Tax	१२
उप-राष्ट्रिय एकाइ	Sub-national Unit	१२
उप-संवैधानिक	Sub-constitutional	१३
एकनासे कर दर	Flat Tax	१३
एकमुष्ट रकम स्थानान्तरण	Block Transfers	१३
एकरूपीय नीतिहरू	Uniform Policies	१३
एकलतन्त्र	Autocracy	१३
एकल पहिचानमा आधारित सङ्घीयता	Single Identity Based Federalism	१४
एकल हैसियत	Exclusive Competence	१४
एकल क्षेत्राधिकार	Exclusive Jurisdiction	१४
एकात्मक राज्य	Unitary State	१५
एकीकरण	Integration	१५
एकीकरणकारी सङ्घीयता	Integrative Federation	१५
ऐन	Act	१५
कमन ल प्रणाली	Common Law System	१५
कर आधार	Tax Base	१६
करको दर	Tax Rate	१६
कर प्रतिस्पर्धा	Tax Competition	१६
कर तथा खर्चसम्बन्धी कानून	Taxing and Spending Laws	१६
कर सङ्कलन	Tax Collection	१६
कर सहुलियत	Tax Credit	१७

किटानी अधिकार	Enumerated Powers	१७
केन्द्रीकरण	Centralization	१७
कङ्ग्रेस	Congress	१७
कर्जा सुरक्षण/ऋणपत्र	Debt Security	१८
कानूनको शासन	Rule of Law	१८
कार्यकारी अधिकार	Executive Power	१८
कार्यकारी सङ्घीयता	Executive Federalism	१८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	Gross Domestic Product	१९
खर्चको उत्तरदायित्व	Expenditure Responsibilities	१९
खर्च गर्ने हैसियत	Spending Power	१९
खप्टिएको क्षेत्राधिकार	Overlapping Jurisdiction	१९
खस आर्य	Khas Aryan	२०
गठबन्धन राजनीति	Coalition Politics	२०
गठबन्धन सरकार	Coalition Government	२०
गणतन्त्र	Republic	२०
गणतन्त्रात्मक सङ्घीयता	Republican Federalism	२१
गाउँ विकास समिति (गाविस)	Village Development Committee (VDC)	२१
गैर-न्यायिक	Extra-judicial	२१
गैर-बहुसङ्ख्यक समुदाय	Non-majority Community	२२
गैर-भौगोलिक सङ्घीयता	Non-territorial Federalism	२१
जनजातीयता	Ethnicity	२३
जनजातीय सङ्घीयता	Ethnofederalism	२२
जनता	People	२२
जनताहरू	Peoples	२२
जवाफदेहिता	Accountability	२२
जात	Caste	२३

जातीयता	Ethnicity	२४
जातीय राष्ट्रवाद	Ethnonationalism	२३
जातीय सङ्घीयता	Ethnic Federalism:	२३
जिल्ला विकास समिति	District Development Committee (DDC)	२४
ठाडो प्रकृतिका वित्तीय असन्तुलनहरू	Vertical Fiscal Imbalances	२४
ठाडो र तेर्सो प्रकृतिको असमानता	Vertical and Horizontal Inequality	२४
डी फ्याक्टो (विद्यमान) सरकार	De facto Government	२५
तराईवासी	Tarai inhabitants (Taraivasi)	२५
तीन तहयुक्त सङ्घीयता	Three-layer Federalism	२५
तेस्रो तहको सरकार	Third Order of Government	२५
तेर्सो असन्तुलन	Horizontal Imbalances	२५
तेर्सो शक्ति पृथकीकरण	Separation of Powers	२६
थातथलो	Homeland	२६
दलित	Dalits	२६
द्वन्द्व रूपान्तरण	Conflict Transformation	२६
द्वन्द्व व्यवस्थापन	Conflict Management	२७
द्वन्द्व समाधान	Conflict Resolution	२७
द्विदलीयता	Bipartisan	२७
द्विभाषिक वा बहुभाषिक राज्य	Bilingual/Multilingual State	२७
द्विसङ्घीयता	Dual Federalism	२७
द्वि-सदनात्मक व्यवस्थापिका	Bicameral Legislature	२८
दोहोरो बहुमतीय मतदान	Double Majority Voting	२८
धर्म निरपेक्ष राज्य	Secular State	२८
धर्म निरपेक्षता	Secularism	२८
नगरपालिका	Municipality	२९
नगरीय मौलिक बडापत्र	Municipal Organic Charters	२९

नागरिकता	Citizenship	२९
नागरिक कानून	Civil Law	३०
नामकरण	Naming	२९
निजीकरण	Privatization	३०
नियन्त्रण तथा सन्तुलन	Checks and Balances	३०
निर्वाचन प्रणाली	Electoral System	३०
निक्षेपण	Devolution	३०
न्यायपालिका	Judiciary	३१
न्यायिक पुनरावलोकन	Judicial Review	३१
न्यायिक व्याख्या	Judicial Interpretation	३१
न्यून प्रतिनिधित्व	Under-representation	३१
परमाधिकार धारा	Supremacy Clause	३१
परम्परागत कानून	Customary Law	३१
परिपूरकता	Subsidiarity	३२
पहिचानमा आधारित सङ्घीयता	Identity Based Federalism	३२
प्रगतिशील कर	Progressive Tax	३२
प्रति-चक्रीय वित्तीय नीति	Anti-cyclical Fiscal Policy	३३
प्रतिनिधिमूलक सरकार	Representative Government	३२
प्रतिस्पर्धात्मक सङ्घीयता	Competitive Federalism	३३
प्रत्यक्ष लोकतन्त्र	Direct Democracy	३३
प्रत्याभूति	Entitlement	३४
प्रत्यायोजित अधिकार	Delegated Powers	३३
प्रत्यायोजित व्यवस्थापन	Delegated Legislation	३४
प्रत्यायोजित क्षेत्राधिकार तथा दायित्व	Delegated Jurisdiction and Responsibilities	३४
प्रदेश प्रमुख	Provincial Head	३४
प्रधानमन्त्री	Prime Minister	३५

प्रभावग्राहिता	Responsiveness	३५
प्रयोजनमुखी अनुदान	Specific-purpose Grant	३५
प्रशासकीय सङ्घीयता	Administrative Federalism	३५
प्राकृतिक स्रोत-साधन	Natural Resources	३६
प्रान्त	Province	३५
पूर्वाधिकार	Pre-emption	३६
फराकिलो दायरा भएको कर	Broad-based Tax	३६
बहु-पहिचानमा आधारित सङ्घीयता	Multiple identity –based federalism	३६
बहु-भाषिक नीति	Multilingual Policy	३७
बहुमतवाद	Majoritarianism	३७
बहुराष्ट्र राज्य	Multinational State	३७
बहुराष्ट्रिय पहिचान	Plurinational Identities	३८
बहुराष्ट्रिय राज्य	Multinational State	३८
बहुलराष्ट्रिय राज्य	Plurinational state	३८
बहुलवाद वा बहुलता	Pluralism or plurality	३८
बहुलवादी मूल्य	Pluralistic Values	३९
बहुल समाज	Plural Society	३९
बहुसङ्ख्यक समुदाय	Majority Community	३९
बहुसंस्कृतिवाद	Multiculturalism	३९
भन्सार	Customs	३९
भारित प्रतिनिधित्व	Weighted Representation	३९
भुक्तानी समानीकरण	Equalization Payments	४०
भूक्षेत्र	Territory	४०
भौगोलिक सङ्घीयता	Territorial Federalism	४०
भौगोलिक स्वायत्तता	Territorial Autonomy	४०
मधेसी	Madhesi	४०

महिला अधिकार	Rights of Women	४१
माथिल्लो सदन	Upper House	४०
माथिल्लो सभा	Second Chamber	४१
मिश्रित पहिचानमा आधारित सङ्घीयता	Mixed Identity-based Federalism	४१
मुख्यमन्त्री	Chief Minister	४२
मूल राज्य	Original States	४१
मूलवासी	Aboriginal	४२
मूल्य अभिवृद्धि कर	Value-added Tax (VAT)	४२
मूल्य स्थिरता	Price Stability	४२
यौगिक सङ्घीयता	Federalism by Aggregation	४२
राजनीतिक बहुलता	Political Plurality	४३
राजस्व हिस्सेदारी	Revenue Sharing	४३
राज्य	State	४४
राज्यको पुनःसंरचना	Restructuring of the State	४३
राज्यहरूको महासङ्घ	Confederation	४४
राष्ट्र	Nation	४४
राष्ट्रत्व	Nationhood	४५
राष्ट्रहरूको महासङ्घ	Supranational Entities	४५
राष्ट्रपति	President	४५
राष्ट्रपतीय प्रणाली	Presidential System	४५
राष्ट्रपतीय हैसियत	Presidency	४६
राष्ट्रिय मानक	National Standards	४६
राष्ट्रियता	Nationality	४६
राष्ट्रिय सभा	National Assembly	४६
राष्ट्रिय समुदाय	National Community	४७
लोपोन्मुख, पिछडिएका समुदाय	Near-extinct, disadvantaged communities	४७

वर्ण	Race	४८
विकास क्षेत्र	Development Regions	४८
विकेन्द्रीकरण	Decentralization	४८
वित्तीय नीति	Fiscal Policy	४८
वित्तीय अनुशासन	Fiscal Discipline	४८
वित्तीय असन्तुलन	Fiscal Imbalance	४९
वित्तीय अन्तरनिर्भरता	Fiscal Inter-dependence	४९
वित्तीय/आर्थिक आयोग	Fiscal/Finance Commission	५०
वित्तीय निकास	Fiscal Transfer	५०
वित्तीय जनमतसङ्ग्रह	Fiscal Referendum	५०
वित्तीय सङ्घीयता	Fiscal Federalism	५०
वित्तीय समन्वय	Fiscal Coordination	५१
विनिमयदर नियन्त्रण	Exchange Rate Control	५१
वियोजन	De-concentration	५१
विवाद निरूपणको वैकल्पिक संयन्त्र	Alternative Dispute Resolution Mechanism	५१
विविधता	Diversity	५१
विशिष्ट समाज	Distinct Society	५२
विशेष अधिकार	Special Rights	५२
विशेष प्रयोजनका लागि निर्दिष्ट राजस्व	Earmarked Revenue	५२
विशेष संरचनाहरू	Special Structures	५२
विशेष स्वायत्त क्षेत्र	Special Autonomous Area	५३
विशेष क्षेत्र	Special Area	५३
वेस्टमिन्स्टर प्रणाली	Westminster System	५२
वैधानिकता	Legitimacy	५३
शक्ति	Power	५३

सकारात्मक पहल	Affirmative Action	५४
सकारात्मक विभेद	Positive Discrimination	५५
सङ्क्रमण	Transition	५५
सङ्क्रमणकालीन सरकार	Transitional Government	५५
सङ्घ	Federation	५५
सङ्घ	Union	५६
सङ्घका अङ्गहरू	Subjects of the Federation	५६
सङ्घीय न्याय प्रणाली	Federal Judicial System	५६
सङ्घीयक्षेत्रहरू	Union Territories	५७
सत्ता साभेदारी	Power-sharing	५७
समतामूलक वितरण	Equitable Distribution	५७
समवर्ती क्षेत्राधिकार	Concurrent Jurisdiction	५८
समान प्रतिनिधित्व	Equal Representation	५८
समानीकरण	Equalization	५९
समानुपातिक प्रतिनिधित्व	Proportional Representation	५८
समायोजन	Accommodation	५९
समावेशीयता	Inclusiveness	६०
समावेशी लोकतन्त्र	Inclusive Democracy	६०
समुदाय	Community	६०
सम्पत्ति कर	Property Tax	६०
सम्पत्ति बाँडफाँड	Wealth Sharing	६१
सर्वसञ्चित कोष	Consolidated Fund	६१
सर्वोच्च अदालत	Supreme Court	६१
ससर्त अनुदानहरू	Conditional Grants	६२
सहअस्तित्व	Coexistence	६२
सहमतीय लोकतन्त्र	Consensual Democracy	६२

सहयोगात्मक सङ्घीयता	Cooperative Federalism	६२
सार्वजनिक कानून	Public Law	६२
सार्वजनिक सेवा	Public Utility	६३
सांस्कृतिक स्वायत्तता	Cultural Autonomy	६३
सीमाना	Boundaries	६३
सूचीकृत अधिकार	Enumerated Powers	६३
सङ्घीय अदालत	Federal Court	६४
सङ्घीय कार्यादेश	Federal Mandate	६४
सङ्घीयता	Federalism	६४
सङ्घीयनिष्ठा	Federal Loyalty	६५
सङ्घीयलेखा/बजेट	Federal Account/Budget	८९
सङ्घीय सरकार	Federal Government	६५
सङ्घीय सुपरिवेक्षण	Federal Supervision	६५
समष्टिगत आर्थिक पक्ष	Macroeconomic	६५
सम्बन्ध विच्छेदन	Secession	६५
सरकारका तहहरू	Levels or Orders of Government	६६
सरकारी ब्याज दर	Official Interest Rate	६६
सहभागितामूलक लोकतन्त्र	Participatory Democracy	६६
सहरी क्षेत्र	Metropolitan Region	६६
साभ्ना आय	Shared Revenues	६६
साभ्ना पहिचान	Common Identity	६७
साभ्ना शासन	Shared Rule	६७
सामञ्जस्यीकरण	Harmonization	६७
सामर्थ्य	Capability	६८
सामाजिक समावेशीकरण	Social Inclusion	६८
सार्वभौमसत्ता	Sovereignty	६८

सार्वभौमसत्तामा साभेदारी	Shared Sovereignty	६८
सांविधिक	Statutory	६८
सांस्कृतिक भू-भाग/भू-क्षेत्र	Cultural Territory	६९
सिनेट	Senate	६९
सिमाना	Boundaries	६९
सीमान्तकृत समूह	Marginalized Group	७०
संयुक्त कर	Joint Taxes	६९
संयुक्त दायित्व	Joint Responsibilities	७०
संयुक्त वित्तीय सहभागिता	Fiscal Co-participation	७०
संयुक्त शासन	Joint Governance	७०
संरक्षित क्षेत्र	Protected Area	७१
संविधानवाद	Constitutionalism	७१
संवैधानिक अदालत	Constitutional Court	७१
संवैधानिक तहगत व्यवस्था	Constitutional Hierarchy	७२
संवैधानिकता	Constitutionality	७२
संवैधानिक सर्वोच्चता	Constitutional Supremacy	७२
संसद्का सदस्यहरूको विवेकको स्वतन्त्रता	Freedom of Conscience of Members of Parliament	७२
संसदीय प्रणाली	Parliamentary System	७२
संसदीय सार्वभौमिकता/सर्वोच्चता	Parliamentary Sovereignty/Supremacy	७३
स्थानीय समुदाय	Native Community	७३
स्थानीय सार्वजनिक वस्तु	Local Public Good	७३
स्थानीय स्व-सरकार	Local self-government	७४
स्वतन्त्रता	Liberties/Freedoms	७४
स्व-शासन	Self-government	७४
स्व-सरकार	Self-government	७४

स्वायत्तता	Autonomy	७४
स्वायत्त नगर	Federal Capital District or Territory	७५
स्वायत्त/स्वशासित परिषद्	Autonomous Council	७५
स्वायत्त/स्वशासित क्षेत्र	Autonomous Area	७५
स्वायत्त क्षेत्राधिकार	Autonomous Jurisdiction	७५
होम रूल	Home Rule	७६
हितसमूह	Interest Group	७६
कानून प्रदत्त अधिकार	Competence	७६
क्षमताको समानीकरण	Capacity Equalization	७७
क्षेत्र	Region	७६
क्षेत्रीय ऋण	Regional Borrowing	७६
क्षेत्रीयतावाद	Regionalism	७७
क्षेत्राधिकार	Jurisdiction	७७
क्षेत्राधिकारको खाका	Framework Jurisdiction	७८

English-Nepali Glossary of Federalism Terms Cross Reference

English	Nepali	Page No.
Aboriginal	मूलवासी	42
Accommodation	समायोजन	59
Accountability	जवाफदेहिता	22
Act	ऐन	15
Administrative Federalism	प्रशासनिक संङ्घीयता	35
Affirmative Action	सकारात्मक पहल	54
Alternative Dispute Resolution Mechanism	विवाद निरूपणको वैकल्पिक संयन्त्र	51
Anti-cycle Fiscal Policy	प्रति चक्रिय वित्तीय नीति	33
Aspiration	आकाङ्क्षा	9
Assimilation	अन्तर्घुलन	4
Asymmetric Federalism	असमान सङ्घीयता	8
Asymmetric Financial Capability	असमान वित्तीय सामथ्य	8
Authoritarianism	अधिनायकवाद	3
Authority	अधिकार	2
Autocracy	एकलतन्त्र	13
Autonomous Council	स्वायत्त/स्वशासित परिषद्	75
Autonomous Jurisdiction	स्वायत्त क्षेत्राधिकार	75
Autonomy	स्वायत्तता	74
Autonomous Area	स्वायत्त/स्वशासित क्षेत्र	75
Bicameral Legislature	द्वि-सदनात्मक व्यवस्थापिका	28
Bilingual/ Multilingual State	द्विभाषिक वा बहुभाषिक राज्य	27

Bipartisan	द्विदलीयता	27
Block Transfers	एकमुष्ट रकम स्थानान्तरण	13
Boundaries	सिमाना	63
Board –based Tax	फराकिलो दायरा भएको कर	36
Capability	सामर्थ्य	68
Capacity Equalization	क्षमताको सामानीकरण	77
Cast	जात	23
Centralization	केन्द्रीकरण	17
Checks and Balance	नियन्त्रण तथा सन्तुलन	30
Chief Minister	मुख्य मन्त्री	42
Citizenship	नागरिकता	29
Civil Law	नागरिक कानुन	30
Coalition Government	गठबन्धन सरकार	20
Coalition Politics	गठबन्धन राजनीति	20
Coexistence	सहअस्तित्व	62
Common Identity	साभ्मा पहिचान	67
Common Law System	कमन ल प्रणाली	15
Community	समुदाय	60
Compact	अनुबन्ध	3
Competence	हैसियत	76
Competitive Federalism	प्रतिस्प्रधात्मक सङ्घीयता	33
Concurrent Jurisdiction	समवर्ती क्षेत्राधिकार	58
Conditional Grant	ससर्त अनुदानहरू	62
Confederation	राज्यहरूको महासङ्घ	44

Conflict Management	द्वन्द्व व्यवस्थापन	27
Conflict Resolution	द्वन्द्व समाधान	27
Conflict Transformation	द्वन्द्व रूपान्तरण	26
Congress	कङ्ग्रेस	17
Consensual Democracy	सहमतीय लोकतन्त्र	62
Constitutional Court	संवैधानिक अदालत	71
Constituent People	अङ्गीभूत जनता	4
Constituent Unit	अङ्गीभूत एकाइ	3
Constitutional Hierarchy	संवैधानिक तहगत व्यवस्था	72
Constitutional Supremacy	संवैधानिक सर्वोच्चता	72
Constitutionalism	संविधानवाद	71
Constitutionality	संवैधानिकता	72
Consolidated Fund	सर्वसञ्चित कोष	61
Cooperative Federalism	सहयोगात्मक सङ्घीयता	62
Cross-border Crime	अन्तरसिमाना अपराध	6
Cross Cultural	अन्तरसांस्कृतिक	6
Cultural Autonomy	सांस्कृतिक स्वायत्तता	63
Cultural Territory	साँस्कृतिक भू-भाग/भू-क्षेत्र	69
Customary Law	परम्परागत कानून	31
Customs	भन्सार	39
Dalits	दलित	26
De facto Government	डी फ्याक्टो (विद्यमान) सरकार	25
Debt Security	कर्जा सुरक्षण/ ऋणपत्र	18

Decentralization	विकेन्द्रीकरण	48
De-concentration	वियोजन	51
Delegated Jurisdiction and Responsibility	प्रत्यायोजित क्षेत्राधिकार तथा दायित्व	34
Delegated Legislation	प्रत्यायोजित व्यवस्थापन	34
Delegated Powers	प्रत्यायोजित अधिकार	34
Devaluation	अवमूल्यन	8
Development Regions	विकास क्षेत्र	48
Devolution	निक्षेपण	31
Direct Democracy	प्रत्यक्ष लोकतन्त्र	33
Distinct society	विशिष्ट समाज	52
Distribution of Authority	अख्तियारको वितरण	1
District Development Committee (DDC)	जिल्ला विकास समिति	24
Diversity	विविधता	51
Double Majority Voting	दोहोरो बहुमतीय मतदान	28
Dual Federalism	द्विसङ्घीयता	28
Earmarked Revenue	विशेष प्रयोजनका लागि निर्दिष्ट राजस्व	52
Economic Union	आर्थिक सङ्घ	52
Economies of Scale	आयातनको अर्थलाभ	10
Electoral System	निर्वाचन प्रणाली	30
Enabling Legislation	अख्तियारी दिने कानुन	1
Entitlement	प्रत्याभूति	34
Enumerated Powers	किटानी अधिकार	17
Enumerated Powers	सूचीकृत अधिकार	17
Equal Representation	समान प्रतिनिधित्व	58

Equalization	समानीकरण	59
Equalization Payments	भूतानी समानीकरण	40
Equitable Distribution	समतामूलक वितरण	57
Ethnic Federalism	जातीय सङ्घीयता	23
Ethnicity	जातीयता	24
Ethnofederalism	जनजातीय सङ्घीयता	22
Ethnonationalism	जातीय राष्ट्रवाद	23
Exchange Rate Control	विनिमयदर नियन्त्रण	51
Exclusive Competence	एकल हैसियत	14
Exclusive Jurisdiction	एकल क्षेत्राधिकार	14
Executive Federalism	कार्यकारी सङ्घीयता	18
Executive Power	कार्यकारी अधिकार	18
Expenditure Responsibility	खर्चको उत्तरदायित्व	19
Extra-constitutional	इतर-संवैधानिक	12
Extra Judicial	गैर-न्यायिक	21
Federacy	आङ्गिक सङ्घीय प्रबन्ध/व्यवस्था	9
Federal Account/Budget	सङ्घीय लेखा/बजेट	89
Federal Capital District or Territory	स्वायत्त नगर	75
Federal Court	सङ्घीय अदालत	64
Federal Government	सङ्घीय सरकार	65
Federal Judicial System	सङ्घीय न्याय प्रणाली	56
Federal Loyalty	सङ्घीयनिष्ठा	65
Federal Mandate	सङ्घीय कार्यादेश	64
Federal Supervision	सङ्घीय सुपरिवेक्षण	65

Federalism	सङ्घीयता	64
Federalism by Aggregation	यौगिक सङ्घीयता	42
Federalism by Disaggregation	आङ्गिकसङ्घीयता	9
Federation	सङ्घ	55
Fiscal Federalism	वित्तीय सङ्घीयता	50
Fiscal Coordination	वित्तीय समन्वय	51
Fiscal Co-participation	संयुक्त वित्तीय सहभागिता	70
Fiscal Discipline	वित्तीय अनुशासन	48
Fiscal Disparity	असमान वित्तीय क्षमता	9
Fiscal/Finance Commission	वित्तीय/आर्थिक आयोग	50
Fiscal Imbalance	वित्तीय असन्तुलन	49
Fiscal Inter-dependence	वित्तीय अन्तरनिर्भरता	49
Fiscal Policy	वित्तीय नीति	48
Fiscal Referendum	वित्तीय जनमतसङ्ग्रह	50
Fiscal Transfer	वित्तीय निकासा	50
Flat Tax	एकनासे कर दर	13
Framework Jurisdiction	क्षेत्राधिकारको खाका	78
Freedom of Conscience of Members of Parliament	संसदका सदस्यहरूको विवेकको स्वतन्त्रता	72
General Purpose Grants	आम प्रयोजनका निम्ति अनुदान	11
Gross Domestic Product	कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	19
Harmonization	सामञ्जस्यीकरण	67
High Court	उच्च न्यायालय	12
Home Rule	होम रूल	76

Homeland	थातथलो	26
Horizontal Imbalances	तेर्सो असन्तुलन	25
Identity Based Federalism	पहिचानमा आधारित सङ्घीयता	32
Inclusiveness	समावेशीयता	60
Inclusive Democracy	समावेशी लोकतन्त्र	60
Income Tax	आयकर	11
Indigenous People	आदिवासी	10
Integration	एकीकरण	15
Integrative Federation	एकीकरणकारी सङ्घीयता	15
Interest Group	हितसमूह	76
Intergovernmental Cooperation/Coordination	अन्तर्सरकारी सहयोग/समन्वय	6
Intergovernmental Relations	अन्तर्सरकारी सम्बन्ध	6
Interim Constitutional Arrangements	अन्तरिम संवैधानिक प्रबन्ध	6
Interlocked Governance	अन्तरअनुबन्धित शासन	4
Internal Self-determination	आन्तरिक आत्म-निर्णय	10
Inter-provincial Council	अन्तरप्रादेशिक परिषद	5
Inter-province Relation	अन्तर प्रादेशिक सम्बन्ध	5
Joint Governance	संयुक्त शासन	70
Joint Responsibilities	संयुक्त दायित्व	70
Joint Tax	संयुक्त कर	69
Judicial Interpretation	न्यायिक व्याख्या	31
Judicial Review	न्यायिक पुनरावलोकन	31
Judiciary	न्यायपालिका	31
Jurisdiction	क्षेत्राधिकार	77

Khas Aryan	खस आर्य	20
Legitimacy	वैधानिकता	53
Levels or orders of Government	सरकारका तहहरू	66
Liberties/Freedoms	स्वतन्त्रता	74
Local Public Good	स्थानीय सार्वजनिक वस्तु	73
Local self-government	स्थानीय स्व-सरकार	74
Macroeconomic	समष्टिगत आर्थिक पक्ष	65
Madhesi	मधेशी	40
Majoritarianism	बहुमतवाद	38
Majority Community	बहुसङ्ख्यक समुदाय	39
Manufacturing Tax	उत्पादन कर	12
Marginalized Groups	सीमान्तकृत समूह	70
Meaningful Access (to government)	अर्थपूर्ण पहुँच (सरकारमा)	1
Metropolitan Region	सहरी क्षेत्र	66
Mixed Identity-based Federalism	मिश्रित पहिचानमा आधारित सङ्घीयता	41
Minority Groups	अल्पसङ्ख्यक समूह	7
Multiculturalism	बहुसंस्कृतिवाद	39
Multilingual Policy	बहु भाषिक नीति	37
Multinational State	बहुराष्ट्र राज्य	38
Multinational State	बहुराष्ट्रिय राज्य	38
Municipal Organic Charters	नगरीय मौलिक बडापत्र	29
Municipality	नगरपालिका	29
Multiple Identity Based Federalism	बहुपहिचानमा आधारित सङ्घीयता	36
Naming	नामाकरण	29

Nation	राष्ट्र	44
National Assembly	राष्ट्रिय सभा	46
National Community	राष्ट्रिय समुदाय	47
National Standards	राष्ट्रिय मानक	46
Nationality	राष्ट्रियता	46
Nationhood	राष्ट्रत्व	45
Native Community	स्थानीय समुदाय	73
Natural Resource	प्राकृतिक स्रोत-साधन	36
Near-extinct, Disadvantaged Communities	लोपोन्मुख, पिछडिएका समुदाय	47
Need Equalization	आवश्यकता समानीकरण	12
Non-majority Community	गैर-बहुसङ्ख्यक समुदाय	22
Non-territorial Federalism	गैर-भौगोलिक सङ्घीयता	21
Official Interest Rate	सरकारी ब्याजदर	61
Ordinance	अध्यादेश	3
Original States	मूल राज्य	42
Overlapping Jurisdiction	खष्टिएको क्षेत्राधिकार	19
Over-representation	अधिक-प्रतिनिधित्व	2
Parliamentary Sovereignty/Supremacy	संसदीय सार्वभौमकता/सर्वोच्चता	73
Parliamentary System	संसदीय प्रणाली	72
Participatory Democracy	सहभागितामूलक लोकतन्त्र	66
People	जनता	22
Peoples	जनताहरू	22
Plural Society	बहुल समाज	39
Pluralism or Plurality	बहुलवाद वा बहुलता	38

Pluralistic values	बहुलवादी मूल्य	39
Plurinational Identities	बहुराष्ट्रिय पहिचान	38
Plurinational State	बहुराष्ट्रिय राज्य	38
Political Plurality	राजनीतिक बहुलता	43
Positive Discrimination	सकारात्मक विभेद	55
Power	शक्ति	53
Power-sharing	सत्ता साभेदारी	57
Pre-emption	पूर्वाधिकार	36
Presidency	राष्ट्रपतीय हैसियत	46
President	राष्ट्रपति	45
Presidential System	राष्ट्रपतीय प्रणाली	45
Price Stability	मूल्य स्थिरता	42
Prime Minister	प्रधानमन्त्री	35
Principle of Territoriality	अधीनस्त भूभागको सिद्धान्त	2
Privatization	निजीकरण	30
Progressive Tax	प्रगतिशील कर	32
Property Tax	सम्पत्ति कर	60
Proportional Representation	समानुपातिक प्रतिनिधित्व	58
Protected Area	संरक्षित क्षेत्र	71
Protection of Minorities	अल्पसङ्ख्यकहरूको संरक्षण	8
Province	प्रान्त	35
Provincial Head	प्रदेश प्रमुख	34
Public Law	सार्वजनिक कानून	62
Public Utility	सार्वजनिक सेवा	63

Race	वर्ण	48
Referral of Power	अधिकार निरूपण	2
Region	क्षेत्र	76
Regional Borrowing	क्षेत्रीय ऋण	76
Regionalism	क्षेत्रीयतावाद	77
Representative Government	प्रतिनिधिमूलक सरकार	32
Republic	गणतन्त्र	20
Republican Federalism	गणतन्त्रात्मक सङ्घीयता	21
Reservation	आरक्षण	11
Reserved power	आरक्षित अधिकार	11
Residual Powers	अवशिष्ट अधिकारहरू	8
Responsible Government	उत्तरदायी सरकार	12
Restructuring of the State	राज्यको पुनःसंरचना	43
Responsiveness	प्रभावग्राहिता	35
Revenue Sharing	राजस्व हिस्सेदारी	43
Rights of Women	महिला अधिकार	41
Rule of Law	कानूनको शासन	18
Schedule	अनुसूची	4
Scheduled Castes	अनुसूचित जाति	4
Secession	सम्बन्ध विच्छेदन	65
Second Chamber	माथिल्लो सभा	41
Secularism	धर्म निरपेक्षता	28
Secular state	धर्म निरपेक्ष राज्य	28

Self-determination	आत्मनिर्णय	9
Self-government	स्व-सरकार	74
Self-rule	स्व-शासन	74
Semi-direct Democracy	अर्द्ध-प्रत्यक्ष लोकतन्त्र	2
Senate	सिनेट	69
Separation of Power	तेर्सो शक्ति पृथकीकरण	26
Shared Revenue	साभ्ना आय	66
Shared Rule	साभ्ना शासन	67
Shared Sovereignty	सार्वभौमसत्तामा साभ्नेदरी	68
Single Identity Based Federalism	एकल पहिचानमा आधारित सङ्घीयता	14
Social Inclusion	सामाजिक समावेशीकरण	68
Sovereignty	सार्वभौमसत्ता	68
Special Area	विशेष क्षेत्र	53
Special autonomous Area	विशेष स्वायत्त क्षेत्र	53
Specific Purpose Grant	प्रयोजनमुखी अनुदान	35
Special Rights	विशेष अधिकार	52
Special Structures	विशेष संरचनाहरू	52
Spending power	खर्च गर्ने हैसियत	19
State	राज्य	44
Statutory	सांविधिक	68
Sub-constitutional	उप-संवैधानिक	13
Sub-national Unit	उप-राष्ट्रिय एकाइ	12
Subjects of the Federation	सङ्घका अङ्गहरू	56

Subsidiarity	परिपुरकता	32
Super National Entities	राष्ट्रहरूको महासङ्घ	45
Supremacy Clause	परमाधिकार धारा	31
Supreme Court	सर्वोच्च अदालत	61
Tarai Inhabitants (Tarrivasi)	तराईवासी	25
Tax Base	कर आधार	16
Tax Collection	कर सङ्कलन	16
Tax Competition	कर प्रतिस्पर्धा	16
Tax Credit	कर सहूलियत	17
Tax Rate	करको दर	16
Taxing and Spending Laws	कर तथा खर्च सम्बन्धी कानून	16
Territorial Federalism	भौगोलिक सङ्घीयता	40
Territory	भूक्षेत्र	40
Territorial Autonomy	भौगोलिक स्वयत्तता	40
Third Order of Government	तेस्रो तहको सरकार	25
Three-layer Federalism	तीन तहयुक्त सङ्घीयता	25
Transition	सङ्क्रमण	55
Transitional Government	सङ्क्रमणकालीन सरकार	55
Under-representation	न्यून प्रतिनिधित्व	31
Unfunded Mandate	आर्थिक सहायतारहित कार्यादेश	11
Uniform Policies	एकरूपीय नीतिहरू	13
Union	सङ्घ	56
Union Territories	सङ्घीय क्षेत्रहरू	57

Unitary State	एकात्मक राज्य	15
Upper House	माथिल्लो सदन	40
VAT (Value-added Tax)	मूल्य अभिवृद्धि कर	42
Vertical and Horizontal Inequality	ठाडो वा तेर्सो प्रकृतिको असमानता	24
Vertical fiscal Imbalances	ठाडो प्रकृतिका वित्तीय असन्तुलनहरू	24
Village Development committee (VDC)	गाँउ विकास समिति (गाविस)	21
Wealth Sharing	सम्पत्ति बाँडफाँड	61
Weighted Representation	भारित प्रतिनिधित्व	39
Westminster System	वेस्टमिन्स्टर प्रणाली	53
Zone	अञ्चल	1

International IDEA, Nepal Office
Ward no. 4, Baluwatar,
Kathmandu, Nepal
Post No : 8975, EPC 2865
Tel : +977-1-4435972, 4432846
Fax : +977-1-4432846
Email : info-nepal@idea.int
Website : www.idea.int

**UNDP's Support to Participatory
Constitution Building in Nepal
(SPCBN)**
Tara House
Sanepa, Lalitpur, Nepal
Tel : +977-1 5013054, 5013056
Fax : + 977-1 5013055
www.undp.org.np

Forum of Federations
239/37, Khursaanitaar Marg
Lazimpat-2
Kathmandu, Nepal

The English-Nepali Glossary of Federalism Terms aims to provide clear, value-neutral and culturally sensitive federalism terms relevant in the context of Nepal's federalization process.

This revised edition of the Glossary has some additional terminologies not included in the first edition. It is a joint effort of Nepalese and International subject matter experts with assistance from International IDEA, SPCBN/UNDP and the Forum of Federations.

यस अग्रेजी-नेपाली शब्दावलीमा नेपालको सङ्घीकरण प्रकृयाको सन्दर्भसँग सम्बद्ध स्पष्ट, मूल्य-निष्पक्ष र सांस्कृतिक सम्वेदनशील सङ्घीयतासम्बन्धी शब्दहरू प्रदान गरिएको छ ।

यो परिमार्जित/पुनः मुद्रित शब्दावलिमा प्रथम संस्करणमा समाबेस नभएका केहि थप शब्दावलीहरू समाबेस गरिएका छन् । यो शब्दावली नेपाली र अन्तर्राष्ट्रिय विषयवस्तु विज्ञहरूको संयुक्त प्रयत्न हो, जसलाई इन्टरनेसनल आइडिया, एसपीसीबीएन/यूएनडीपी र फोरम अफ फेडरेसन्सले सहयोग गरेका छन् ।

ISBN 91-87729-78-2

9 7 8 9 1 8 7 7 2 9 7 8 2